

A tartalomról:

Két évtized kulturmunkája. — Révész Béla: A sötét angyal emberkéje. — Somlyó Zoltán: A legelső halál. (Vers.) — G. Geró László: A „Moszkvai Zsidó Akadémiai Színház“ európai útja. — Margittai László: Ballada. — Patai József: „Gyula Zilzer“. (A művész tiz legújabb művével.) — Székely Béla: Jakob Wassermann harca a zsidósággal. — Barsi Freund Minna: Jeruzsálem. (Vers.) Jedidja-Seelenfreund rajzával és Kardos Pál fordításával. — Acs Klára: Egy régi könyv. — A „Jüdische Volkszeitung“ jubileuma. — Csermely Gyula: Reb Zálme Léb, a tarjagos. — Somlyó Zoltán: Hogy is vagyunk azzal a „hatvanéves magyar-zsidó költészet“-tel? Pörbeszállás Komlós Aladár cikkével. — Irsai István: Egy romantikus divat Erec-Izraelben. — Stefan Zweig: Az örök út. — Dávid Jellin (Jeruzsálem): A mi héber tanítóképzőnk. — Zsidó humor. — Oft singt sich... Holder József verseskönyve. — Dr. Molnár Ernő, dr. Kohn Zoltán, Ibn Daud platonizmusa. — Tollhegyről. — Krónika. — Harminchárom illusztráció.

ALUL ÉS FÖLÖN

ZSIDÓ-TROPALMI-MŰVÉSZETI-TÁR-
BADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT

SZERKESZTI-ÉS-KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, VI., RÉVAY-UTCA 14.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF. Megjelenik minden hó elején. Telefonszám: LIPÓT 999-55. Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.
Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kč, Jugoszláviában 350 Dinár, Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

Klórmész nélkül

láglyított (eső) vízzel
egyedül

"KIRÁLY" GŐZMOSÓDA

Ruhafestő, Vegytisztító

Háztól és házhoz szállítás.

Vidékre pósta-osztály.

BUDAPEST

VII., Király-utca 15. — Telefon: J. 313-35.

IV., Magyar-utca 3. — Tel.: Aut. 851-29.

V., Bálvány-utca 23. — Tel.: Aut. 243-85.

VII., Dohány-utca 20. — Telefon: J. 313-35.

V., Váci-út 170.

VIII., Rákóczi-tér 8.

Megbízható minimális tőkével rendelkező egyéneknek vidéken képviselőket adunk.

Okvetlen nézze meg Budapest legújabb látványosságát, a

STERN ÉS TÁRSA

ארמיה כשר

szalámi- és füstölthúsáru-gyár

Király-utca 54.

szám alatt

fényes berendezéssel
megnyílt

főüzletét

Rendelések telefonon is eszközölhetők.

Vidéki vevőink rendeléseit 5 kg.-nál franco-franco szállítjuk.

Gyár: VII., Nefelejts-utca 12.

Főüzlet: VI., Király utca 54.

Telefon: J. 458-30.

Zálogcédulákat kiváltak.

Brillánsokat, ékszereket bárkinél drágábban vesz

SZÉKELY EMIL, VII. Király-utca 51.

Telefon: J. 405-35. (Teréz-templommal szemben).

MEINL UJTERMESŰ TEA

THREE STARS

Rendkívül finom illatos Darjeeling jellegű,
intenzív aromájú indiai keverék. Doboz-
ban kb. 1/2 angol font

P 8.30

Saját készítésű

SIRKÖVEK legolcsóbban kaphatók
MÓZES TESTVÉREK

sirkőkészítőknél. / Budapest, X. Kozma-u. 7. sz.

A temetőnél. Szombaton és ünnepnapon zárva.

Telefon: József 438-56

Órák, arany-,

ezüst- és dísz tárgyak

legolcsóbb beszerzési forrása,

óra- és ékszerjavítások

Steiner Ármin

órás és ékszerész

Budapest, VI., Király-u. 8.

Saját műhely!

Perzsaszőnyeget, antik bútort

VESZ, ELAD

ANTIKART R.-T.
(**STERNBERG Z. J.**)

Telefon: J. 403-68.

VII., Dob-utca 31.

ZILZER GYULA (PARIS): „NEMZEDÉK MEGY, NEMZEDÉK JÖN ...“ (Kobelet.)
„EIN GESCHLECHT GEHT, EIN GESCHLECHT KOMMT ...“

Beilage des Mult és Jövő.

A Mult és Jövő 1929. évi január havi műmelléklete.

Supplément de Mult és Jövő.

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XIX. ÉVFOLYAM, 1929 JANUÁR

Két évtized kulturmunkája

Tizenkilencedik évfolyamába lép mai számával a Mult és Jövő. És ha visszatekintünk ennek a közel két évtizednek küzdelmeire és eredményeire és visszagondolunk arra, hogy ennek a korszaknak túlnyomó részét világválság, háború, forradalom és ellenforradalom, reakció, zsidóüldözés, infláció, defláció és asors ezer katasztrófája tette súlyossá, el kell mondanunk bensőségesen a hálaimát: „áldott legyen, hogy éltetett, fenntartott és engedett elérnünk eddig az ideig“.

„Fegyverek között hallgatnak a múzsák“, szól az évezredes közmondás. De a Mult és Jövő első megjelenésétől kezdve épp azt a nehéz feladatot tűzte ki maga elé, hogy a zsidó múzsát magas piedesztálra föléje emelje minden politikai, gazdasági és felekezeti harcnak, hogy a zsidó alkotó erő szava túlharsogjon minden csatazajt és fórumlarmát, hogy a zsidó szépség glóriája átragyogjon a ködös idők minden sötétségén.

Mikor a zsidó közélet csak helyi pártharcok, apró csetepaték fölhighitása volt, tűzte ki a Mult és Jövő a zsidó kultúra zászlaját, hogy a zsidó szellem dicsfényében lássuk a célt, amelyért küzdeni érdemes, hogy a zsidó multat ne csak szenvedéseiben, hanem alkotásaiban ismerjük meg, hogy a zsidó jövőt ne csak fantasztikus ábrándnak higyjük, hanem egész sorsát meghatározó ideális, sőt reális valóságnak. A magyar zsidóság elszigetelt, poshadó vizei számára megnyitotta a Mult és Jövő az egyetemes zsidóság szellemi áramlatainak zsilipjeit és egy felfrissülési folyamat indult meg itt, amelynek korszakos jelentőségét csak a jövő történetíró fogja teljességében méltatni tudni.

A zsidó művészet rendszeres bemutatása, a zsidó szépség folytonos feltárása, a zsidó géniusz halhatatlan műveinek állandó ismertetése, a zsidó renaissance nagyjaival való belső kapcsolat keresése, a Szentföld újjászülető életének igaz megcsillogtatása, az újhéber költészet és az újhéber irodalom ragyogásának hű visszatükröztetése új, tisztultabb atmoszférát teremtett, melyben a régi üres jelszavak durroztatását a zsidó kérdések komo-

lyabb mérlegelése váltotta fel. A Mult és Jövő készítette elő a magyarul olvasó zsidóság lelkét az új zsidó problémák befogadására és ha ma már eltűnt róla a világ előtt a megszegyenítő szignum, hogy „a zsidóság fajának elszáradt ága“ — ez első sorban a Mult és Jövő két évtizedes kulturmunkájának köszönhető.

Amiért a Mult és Jövőnek oly sokáig küzdenie kellett gúny és gáncs, tévhit és rosszakarat ellen, az nagyrészt ma már mint igazság ment át a köztudatba. A Mult és Jövő tette „szalonképessé“ a zsidó művészetet, a zsidó költészetet, a szentföldi építőmunkát. Az első Lilien-kiállításakor, az út kezdetén még „ghetto“-t kiáltottak felénk. Abel Pannt éppúgy mint Csernichovszkyt már a kultuszminiszter, az arisztokrácia és az egész sajtó tisztelete fogadta. Zsidó művészeti törekvéseink azóta követőkre találtak mindenfelé. Kultürestéink programjai, amelyek először szólaltatták meg nálunk a héber poézis és a zsidó zene alkotásait a legelőkelőbb keretben, a legelső zsidó és nem zsidó művészek interpretálásban, mindenütt zsidó esték irányító mintaképei lettek. A Mult és Jövő mint a zsidó kultúra tápláló forrása él a köztudatban. És amilyen fenntartás nélkül küzdött lapunk a zsidó kultúra diadaláért, éppoly nyílt sisakkal állott ki a porondra a front legelső vonalába, amikor harcolni kellett a zsidóság exisztenciájának és jogainak védelméért. A Mult és Jövő politikai hetilapja volt az egyetlen zsidó sajtóorgánium, amelyet nyílt szókimondásáért betiltottak. Ennek a betiltásnak rengeteg anyagi kárát ma is áldozatkészen viseli a Mult és Jövő.

Minden politikától mentesen szolgálja a Mult és Jövő havi folyóirata a zsidó kultúra örök értékeinek és a zsidó renaissance alkotó lendületének szent ügyét. És míg befelé zsidó tudást, zsidó érzést, zsidó öntudatot visz szerteszét minden egyes száma, kifelé dicsőséget szerez a zsidóságnak és megdönti a vádaskodó mesét a zsidó destrukcióról, mert minden egyes hasábján, minden egyes képe a konstruktív zsidó szellemről tesz eleven tanuságot.

Révész Béla: A sötét angyal emberkéje

Öreg emberek az öreg menhelyen megszokták, hogy a társaik eltűnnek a vaságyaktól és jönnek helyettük mások, akik elől alighogy körülnéznek, ugyancsak eltűnnek a kenyerek. Totyogós vének ténferegtek az ágyak körül, elcsoszogtak a folyosókon, a kerti zöldben tipegtek padoktól a padokig és lassú szívük megbékülten motollázta a taktust:

— Kampec...

— Kampec...

Tudták, számolták, fogadták a halált.

Szemükön az öreg könny eltakarta, hogy mi történik velük, szívárványos volt a matrác, ahol virradóra a cimborá elaludt és így, nem látó pillantással nézték a megbolygatott éjszakát, ha a soros egyszer csak felsóhajtott és a gombolyagos furcsaságból az ágy síkján kinyult.

A társak nem riadoztak, nem sopánkodtak, a költözködést álmosodva tudomásul vették és ha olykor mégis észrevették egymást, töntörgött rajtuk a gondolat:

— Mi halottak, egymás mellett sétifikálunk...

Álmosodtak, készülődtek, a zsibbadt bódulatból egykedvűen áthajoltak, a kíváncsiság nem fért hozzájuk, a csöndességükre nem tört rá az ijedelem, az elmulás jött és ment, mint a lankadt esték,

Zilzer Gyula (Paris): Köszörűs.

Studie.

melyek bujtatták, vitték az öregeket, az ajtó mögött álldogáló halál, a megszokott társuk volt.

Az ógyelgés napjaiban, az egyik elárvult vaságyra új öreg került, a hosszú fehér szakálla elborította a mellét, aprócska ember, aki csak lenggett a nagy szakállával az öregek felé, különbözött tőlük, apró, gömbölyű fejebubján fekete bársony kalapkát viselt, bódorgott az ágyak között, s a kicsi zsámlin, amit magával hozott, mindig csak imádkozott.

Amikor az emberke beérkezett a menhelyre, túlnan a tizedik ágy után valamelyik aggastyán pihegett a matrácra, nem mozdult, csöndeskén a plafont nézegette, majd lehunyta a szemét és zakaoló akadozással felsóhajtott.

A társak a haldokló körül bolyongtak, motyogtak és az ágyakon, az asztal mellett, a folyosókon, a kerti padokon, a leveskét lefetyelve, a tejecskét kortyolgatva, engedelmesen várták az öreg emberek ismerősét, a bejáratos halált.

Rezzelés nélkül tudták, hogy az ajtó mögött leselkedik a valaki, aki ügyeli a menhelyeket, kvártélyokat, szobákat, ahol az öreg emberek aludni mennek, lépdel a sarkukban a valaki, a könnyes szemükre ráfelhőzik, a csontos kezüket megérinti, a nehezen mozduló szavukba belegagyog, a ritka álmukra rákereng, a fáradt szívükre rádobbant... nem félték tőle, megszokták őt, mint a bukácsoló életüket, mely akkor esik el, amikor a más öregek fölkerelkednek és csoszognak a menhely felé.

A tizedik ágyon innen, a szakállas kis öreg fölkel a zsámliról, mosolygott, fehér lobogója lenggett a mellére, mosolygott, a zsámlit hozta a kis kezében, fekete bársony sapkáját igazgatta a feje bubján és lelkendezve leült a társak közé a halódó aggastyán mellé.

Mosolygott, prédikált:

— Ne sirassátok, aki elköltözik, inkább bánkódjatok azért, aki jár, aki megy...

— Ki maga?

Kérdezték az öregek.

A bársonysapkás emberke szája fölé emelte a szakállát és onnan dalolta:

— Én a lelkek átsegítője vagyok...

— Az Istennek szolgálója voltam mindig, mígnem annyira megöregedtem, hogy idekerültem...

Az emberke egészen közel vont a zsámlit az aggastyán ágyához, a derült arcát fölemelte a magasság irányába, virgonc tekintetére ráhúzta a szemhéjjait és áradva mormolva imádkozott.

A haldokló fölnyitotta a szemét...

A halottvirrasztót a panziójában is szolgálatra hívta az Isten.

Odakünn lassacskán a bágyadtak is erősebbek voltak, mint a fehér szakállas emberke és mi-

után annyi lelket elröppentett kegyesen a nagy fényesség felé, nyugodalomba helyezték.

Az ellobbanó öregek között nem volt nyugalma.

Tán a borult angyal vigyázott rá, akinek egész életén át segédkezett a gazdájának és ő rendezgette, hogy az elvényt halottvirrasztó zenélő lelke muzsikáljon csak tovább a pillanatig, amíg érte is a lélekfuvaros a küszöbről befordul.

Az öregek, ha ücsörögtek a matráccon, ásítgatva úgy nyitogatták a szájuk kalitkáját, hogy indulóban volt mindig, a belül bóbiskoló galamb és a halottvirrasztó ide-odakocogott a kis zsámlijával, a tizedik ágyon innen és túl.

Nem voltak betegek ezek a vének, csak szunyókások és megtörtént, hogy az egyiknek elfáradt a hordozó dereka, a másiknak elakadtak a tipegő lábai és ott maradtak az ágyakon, óvatlanul tárogatták a szájuk kalitkáját és a szakállas emberke melléjük guggolt.

Mesélt, regélt a pihenésről, fehér palástját az állásról ráhajtotta az arcára, onnan zümmögött, gyöngécske hangon, amennyire csak tellett tőle, bágyadozott, mint társai a matrácokon, akik elmerülten a káprázatok között, elhallgatták a duruzsolást békéről, jutalmakról, az érkező testvérről, aki a jót osztogatja, a legyező hűvösségről, mely eloltja a szomjúságot, kitisztítja a rossz gondolatot, balzsammal csittítja a fájdalmakat és aludni fog az is, aki nem tud aludni...

Az emberke a zsámilin fölragadta a szentírás szavait és danolászott arról, hogy a teremtés hat napja óta sokan ittak és sokan fognak még inni és amilyen volt az első lakomája, olyan lesz az utolsó lakomája... az Isten helyre állítja az eltöröttet... az üveg a tűzben terem és ha eltörik, az ember a tűzzel újra egészet csinál belőle... az Isten lehelte az emberbe a lelket, mennyivel inkább tudja majd az Irgalmas a lelkeket feltámasztani, a tűzzel...

Az öregek, ha virradóra visszamaradtak az ágyban, hívták a bársonysapkás emberkét.

Akit azelőtt nem ügyeltek meg, a halál melléjük surrant és a sajkaindító hozta a marasztaló ágyuk, a megborzolt eszük, a tévelygő szivük elé a zsongást a mesgyéről, ahol könnyörtelenül és irgalmasan várakozik, a Titok...

Somlyó Zoltán:

A LEGELSŐ HALÁL.

... A fán egy holló károgtat veszetten
kimúlt pelyhes fiókája felett.

A fák mögött, a bibliai tájon
a nap korongja már csak egy szelet.

S gyilkos Káinnak áldozatja: Abel,
ott feküdt szintén lélektelenül.

Mellette hű kutyája. És az alkony
sötét lepelként reájuk terül...

Zilzer Gyula (Paris): Forradalom.

Revolution.

Fölötte anyja: Éva búsan őrt állt,
nem tudva, mi is történt itt vajjon?...
Csak várta, hogy megszólal fia ismét —
szíve megtört a könnyön és jajon.

Oly furcsa volt e jéghideg meredtség,
e némaság, mely szívébe talált!
Ő csak Ádámot ismerte... s a fákat...
de még a híreből sem a halált...

Csak leste Ábelt, fojtott reszketéssel,
szíve felét, egyetlen gyermekét.
Valami új, egész új keserűség
tépdeste szívét százszor szerteszét...

Az égre nézett: onnan jő segítség?!
A fűbe markol... A fákhöz kiált...
... És megsajnálta fenn a fán a holló
s kis halottjával le a fűre szállt.

És csőrével a földbe gödröt ásott,
piciny halottját elföldelte ott.
A másik anyja: Éva, nézte-nézte...
a földbe mart... Most már mindent tudott...

Most tudta már, hogy mit kell cselekedni
azzal, akit legjobban szeretett...
S az első ember az első halottnak
a föld ölébe mély ágyat vetett...

G. Gerő László: A „Moszkvai Zsidó Akadémiai Színház“ európai utja

„M'najtigt inz“ — mondták széttárt karokkal és hamisítatlan zsidó vállvonítással a jiddis színészek, ami németül körülbelül úgy hangzanék, hogy „man nőtigt uns“. „*Kényszeritenek bennünket!*“ „*M'najtigt inz!*“ — mondták keserű arccal Wienben a tüntetőknek, akik össze akarták zuzni a színházat, mert Kol Nidre estéjére előadást hirdettek.

Ez a kis jelenet élénken világítja meg az állami szovjet „Moszkvai Zsidó Akadémiai Színház“ szomorúan érdekes helyzetét. Járják a világot a Moszkvából turnéra indult zsidó színészek, Berlin, Wien, Páris, London sikereiknek színhelye és bámulója. És mégsem vihetik be a zsidó szivekbe a zsidó művészet szeretetét. Mert nem ezért tartja őket fenn az orosz politika. A magas orosz politika, mely jiddisnyelvű állami színházat létesített, nem a zsidóság fennmaradását és gyarapodását akarja szolgálni. Ellenkezőleg. Kezében a művészet is csak eszköz a zsidóság széttörésére, megsemmisítésére. A politika diktálja a szövegváltoztatásokat, a rendezést, a játékot, a szovjetpátoszt, a templomrombolást. A politika, mely a négy évezredes kulturából tabula rasa-t akar csinálni. De nagyok ezek a színészek, azt nem lehet kétségbevonni.

— Játékuk megdöbbenő és ijesztő — írja róluk egy kritikus. — Elvakított a színek rikító tarkasága, a lárma megsüketített s lázas mozgásuk elkábított. Ez a színjátszás nem a valóság felfokozása, ez egy másik világ. A színészek nem szerepeket ábrázolnak, hanem egy átkot hordoznak. Nincs színház a világon, ahol ilyen hangon beszélne, a kétségbeesés áhitatával énekelnek és ha táncolnak bacchánsokra, vagy chasszidokra gondol az ember. Beszédük úgy hangzik, mint talleszba öltözött zsidók jomkipuri imádsága és Koráh csordájának hangos káromkodása, mozgásuk istentiszteletre és örülségre emlékeztet, a jelenetek nincsenek rendezve, nem képek, hanem álmok. Idő kell, míg az ember megszokja a jiddis színház feszültségét, melyben nincs fokozás, mely mindjárt az első szóval kezdődik és a darab végéig tart. Ugy látszik, hogy az itt ábrázolt zsidóság keletibb, forróbb, őszibb, más világtájról való. Ezek a zsidók forróbb vérmérsékletű zsidóbb zsidók. — Zsidók ők akkor is, ha a zsidó hagyományokat támadják. Megrázó az is ha gúnyolódnak. Csufoolódnak, de zsidóul csufoolódnak és hamisítatlan zsidók ők ekkor is, miként hamisítatlan zsidók voltak Izrael fiai, mikor Mózes összetörte a két kőtáblát.

A moszkvaiak műsorán sűrűn szerepelnek Scholem Alechem, Perez, Salom Asch, Mendele és más zsidó írók művei. De a zsidó élet megszívű ábrázolóinak szerető iróniája a szovjet-

beállításban gyilkos szatirává lesz a zsidó élet minden hagyományos megnyilvánulása ellen. Képeink két jelenetet mutatnak be L. J. Perez: *Éjszaka a régi vásártéren* c. darabjából a Moszkvai Zsidó Akadémiai Színház előadásában. Perez 4 felvonásos misztériumában a zsidó városka régi titokzatos vásárterét a költő, a bolond és a vándor képzelete népesíti be éjjel fantasztikus alakokkal és jelenetekkel. A II. felvonás utolsó és a III. felvonás első jelenetét a megfelelő képek kapcsán alább közöljük:

BOLOND: Halljátok, üt az óra!

Véres árnyak
a sírból kiszállnak
siratóra!

(Halványkék fénybe burkolva a romból előjönnek a vértanúk és lassan, egymás után lehajtott fejjel a zsinagógába vonulnak. A tér szinte megkövül, a városháza kőszobrai [lovagok, barátok] rémülten a fal felé fordulnak. A templom harangja halkán zúgni kezd.)

BARÁT: Éjféli harang!

MORAJ A TÉREN: Kerék és kámzsa,

bitó és máglya
jelzik az utat.
Bilincsbe vertek,
bakók gyötörtek
szent vértanukat!
Börtönt, bilincset,
kint és gyötrelmet
némán viseltek,
nem remegtek.

A jámbor, ki még nem tántorul,
győz a halál felett,
s dicső az életen túl.

BOLOND: Hasztalan áldozat, kárbament vér!

(A vértanúk eltűnnek a zsinagógában.)

AZ IMÁDKOZÓK HANGJA:

Uram, kit az álom el nem ér,
elfordítád tőlem képedet
és felperzseléd tűzhelyemet,
eláraszt a kiontott vér.
Eltürök némán, alázatosan
szitkot, gúnyt, szégyent, gyűlöletet.
Hol vagy ó, Uram?

BOLOND: Csödben van!

(Ijedt csend.)

HANG AZ IMAHÁZBÓL:

És így szólt a viharban a Lélek:
Féreg!
Ellenem mered
felemelni gögösen fejed?
Tapogatsz félre,
huhogsz az éjbe,
s kérded,
hogy mi a cél, mi a vég?
Hol volt még bölcseséged,
midőn én világot alkoték
hatalmasan?

*A moszkvai zsidó akadémiai színház berlini előadásából.
Percz „Éjjel a piacon“ című drámájának egyik jelenete. A Halál megjelenése.*

A TEMPLOM HARANGJA:

Bim, bam! Bim, bam!

(Függöny.)

HARMADIK FELVONÁS.

(A harang még egyre szól; a piacon nyüzsgés. A bolond a bálvány lábánál gunnyaszt, fejét a kezébe temetve összegörnyed, mint akit elverték... Hirtelen felpattan egy kapu és kilép az Ismeretlen [a Halál]. Amint megjelenik, elnémul a harang, minden megdermed, a bolond felugrik...)

AZ ISMERETLEN: Megállt bennetek a lélek?

Eljöttem közétek.

Az élet habzó forrásán jártam,
megittasultam mámorában.

Ittam a mennyei
szent patakot,

az isteni szikrát, mely lobogó,
alkotó s romboló

erővel teli.

Erőt adott!

Most ime, előlem elfut az éj,
a nap újra kél.

Kilobbant fényesség ragyogjon újra!

virágos kertté lesz a durva szikla!

Vágyam tüzlángú lobogás —

Ünnepre hivlak én,

Nyugat, Kelet, Észak és Dél.

Csodás

dolgot rendelék!

A holtak ébredjenek!

Feltámadás! Feltámadás!

BOLOND: Legyen, kívánom!

(Az óra tizenkettőt üt, a bolond háromszor megfujja a kürtöt. Sófárharsogás. A föld megnyílik s a halottak kiszállnak.)

EGY HALOTT:

Eljött a Messiás! Beteljesült az álom!

EGY AGGASTYAN:

Nappal látjuk meg majd a Messiást —

De mostan éj van! Sötét éjszaka!

Ez a pokolnak rut káprázata.

Nem vágatnak lovasok a földön át,

nem zúgnak harsonák,

hirdetni a Messiás korát!

(Visszatér a sírba, a halottak követni akarják.)

BOLOND: Gyorsan! Gyorsan!

Vesd el hát

a bűvös varázskarikát.

Vesd,

mint piros foltot a hektikás arcra,

a jelt

a köre, a falra!

Jöttek rohanva,

hogy csontjaik kopogtak.

Hej, keljetek új életre halottak!

(A bálványt tűz övezi körül, a halottak nem tudnak kiszabadulni.)

Margittai László: Ballada

I.

Az asszony a fiára gondolt. Sudárnövésű, rózsárcú, felhőtlen nézésű, drága, egyetlen fiára. Aki messze idegenben, Prágában készült mérnöknek. Ahogy rája gondolt, szemét elfutotta a könny és a szíve csordultig megtelt boldogsággal. Boldognak, határtalanul boldognak érezte magát.

Szivárványos, ezerszínű örömeiben összekulcsolta a kezét és boldogságtól felragyogó arccal, sugaras, mosolygó tekintettel fordult az ura arc-kepe felé, amely keskeny aranykeretben ott lógott a falon.

Ha máskor ránézett, ragyogó könnycseppek lepték el a szeme szögletét. A szomorúság, a fájdalom könnycseppjei. Hisz az a rettenetes seb, amelyet annak a drága embernek a korai halála ütött a szívéen, még nem hegedt be. A fájdalom még gyakran felsikoltott benne és ilyenkor úgy gyötrődött, kínlódott, mintha csak tegnap csapott volna le rá az iszonyú katasztrófa.

De most arra gondolt, hogy a fia nemsokára

Zilzer Gy. (Paris): Hollandi leány. *Holländisches Mädchen.*
Megvette a francia állam (1926).

megkapja a diplomáját, hogy nemsokára vége szakad a nagy küzdelemnek, amelyet a fia taníttatásáért folytat évek óta.

... És boldognak érezte magát, határtalanul boldognak. És mámoros örömmel köszönte meg az urának, amiért megedzette őt, amiért gyöngé, törekény lelkébe erőt és önbizalmat öntött, amiért megtanította arra, hogy az élet kemény, kérlelhetetlen harcaiban csak az maradhat felül, aki nem inog meg egy pillanatra sem és nem szünik meg sohasem hinni abban, hogy a kitűzött célját valóra is tudja váltani.

II.

A fiú ott ült a kis szobájában, amelynek ablaka a szomszédos ház tetejére nézett. A kuckó dohos levegője a mellére nehezedett. Kint langyos őszi idő volt, de ő fázott. A kabátját a vállára terítette és folytatta a tanulást.

De ma nehezen ment. Nagyon nehezen. Álmos bódulat gyötörte az agyát és hegyes fájdalom fúródott mindkét halántékába. Éjjel alig aludt valamit. És előző éjjel is álmatlanul fetrengett ágyában. Az éhség fájdalma nem hagyta aludni.

Már napok óta nem mehetett el a mensára. Lázias volt, köhécselt és így ki sem mozdult a lakásból. A nap nagyrészt az ágyban töltötte, de miután ott nemigen látott, mert a padlásszoba kis ablakán csak gyéren szüremlett be a világosság, hát időközönként fölkelte egy félórára, hogy tanulhasson.

A háziasszonya, egy áldott jószívű asszony, gyakran benézett hozzá, érdeklődött a hogyléte iránt, húsleves hozott be, neki és többízben teát készített számára. Hússal, tésztával is kínálta, de ő élénken tiltakozott ellene és a levesen, teán kívül mást nem volt hajlandó elfogadni.

Megfizetni nem tudta volna, azt a kis összeget, amit hazuról kapott, jól és okosan kellett beosztani, viszont ingyen sem akarta mindezt elfogadni.

Amikor abbahagyta a tanulást, le akart vetközni, hogy visszatérjen az ágyába, de ekkor eszébe jutott, hogy már két napja nem írt haza és mert tudta, hogy anyja, mihelyst néhány napig nem kap levelet tőle, mindjárt kétségbeesett aggodással érdeklődik a hogyléte iránt, hát tollat, tintát, papírt kerített elő, hogy néhány sort írjon.

Csupa olyan dologról tett említést, ami anyjának örömet szerez. Egy sort sem a betegségéről, a rosszulletéről. Egy betűt sem, ami elszomorítsa.

„Drága jó anyukám, légy nyugodt, én igen jól érzem magam, egészséges vagyok, szorgalmasan készülődöm a vizsgámra, minden szabad időmet tanulással töltöm. Remélem, hogy a vizsgám... stb...“

Amikor befejezte, lefeküdt és a lázmérőt a hóna alá illesztette.

— Délután harmincnyolc volt, vajjon mennyi lesz most? — kérdezte magától és erősen magára

vonta a takarót. De így is fázott, didergett. Az arca tüzelt, a bőre perzselt, de a hátán jeges hidegség szaladt végig és az inge nyirkos nedvességgel tapadt a testéhez...

III.

Az asszony elkészült a munkájával. Örült annak, hogy időre elkészült. Azt mondták, hogy este érte jönnek, de ő már délelőttre megcsinálta. Arra gondolt, hogy haza viszi a ruhát. Sohasem tette ezt még meg, de úgy számította, hogy ez esetben még délelőtt postára adhatja a pénzt és a fia bizonyára nagyon örül annak, ha egy nappal előbb kapja meg a pénzét.

A fia levele ott volt a szíve felett.

Ó, hogy örült annak, mikor ezt megkapta. Már napok óta nem jött levél, aggódó természete már riadt elképzelésekkel népesítette be a fantáziáját, de ezek a sorok megnyugtatták.

„...Drága anyukám, légy nyugodt, én igen jól érzem magam...”

Ezek a szavak egyre a fülében jártak és ahogy az utcán ment, nem a szembejövő embereket látta, hanem a fiát. Sudárnövésű, rózsásarcú, felhőtlen nézésű, egyetlen drága fiát...

A ruhát átvették, de nem fizettek. Valami váratlanul közbejött nehézségre hivatkoztak, azt mondták, hogy néhány nap multán majd elküldik a lakására.

Még sohasem sürgette sehosem a pénzt. Mindig várt. Tudta, hogy várni kell, mert különben könnyen megharagszanak. De most égő torokkal, halk bocsánatkérésekkel hivatkozott arra, hogy nagyon nagy szüksége van a pénzre.

— No de, kérem... — mondták neki sértődötten — legyen csak egész nyugodt, a jövő héten megkapja!...

Szédülten, tántorgó léptekkel ment le a lépcsőkön. Mit csináljon, mihez kezdjen? Honnan vegyen pénzt elő? A fia nem várhat...

Egy zálogház előtt haladt el. Véletlenül figyelmessé lett erre.

És ekkor egyszerre kész megoldás érlelődött meg agyában.

Bement egy kapu alá és lekapcsolta a függőjét... Aztán megforgatta a jeggyűrűt az ujján. Félve, remegve tapadt hozzá az ujjá. Az urára gondolt.

— Haragudna érte?... Nem, lehetetlen... hisz a gyerekért... érte...

IV.

A fiú fel akart tápázkodni az ágyában. De az orvos intett neki, hogy maradjon, ne mozduljon.

De nem tudott nyugton maradni. A torkát szúrta, marta a köhögési inger és a vizes ruha is szorította a mellét.

Ahogy megmoccan, egyszerre kitört belőle a köhögés, amelynek hangja riasztó érdelességgel verődött vissza a falakról.

Fáradtan, kimerülten dült vissza a vánkosára.

Zilzer Gyula: A „Kaleidoskop” címlapja önarcképpel.

A verejték csak úgy csurgott róla. Hideg verejtékcseppek gyöngyöztek végig az arcán. Bágyadtnak, halálosan kimerültnek érezte magát. A feje zúgott, az agyában riasztó gondolatok kóvályogtak.

Az anyjára gondolt.

...Innen messze, messze, egy kis szobában ott ül az ablaknál és varr, hogy neki pénzt küldhessen. Vagy talán a levelét olvassa, amelyben azt írta neki... igen, amelyben azt írta neki...

Nem tudta tovább szöni a gondolatsort. Valami halálos nagy fáradtság gyűrte le a testét és aludni vágyott... aludni akart...

— Anyám!... — préselte ki magából nagy, végső erőlködéssel, aztán elcsöndesedett.

Az álla lefittyent, a szeme kissé nyitva maradt és arcára viaszksárga szín telepedett rá.

Az orvos ráhajolt, fülét odanyomta a szívéhez, aztán kezével intett egyet:

— Vége!...

V.

Az anya boldogan jött ki a zálogházból. Eleendő pénzt kapott, többet, mint amennyit gondolt. A gyűrűjét nem is kellett odaadni.

Bement a legközelebbi trafikba, vett egy utalványt, tintát kért és reszkető örömmel címezte meg a fiának.

Amikor elkészült, kiment az utcára, előkotorászta a fia levelét és szédült örömmel olvasta.

„Drága anyukám, légy nyugodt, én igen jól érzem magam...”

Könnyek jelentek meg a szeme szögletében, egy csepp végigcsorgott az arcán és rápottyant a levélre... Az anyai öröm, a boldogság könnycseppje...

„Gyula Zilzer“

Igy írják a nevét a nagy párisi és német lapok is. Nem lett „Jule“ és nem lett „Julius“, hanem megmaradt egyszerűen Gyulának, mint születési és iskolai bizonyítványán Budapesten. (Legföljebb annyiban változott, hogy a legmodernebb ortografia szerint csupa kis kezdőbetűt használ. Így: „gyula zilzer paris.“) Pedig nem sok oka volt erre a görcsös ragaszkodásra. Az ő története is olyan tipikus művész-história, vagy még inkább „kurzus-história“. Itthon megnézték a születési bizonyítványát és tehetségtelennek bélyegezték. Künn Párisban pedig a „Humanité“ 1927 október 17. számában így írnak róla: „Notre ami Gyula Zilzer, ce grand artiste révolutionnaire à qui nous devons l'inoubliable masque de douleur et l'agonie cabrée etc“. Magyarul: „A mi Zilzer barátunk, ez a nagy forradalmi művész, akinek a lázadó fájdalom és haldoklás felejthetetlen maszkját köszönhetjük“ stb... Itthon a képzőművészeti tanulmányokra alkalmatlannak minősítették, Párisban pedig tárcákban és cikkekben foglalkoznak a lapok a kiállításával és méltatják Gyula Zilzert mint a legfantáziasabb művészek egyikét. „Quelle symphonie heureuse! Des paysannes de Hongrie belles“. Micsoda boldog szimfónia — lelkesedik a

Zilzer Gyula (Paris): Öreg kapu.

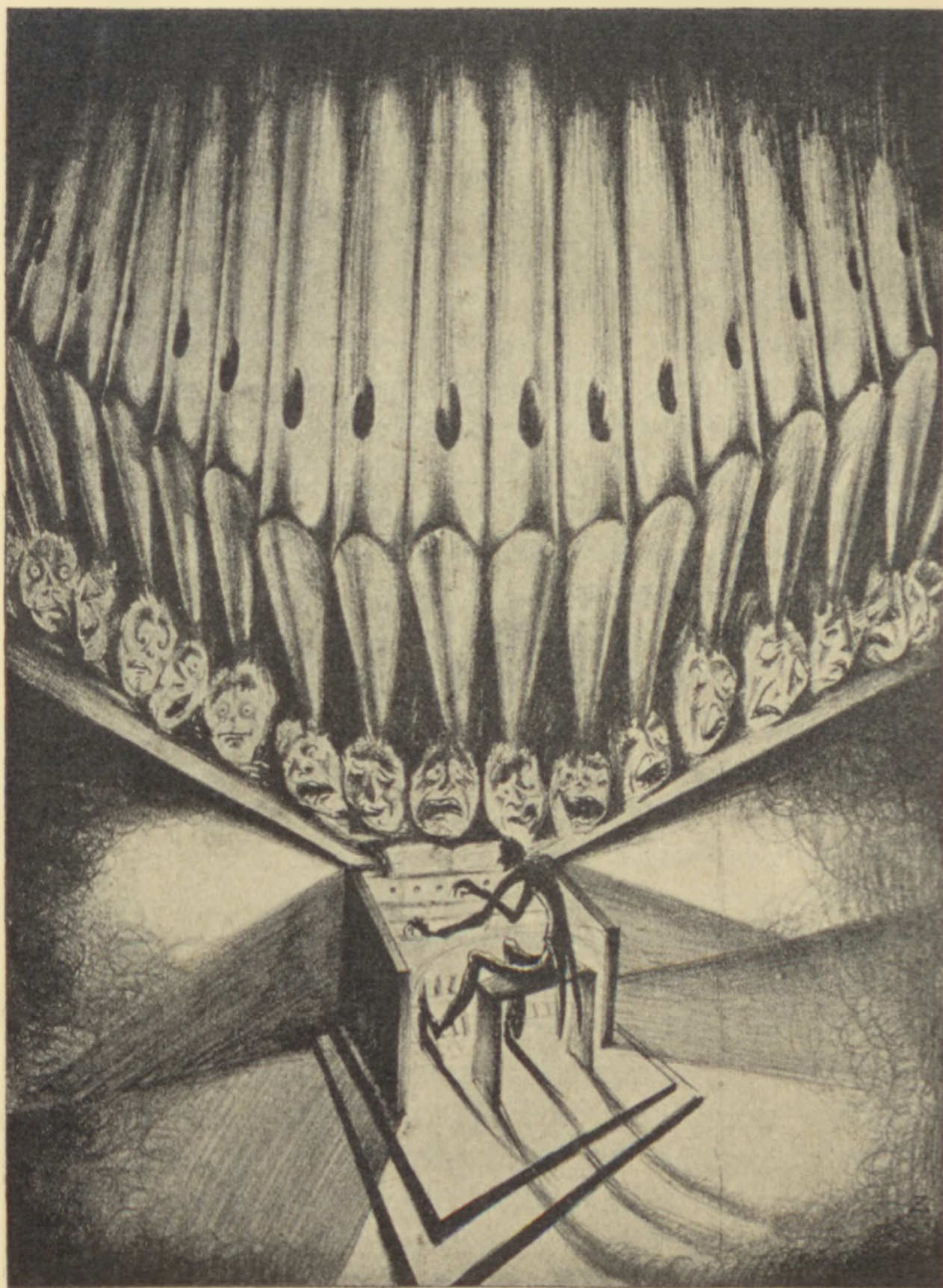
Das alte Tor.

Zilzer Gyula (Paris): Opium.

„L'Homme Libre“ kritikusa Zilzer egyik magyar tárgyú képén. Itthon a „destruktív“ fajhoz tartozik, odakünn pedig Joffre marsall külön levélben köszöni meg Monsieur Gyula Zilzernek, hogy a francia művészeknek a frank stabilizálására rendezett nagy kiállításában részt vett. Sőt mikor négy és fél évi párisi tartózkodása után hazajön, itt Budapesten értesíti a francia követség, hogy a párisi kormány nagy ösztöndíjjal tüntette ki, amely lehetővé teszi neki, hogy egy egész évet teljesen gondtalanul a művészetének szentelhesse — Párisban.

Zilzer Gyula abból a régi kulturájú családból származik, amely már sok jeles alkotó tehetséget adott a művészet minden ágának. A néhány évvel ezelőtt elhunyt Zilzer Antal művészetének ismételt külön számokat szentelt a *Múlt és Jövő*. Zilzer Hajnalka, Zilzer Ibolya, Zilzer Piroska a művészetnek más-más terén fejtik ki e hasábokon többször méltatott tehetségüket. Zilzer Gyula alkotó ereje az *illusztrációban* éli ki magát a legteljesebben. Nemcsak mikor Edgar Poe fantáziájával szárnyal, hanem akkor is, amikor saját mondanivalóit száguldó képzeletének pegazusára ülteti és robog velünk a mesék, az álmok, a chimerák birodalmába. Valami diabolikus erő van az ő „kaleidoszkop“-jában, amely látni kényszerít min-

Zilzer Gy. (Paris): A pokol orgonája. Die Höllenorgel.

ket úgy, ahogy a művész fantáziája forgatja a képet a szemünk előtt. Olykor pedig eltűnnek az erős színek és hangok és melankólikus lágy muzsika ringat bennünket át a mulandóság világába.

A robusztus erőtől a halk, finom suttogásig terjed Zilzer Gyula művészi skálája.

Még csak egy személyes emlékemet akarom feleleveníteni. A háború vége felé Zilzer Gyula mint a IV. kerületi főreáliskola növendéke megbukott az érettségien a német nyelv- és irodalomból. A szigorú osztályzatot tőlem kaptam. Talán mint egyetlen egész tanári pályámon. Ha a francia nyelvből történt volna, restelném. Hiszen kevesen tudtak úgy belemélyedni a francia költők szellemébe, mint Zilzer Gyula az ő megkapó mesteri illusztrációiban. Talán reá vár még a Faust könyv-ábrázolásának nagy feladata is. Mindenesetre sietek addig is kijavítani az ő klasszifikációját: *jeles. Sőt: kitűnő.*

Patai József.

Tisbi Illés: Mások uttörője

Allok a zajos élet-uton,
körülottem a vad menet
s valahonnan messzi ködből
fehér kendők intenek.

Anyám áll ott a tulsó parton
kezében lótosz, hóvirág
és várja vissza lágy ölébe
megtévedt kóborló fiát.

Anyám, anyám én nem mehetek,
fölottem zúgnak a habok,
örült látomások üznek,
kergetnek titkos bús dalok.

Anyám, te a lelke mért sírsz,
anyám, te félsz, hogy a fiad
pogány dáridók fogadják
s a templomoktól elszakad.

Ne félj, ne félj, pap vagyok én,
fehér köntös az én ruhám
s az áldozat is én leszek majd
a szentélyeknek legcsúcsán.

Böjtölni is fogok bőven,
vért hullatni a köfalon
és éhesen fogok táncolni
a terített asztalon.

S ha meghalok majd nem lesz rajtam,
csak egy csupasz vászoning,
se dísz, se fény, se zengő kórus
Isten parancsa szerint.

De addig törtetés a sorsom,
ököllel verni kapukat
és sárban, vérben, szenvedésben
másoknak törni az utat.

Zilzer Gyula (Paris): Önarckép.

Selbstbildnis.

Székely Béla: Jakob Wassermann harca a zsidósággal

Jakob Wassermann, a német irodalom ma kétségenkívül legjelentősebb reprezentánsa, pár hét előtt Budapesten járt. A Pen Club által rendezett banketten *Sebestyén* Károly, a kiváló esztéta azt a zsidó imát idézte, melyet egy fejedelem előtt kell elmondania. Mert Jakob Wassermann valóban fejedelem az írók között és ez a zsidó ima is megilleti: mert *zsidó* fejedelem.

Nincs senki a mai irodalom vezető egyéniségei között, kit a zsidó kérdés oly sokat foglalkoztatott volna, mint Jakob Wassermann. Írói pályájának elején látjuk egyik legszebb regényét, a „*Juden von Zvirndorf*“-ot, melynek bevezető írása, a Sabatai Zewi-mozgalom története, ma már Gnessin fordításában héber nyelven is, a *zsidó* irodalom remekei közé tartozik. És legutolsó regényében, *Der Fall Mauritius*-ban, mely épp most jelent meg magyarul is a Pantheon nagyszerű *Kiválasztottak* sorozatában, ott van a zsidó renegát klasszikusan megrajzolt alakja: Warschauer Warremme. De alig van regénye, melynek zsidó alakja *ne* lenne, vagy még helyesebben, akin át Wassermann, a *zsidó* író meg *ne* szólalna. Emlékezzünk csak a „*Moloch*“ című regényében a zsidólány elrablására, a „*Gänsemännchen*“ Benda-jára, az Agathon-epizódra „*Renata Fuchs*“ regényében, Ruth Hoffmann alakjára a „*Christian Wahnschaffe*“-ban.

De Jakob Wassermann számára nem volt elég, nem lehetett elég, hogy regényeiben zsidó alakokat rajzol meg, a zsidó kérdés eleven, sőt tegyük hozzá: gyötrő valóság számára, mellyel oly könnyen nem tud, nem akar elkészülni. Becsületes ember, becsületes író, aki nem akarja elkerülni ezt a kérdést, amellyel szembetalálkozik s amelyet nem egyszer a mellének is szegeznek. Wassermann mintegy hat év előtt megírja híressé vált könyvét a zsidó kérdésben: „*Mein Weg als Deutscher und Jude*“. Ez a könyvcím teljes képet ad Wassermann lelki beállítottságáról a zsidó kérdésben, amely számára nem a zsidóság problémája, de merő Wassermann-probléma, amelyet *a maga* számára akar — és tud is — csak megoldani. Wassermann a maga németiségét és sokat támadott zsidóságát igyekszik harmóniába hozni e könyvében s becsületére szolgáljon: nem a zsidóságának rovására és sohse a németiségének kárára.

De Wassermann nem elégedett meg ezzel, hanem a maga egyéni zsidó kérdését általános zsidó világnézetté igyekezett tenni, amikor nemrég Reichenhallban a „*Deutsche Vereinigung für staatswissenschaftliche Fortbildung*“ felkérésére előadást is tartott a zsidóságról.

Ebben az előadásában tagadja azt, hogy a zsidóság nemzet volna, ő csak individuumok summájának tartja, amelynek történelmi missziója van a maga nomádságában. Erről a misszióról mondja:

„Üssék agyon a zsidót, üzzék ki, töröljék le nevét a történelem táblájáról, ez mind kevésbé

lenne végzetessé a kulturemberiség történetére, mintha ő maga hagyná cserbe azt a szerepét, melyet kikutathatatlan hivatással a világon játszott.“

Hadd idézzük Wassermann beszédének azt a részét, amely valóban egy nagy gondolkodónak megnyilatkozása, ki *látó* embernek sem kisebb:

„A zsidóság élete a diaszpórában az emlékezés és a remény két érzéspólusa között játszódik le és a zsidóság történelme e kétezer éven át nem hősi és nem dinasztikus történelem, nem véres események és háborus bonyodalmak krónikája, hanem inkább: kulturtörténelem, amelynek nem egyes kimagasló alakok, hanem hordozói az egész zsidó nép. Egyszer egy hasonlatot olvastam, melyet sohse fogok elfelejteni: Mint egy hatalmas folyam, amely a tengerbe torkollik és dacára az új elemmel való belső érintkezésnek, megtartja saját folyását és színét nem változtatja, éppígy a zsidóság a népek soraiban való vándorlásai során megtartja jellegét és egyéniségét. És ez így van: valami mély faji emlékezés, valami boldog messiás-reménység van minden zsidóban. Minden egyes zsidó lelkében megtalálni a szenvedés engrammját, az üldözött és hajszolt megmaradt örök félelmét. Kétezer év örökkévalóság az egyénre nézve, de a generációk emlékezetében csak arasznyi idő. És minden zsidó számára a legfontosabb életprobléma: miképpen készül el ezzel a belső nemzedékemlékezéssel.“

A gyökértelen zsidó életről a következőket mondja:

„Ez a formula: keletről nyugatra, nyugatról keletre, évtizedeken át foglalkoztatott. És rájöttem arra, hogy a zsidók létében szellemi és lelki tulajdonságok másutt sehol fel nem lelhető ellentéteségeit találjuk. Ezt én úgy gondoltam kifejezhetni: a zsidó vagy az Istentől legelrugaszkodottabb, vagy az Istennel leginkább telített lelkű minden ember között; vagy valóban szociális, akár az idejét multa, élettelen formában, akár pedig az újban, az utopisztikusban, a multat megsemmisítőben; — vagy pedig az anarchikus egyedülvalóságot csak a maga számára keresi. A nemzet sorsa: egyedülvalósága idegen nemzetek között; rettenetes szellemi és gazdasági erőfeszítései a legborzalmasabb körülményekkel szemben, a védekezés véget nem érő állapota, a hirtelen felébredés egy kulturnap reggelén, e kultura segítőeszközeinek és fegyvereinek szenvedélyes megragadása, — az egy mindig megújuló mérgezési folyamat volt, nem is annyira a népi organizmus, mint a leszakadt egyének számára és csak az tudta magát e végzetes következmények hatása alól kivonni, aki ezek között jelentős egyéniség volt. Ez esetben ugyanis tudatos lett benne az a nagy összefüggés, örök szimbolumok vitték s szinte a mitosz országában élt. Ez az ellentét a lehervadás és termékenység, a hozzátartozás és az egyedülállás, a kétség és az egység között. Elvágni maga megett a multat: ez a magára maradt zsidó

beteges törekvése, épp azért, mert nevelés, milió és sokszoros elkötelezés úgy külsőleg, mint belsőleg ehhez a multhoz köti. De ebben a hozzátartozásban nem találja meg a törvényt, épp azért szétszakítja és egymagában áll meg. Már pedig, aki egymagában áll, az a semmin áll; hogy azután egyre érzi pozíciójának bizonytalanságát, ezen valóban nem lehet csudálkozni.“

„Az a zsidó azonban, akit én az „örökös“-nek neveznék, ez természetesen csak szimbolikus figura, ez biztos saját magában, mert egy tévedést nem ismerő vérségi öntudat fűzi a multhoz és egy magas kötelesség kötelezi a jövőre, — amit amaz kívül keres, ez saját magában találja meg. Ez szabad, amaz a szolga. Ez igaz, amaz a hazug.“

Ezek a szavak valóban szívből jöttek és mélyen szántók. De ő saját magát annak a kívülálló, jelentős egyéniségnek érzi, aki kivonhatja magát e törvény alól. „Az az egy bizonyos, hogy én, hozzájuk tartozónak és velük szolidárisnak kell, hogy érezzem magam, amíg a jelenlegi antiszemitizmus gyalázata tart“. Ez mindenesetre nagyon kétséges értékű szolidaritás és hozzátartozás. Nem csuda, ha Wassermann idegenül áll a keleti zsidósággal és Palesztinával szemben.

De Wassermann olyanra hivatkozik ez egyéni különállásában, akinek véleménye mérvadó lehet: dr. Chaim Weizmannra:

„Amikor másfél év előtt Csikágóban — írja Wassermann a *Jüdische Rundschau* című berlini laphoz intézett levelében — egy egész éjszakán át együtt ültem Chaim Weizmannal és vele ezeket a kérdéseket alaposan megbeszéltem, így szólt nevetve hozzám: Önnek elismerem azt, amit senki más számára el nem ismernék, mert ön a saját törvényét követi...“

Am a mi számunkra mégis csak az marad a zsidóság, amit legigazabban — ha nem is teljességgel a saját maga számára is — éppen Jakob Wassermann fejezett ki: egy mély vérségi öntudat, amely a multhoz fűz és egy nagy és nemes kötelesség, amely minden zsidót a jövővel szemben kötelez.

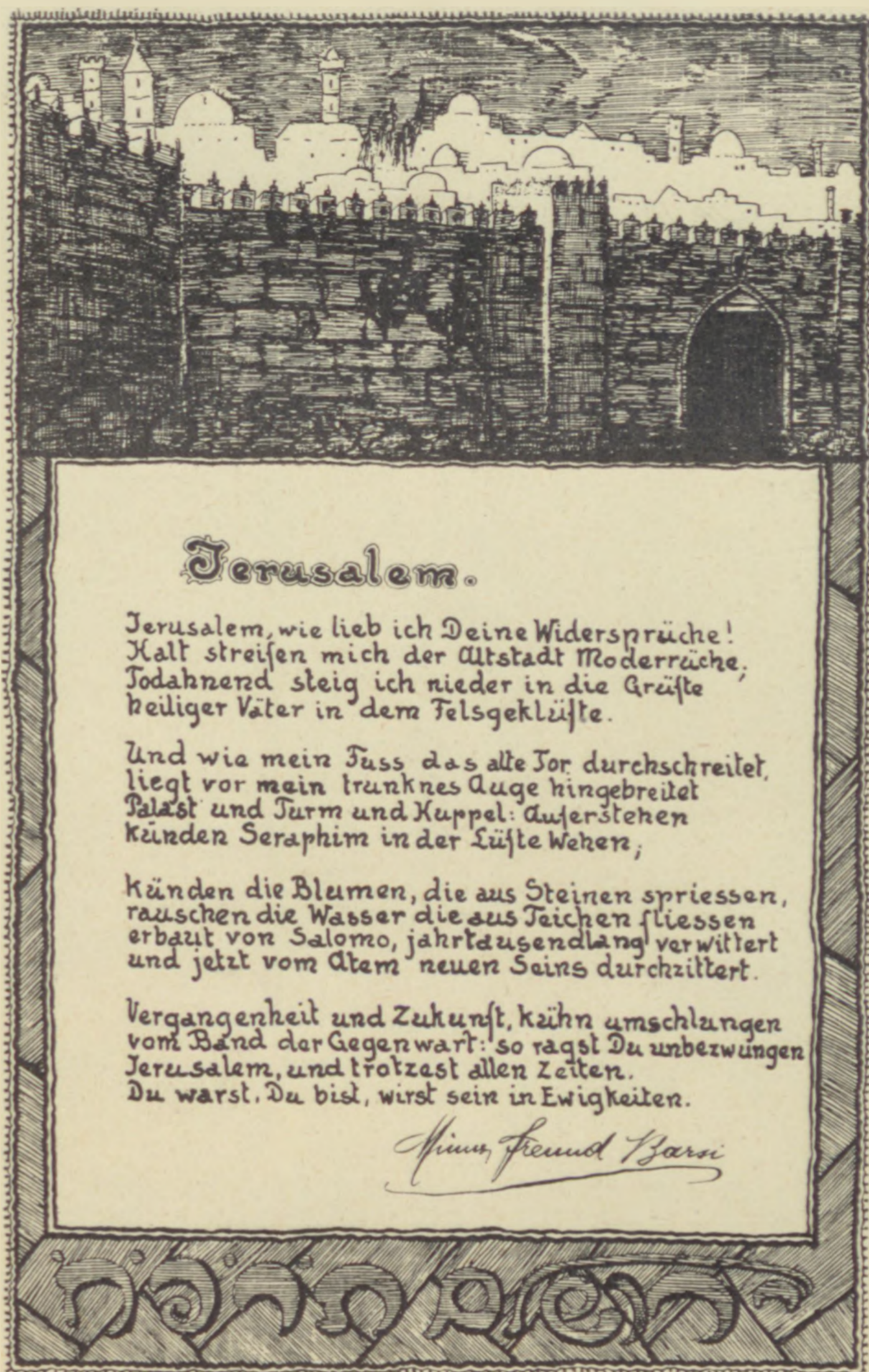
Jakob Wassermann belső harcot vív a zsidóságával. És már ez is eredmény. Mert ha foglalkozik a zsidósággal, könnyen eljuthat majd oda, ahová a zsidó szellem nagyjai hosszú vívódás után majdnem mind eljutottak: a zsidó gondolat és zsidó valóság csúcsára.

PATAI JÓZSEF UJ KÖNYVE

A Középső Kapu **בבא מציעא** Egy kis gyermek és egy nagy könyv élete. Abel Pann címlapjával.

Ara 4.— pengő.

Patai Edith verseskönyve: „Engem is hív a Föld“. Ara 3.— pengő. Megrendelhetők a *Mult és Jövő* kiadóhivatalában.

Jerusalem.

Jerusalem, wie lieb ich Deine Widersprüche!
Halt streifen mich der Altstadt Moderrüche,
Todahnend steig ich nieder in die Gräfte
heiliger Väter in dem Felsgeklüfte.

Und wie mein Fuss das alte Tor durchschreitet,
liegt vor mein trunknes Auge hingebreitet
Palast und Turm und Kuppel: Auferstehen
Künden Seraphim in der Lüfte Wehen;

Künden die Blumen, die aus Steinen spriessen,
rauschen die Wasser die aus Teichen fließen
erbaut von Salomo, jahrtausendlang verwiltet
und jetzt vom Atem neuen Seins durchzillert.

Vergangenheit und Zukunft, kühn umschlungen
vom Band der Gegenwart: so ragst Du unbezungen
Jerusalem, und trottest allen Zeiten.
Du warst. Du bist, wirst sein in Ewigkeiten.

Minna Freund Barsi

Jedidja-Seelenfreund (Jeruzsálem) rajza
Barsi Freund Minna verséhez.

Barsi Freund Minna: Jeruzsálem

Jeruzsálem, szeretlek, bár minden lépten más vagy!
Megcsap hideg szaga az ódon korhadásnak,
Halálos sejtelemmel a mély kriptákba szálllok,
Hol szent ősök alusznak sziklák közt siri álmot.

És mikor lábam félve az ó-kapuhoz járul,
Ittas szemem előtt a szent csoda kitárul:
Palota és torony és kupola: Szeráf-hang,
Vegyíti légbe hírét a nagy feltámadásnak.

Ezt hirdetik virágok, fakadva bús falakból,
Ezt zengetik habok, zuhogva ó-tavakból.
Salamon építette, mállottak ezredévig,
De most új lét lehe vizük borzolja végig.

A mult és a jövő itt bátor frigyre léptek
És így lett a jelen és így magaslasz égnek
S így dacolsz minden korrall, ó drága Jeruzsálem;
Voltál, vagy és leszel. Mindig, örökké, ámen.

Fordította: Kardos Pál.

Zilzer Gyula (Paris): Lámpaláz.

Lampenfieber.

Ács Klára: Egy régi könyv

Békás Pál öméltóságának fájt a feje. Csendet akart. Besötétített szobát és némaságot.

Megkapta. Ő mindent megkapott, amit akart. Ő úgy tudott akarni, hogy a legnagyobb szolgál, az Élet, is engedelmeskedett neki.

Most elszenderedett. Pihent. Kikapcsolódott a tudatosból, hogy lerángassa a fejfájását.

De valami megzavarta. Erőszakos kis sikoly szólt bele ebbe a kábult álomhangulatba. És magához térítette.

A kisfia kemény hangját hallotta, mely egészen olyan volt, mint az övé. És ezért most sem tudott haragudni érte.

Már ült mellette, kérdően ránéző szemekkel. És kutatón nézte.

— Apácska, mondjad csak, milyen könyv ez?

Békás öméltóságának kidülledt a szeme. Ő sohasem szokott zavart lenni.

De most az volt. A mindig könnyed fölénye, mely méltóságköntösként takarta, ebben a percben levált róla.

Szava, ez a dagadó, tömör érc, mely minden-
kiben tiszteletet keltett, hirtelen nyekkent, törede-
zett, amint a kicsi emberre szólt:

— Ezt... honnét... vetted?

A két kigyult gyerekszem üde lámpásként ránevetett.

— Mari hozta a padlásról, sok ócska egyéb-
bel együtt, hogy elégesse. De én nem engedtem...
Apácska, mondd csak, milyen betűk ezek?

Békás Pál nézte azt a régi könyvet... mely
még az anyjáié volt.

Most nagyon fájt a feje.

Bosszus lett, hogy ez így előkerült. Az elteme-
tett multja. Ő már régen lemosta, hogy utána
más minden kezdődjék. Csillogó név. Előkelő állás.
És rangos élet. Pénz nyit mindent. És a név elől
jár, hogy mutassa az utat. Ő megtanulta és tudta
hogyan kell. Ő úr lett. Mert igába tudott hajtani
mindent. Érzéseket és emlékeket.

— Ki merete?... — akart védekezni lángolóan.

De derékban törte ketté a szót, nehogy foly-
tatása legyen. Ezt tréfásan kell elintézni — súgta
az ő mindent áthidaló bölcsessége.

A kicsi fiára nevetgélt.

— Hallod-e te kis lurkó!...

De most a már régen elfelejtett, furcsa betűk
közt valamit fölfedezett.

Színét vesztett, hervadt, fonnyadt, parányira
zsugorodott csokrocška volt. Ámde ő mégis fel-
ismerte.

Akkora lehetett, mint most a fia, mikor hal-
dokló atyjának szedte.

A két megtört, fénytelen szem utolsó csöpp
bizakodásával tekintett rá.

— Ezeknek az illatát viszem magammal...
oda. De a csokrocška maradjon itt. Hogy emlé-
keztessen rám valami... ha olyan messze leszek,
hogy többé rám sem találasz.

Békás Pál öméltósága könnyezett. Mert olyan
tisztán emlékezett most erre a jelenetre, mintha
évtizedek váltak volna le róla. Édesanyja tette a
csokrocškát abba a régi könyvbe, az ima mellé,
melyet érte kellett volna mondania s melynek ma
egyetlen betűjét sem tudta.

— Miért sírsz, apám?

Felriadt. Ijedten körülnézett. De aztán pi-
rulva eszmélt erre a gyáva mozdulatra.

A kisfiára pillantott, aki még mindig kérdően,
feleletet várva, tekintett rá.

— Azért sírok, mert rossz fiú voltam... el-
felejtettem az édesapám.

Nézett rá a gyermek, tágranyilt szemében
töméntelenül sok bizalommal.

— Te nem lehettél rossz, édesapám. Csak
bizonyára nehezedre esett megtanulni ezt a sok
furcsa betűt.

Ő csodálkozva próbálta megérteni a gyermek
védekezését, mellyel melléje állt.

— Hogyan gondolod ezt, kicsi fiam?

— Hogy vártál, legyen neked is egy fiacskád,
aki veled tanul... és akkor majd könnyebben megy.

A halotti néma csöndet, mely ezt követte, csak
percek múlva törte meg remegő szava.

— És te... te tanulnál velem... ebből?

Már nem nézett körül. Már senkit sem bánt. Csak azt a kis embert, aki a padlás lim-lomjai között egy elfelejtett régi könyvbe zárva megtalálta a pirosan lüktető szívét, melyről azt hitte, hogy már régen nincsen.

Most, hogy a kezébe adták és érezte a dobbanását, Békás Pál méltóságos úr elfelejtette érte a nevét és mindent. Csak parányivá zsugorodott kicsi magát látta haldokló atyja előtt.

Eloszlott a homályos emlék, amint fülét érte a szó.

— Szívesen tanulnék veled, apám... mert én mindent szeretek, ami a tiéd.

Hirtelen lecsurgó két könnye magával sodorta a szégyen pirját, melyet ez a kis gyerekeMBER már másodszer csalt ki az arcára.

Lelkébe vágott ez a fiúi nagy tisztelet, mely az ő szívében jégkéreg alatt dermedt, fagyott. Most, hogy lángszikra érte, olvadni, fölengedni kezdett.

Magához szorította magából fakadt kicsi mását és a régi imakönyv fölé hajolt vele. Miközben ajka hálásan rebegte:

— Igen. Tanuljunk, kicsi fiam... Taníts... hogy az apáim betűire emlékezzem.

Lengyel Károly: Harci zsoltár

*Veled most perbeszállni végzetesen
És őseimnek útján meg nem állni,
Veled dacolni nagy, konok makacsan
Ez éjszakán, mely minden éjszakája.*

*Elöttem őseimnek bibliája,
Az ódon irás, sárga, vén papír...
Az éj sugára felettem világol...
Feléd zeng most egy néma, néma óra.*

*Jössz!... A végzetem felém suhint most...
A mélybe hullok, miként a pernye szét az éjbe,
Mint szikrazápor izzó nagy vonatból,
Mint csillagfény borongó fellegárban.*

*Veled most perbeszállni végzetesen
És őseimnek útján meg nem állni,
Veled dacolni nagy, konok makacsan
Ez éjszakán, mely minden éjszakája.*

Zsidóégetés Bazinban. Rézmetszet 1446-ból. (Berliner Kupferstichkabinett.)

Judenverbrennen in Basin.

A „Jüdische Volkszeitung“ jubileuma

Tíz évvel ezelőtt indult meg a *Jüdische Volkszeitung*, mint a „Volksverband der Juden für die Slovakei“ orgánuma. És a szövetség és hivatalos lapja együtt nőttek hivatásuk teljesítésében. Együtt küzdöttek a zsidóság polgári és politikai jogaiért, gazdasági érvényesüléséért, szellemi kultúrájáért, a közösség becsületéért. A jubileum alkalmából a *Jüdische Volkszeitung* gazdagon illusztrált, értékes ünnepi számot adott ki. Dr. Jirmijáhu Neumann, szerkesztő, a kitűnő zsidó költő, akinek mély írásait ismételten méltattuk a *Mult és Jövő hasábjain*, vezércikkben számol be a tíz évről, majd egy másik cikkében a slovenskói cionista ifjúsági mozgalomról. David Gross „Masaryk és a zsidóság“ címen közöl történeti jelentőségű adatokat a köztársaság elnökének fenkölt liberalizmusáról. Knöpfelmacher Izidor igazgató, a Volksverband lelkes elnöke, a szövetség és orgánumának kapcsolatait méltatja, míg a szövetség keletkezéséről Weinberger Fülöp számol be. Dr. Emil Margulies a zsidó kisebbség problémáiról értekezik, dr. Laroslav Sik a szlovákiai zsidóság történetének megírását sürgeti, dr.

Austerlitz Tivadar az eperjesi zsidó múzeumot ismerteti, Erich Gottgetreu a russinkói zsidókról, S. Hornik a Mizrachiról, dr. Fischer Géza a szlovákiai cionizmusról, dr. J. Österreicher az új zsidókórházról ír, Bettelheim Sámuel a pozsonyi jesiváról és a híres pozsonyi temetőről ad értékes történelmi reminescenciákat, alapos adatokkal, míg a pozsonyi „zsidó gárda“ 1918-as történetét Komlósi S., felelős szerkesztő eleveníti fel. A szlovák nyelvű mellékleten dr. Eisler Mihály, Hoffmann M., A. Arie és mások írásait találjuk. Az üdvözlő átiratok Weizmann megleghangú levele nyitja meg. Dr. Reisz Gyula és dr. Sipos Leó a „Zsidó párt“ üdvözlését fejezik ki testvéri szeretettel. Az illusztrációk szemléltetik a szlovenszkói zsidóság multját, jelenét, a ghettó művészetét, a jesiva életét, stb. Igen érdekesek a régi metszetek és plasztikus sírkövek, amelyek dr. Ovidius Faust, Bettelheim és Gross cikkei illusztrálják.

A *Jüdische Volkszeitung* ünnepi száma méltó a zsidó jogokért és zsidó kultúráért küzdő orgánum multjához és szép perspektívát nyit a jövő feladatok teljesítésére.

Egy állítólagos pozsonyi ostyameggyalázás képe (1591).

Bild einer angeblichen Hostienschändung zu Pressburg (1591).

Jobbra: a zsidók egy zsinagógában „gyalázzák“ a szent ostyát és késsel szurkálják, de az égből lángok hullanak alá és megperzselik a gyerekestül menekülő anyákat is. — Középen: az egyik zsidó megkeresztelkedik, hogy a tűzhalál elől meneküljön. — Fönt: zsidók megkínzása és karóra feszítése. — Jobbra: a Vár, balra: a Nikolaus-kápolna. (Berliner Kupferstichkabinett.)

Csermely Gyula: Reb Zálme Léb, a tarjagos

Az együgyű jámbort jobban kedveli az Isten, mint a tudatosan vallásos embert. Mert aki tudatosan vallásos, az azért jár Istennek útjain, mert féli a mindenség Urát, ám az együgyű jámbor azért igyekszik a Legfelsőbbnek kedvezni, mert bensőségesen szereti az Istent. Mint a tudatlan kis gyermek az ő szülőjét.

Nos, Szerdahelyen is volt ilyen együgyű jámbor a községben. Reb Zálme Léb ács volt a neve, de leginkább „a tarjagos“-nak hítták; a Zálme Léb nevet — szuverén jogánál fogva — atyja adatta neki; ácsnak azért hítták, mert kitanult és felszabadított ács volt; a tarjagos név miérettje alább fog kiderülni, csak türelem. Itt előljáróban csak annyit, hogy a szerdahelyiek jól tudnak magyarul, éppen ezért nem: tarjagos, határozott névelő nélkül, hanem helyesen, magyarul: a tarjagos.

A szekercének, ácsplajbásznak régen búcsút mondott reb Zálme Léb barátunk, mert jövedelmezőbb foglalkozást talált magának. Könnyű kis kocsit és lovat vett, ezzel járta a községbeli falvakat és összevásárolt mindent, ami kapható volt. Birkabőröket, ócska vasat, csontokat; fahamut is, mást is, csak rongyot nem vett. Ne mondja rá senki, hogy ő rongyszedő.

Ezt a foglalkozását összekötötte egy másikkal is. Egyszer megkérdezte egy parasztasszony:

— Mikor jön megint errefelé, Lébi úr?

— Holnapután, lelkem, miért kérdezi?

— Hozhatna nekem valamit a városból.

— Nagyon szivesen, nénémasszonyom; mit hozzak?

— Hozzon nekem ebben az üvegben kőolajat, azután három font sót, másfél font cukrot és köménymagot is vagy egy verdunggal. (Ezt a súlymértéket a mai nemzedék már nem ismeri. Fontnak negyedrésze, tizennégy deka volt a verdung.)

Harmadnapra megkapta a rendelményt s mert reb Zálme Léb ács félkrajcárnyi hasznát sem számított, adott neki a parasztasszony: tíz friss tojást és csöves kukoricát egy köténnyel.

— Amiért fáradozott — mondta és még ő mondott köszönetet az embernek.

— Szivesen, máskor is — felelte készségesen reb Zálme Léb. — És másoknak is hozok, csak szóljanak.

Nos, csakhamar mások is szóltak s nemcsak ebben a faluban, de a többiben is, s amit Zálme Léb a szivességéért kapott, mindig több volt, mintha haszonra dolgozik. Mert gavallér a magyar ember, a paraszt is; a boltokban keservesen alkuszik, mert sokalja a kereskedő hasznát, de a sziveségtevéért már bőkezű. S majdnem mindennap hazavitt reb Zálme Léb: tojást, egy-egy pár csirkét, csöves kukoricát vagy szemeset, ahogy jött; erre Szerdahelyen mindig volt vevője és lassan bár, de csak gyűlt-gyűlt a pénzecske.

Mindenki megbecsülte Zálme Lébünket, áni

nemcsak azért, mert élelmes és szorgalmas, de leginkább azért, mert nagyon vallásos volt. Imádságos könyv és tálisz-tfillin nélkül sohasem ment falura, hátha ottreked éjszakára, akkor mit tegyen? Elemózsiát mindig otthonról vitt magával és péntek reggel, mikor templom után falura ment — ilyenkor csak közeleső faluba, hogy idejében otthon lehessen, hiszen szombat jön — péntek reggel chumist is vitt magával, a hetiszakasz elolvasása céljából (amit „szedre májver zájn“-nak híttak a régiek), noha nem értett meg a szövegből három mondatot sem.

Mint zsidó dolgokban nagyon hiányos tudású, az együgyű jámborok közé tartozott, akik — Isten iránt való szeretetből — többet tesznek, mint amennyivel tartoznak. Reb Zálme Léb igyekezete is az volt, hogy a hatszáztizenháromból, tudniillik a Tórának ennyi számú szent parancsából, amit rövidítve: „tar-jag“-nak nevezünk, lehetőleg valamennyit betartsa. Megtette például azt, hogy fürjet keresni ment ki a határba, holott nem írja ezt elő a Tóra, de kiment, hogy cselekedjék, amint

A pozsonyi zsidók deputációja a XVIII. századból. A vezető pénzzel tele zacskót visz, „zsidó adót“ („Judentaxe“) Pálffy várgrófnak a zsidai megvédelmezéséért. (Pozsonyi muzeum tulajdona.) Die Judendeputation.

írva van: sáléch tösáléch esz háém, vöhábónim tikách loch... ha fészket találsz, az anyamadarat ne bántsd, csak a fiait veheted magadnak.

A hatszáztizenháromból még azok sem kerültek el figyelmét, amik manapság már egyáltalán nem kötelezők, vagy csakis a Szentföldre kötelezők. Szabad óráiban, téli estéken és szombat délután, mindig ott volt, ahol magyarázták a Szentírást (erre is van parancs: igyad a tudósok szavait, mint aszály után a homok a vízcseppeket) s így Zálme Lébünkön is megragadt miegymás, mint: a gazdaembert kötelezett parancsok, a szabad böngészés, az elfelejtett kéve és végül a szántó föld sarkai.

Mit tett erre Zálme Léb barátunk? Vett húsz forintért néhány négyzetöl szántót, bevetette búzával, árpával s mikor aratott, sarkokat hagyott a kis táblán, szabad böngészést engedett a tarlón és az öt kévéből is, ami termett a „birtokán“, egyet „ott felejtett“, vigye el a nincstelen. S mert zsidótól vette a földcskét, kötelező írást írt arról, hogy hétszer hét esztendő múltán a földecske az eladóra visszazáll.

Persze voltak, akik kinevették és kioktatták, hogy csak a Szentföldre kötelező ez a parancsolat, de reb Zálme Léb csak a vállát vont:

*A pozsonyi orth. zsidó templom.
Die orth. Synagoge in Pressburg.*

— Hát aztán? Azért nem fogok verést kapni odaát, ha a tar-jagnak ezt a parancsát is betartom. Azután meg: hát Szerdahely nem Szentföld? Mindenütt a világon, ahol vallásos jó zsidók laknak, Erec Jiszróélnak egy-egy darabja van.

Ennyire ment a „tar-jag“-gal a mi barátunk s ezért nevezték el „a tarjagos“-nak a községben. S mert éppen akkor a Borsszem Jankó alakját, rucaháti Tarjagos Illést, már Szerdahelyen is ismerték a hitfelek, dupla derültséget ébresztett a tarjagos név.

— Lehávedl, — nevettek a községben — nekünk is van egy Tarjagosunk, a tarjagos.

De Zálme Léb ezzel sem törődött, sőt jámborságában egyre csak tünődött, mit tehetne még a jó Istenért, hogy még jobban kedvére legyen az Istennek? A szegényeknek jövedelmének tizedét? Megadta jó szívvel és jó szóval; elsőt ellett a kecskéje, egy bakgidát: felajánlotta a kohénak, reb Mechólnak. Mit tehetne hát még ezeken felül is?

Egyik szombaton, mincha után, drósót hallgatott végig a besz hámidrásban. Inkább törvényt magyarázat volt, mint hitszónoklat s Zálme Léb megjegyezte magának, mit fejtett ki, mit magyarázott az előadó.

— Vöhávto esz Adonáj elohécho — kezdte az előadó, reb Sulem Beer —, szeresd az Örökkévalót, a te Istenedet, egész szíveddel, egész lelkeddel és minden tehetségeddel. Minden tehetségeddel: ez mit jelent? A Midrás szerint azt, hogy tedd kedvelté Istent mind az emberi teremtmények körében, ahogy Ábrahám ősatyánk tette.

No, több se kellett reb Zálme Lébnek, mint ez az új dolog, amit életében most hallott először. Vasárnap mindig otthon volt és szortírozta, amit a hét folyamán vásárolt, de hétfőn reggel, ahogy kocsiján falura ment, rögtön hozzáfogott, hogy teljesítse az új parancsot.

Gyalogjáró parasztembert ért utól, aki haza a falujába igyekezett és reb Zálme Léb megállította kocsiját.

— Üljön fel, Darás szomszéd — mondta (a járás minden parasztját ismerte) —, van itt hely az ülődeszkán kelmednek is.

— Köszönöm szivességét, Lébi. Majd meghálálom; jó tettért jót várj.

És alighogy Darás szomszéd mellette ült, Zálme Léb barátunk már kezdte is:

— Látja ezt a háromfontos cipómat? Nekem magamnak a harmadrésze is nagyon sok, de parancsolta a zsidó Isten, a mi Istenünk; ha éhezővel találkozol, törj le a kenyeredből és adj neki. Hátha találkozom kettővel, hárommal is? Azért viszek magammal ilyen nagy cipót. És látja itt az ülés alatt ezt a rend ruhát? Parancsolta a zsidó Isten, a mi Istenünk: ha meztelennel találkozol, ruházd fel. Hát kéznél legyen, ha ruhátlannal találkozom. Ugy-e, derék Isten a zsidó Isten, a mi Istenünk?

Darás szomszéd feszengett ott ültében.

— Hát, derék Isten, ha maga mondja, Lébi.

— S még mennyi szép más dolgot is parancsolt! — folytatta nagy lelkesedéssel reb Zálme Léb. — Hogy istápoljuk az özvegyeket és az árvákat; hogy nem szabad kamatot venni a kölcsön után; hogy nemcsak a rossz emberen, de a bajba jutott barmán is segíteni kell, s hogy a termésünk tizedét s az elsőt, amit ellik az állat, a papnak kell adni, hogy jól éljen... Nos, nem derék Isten a zsidó Isten, ami Istenünk?

Abonyba értek, Darás szomszéd kedvetlenül leszállt s a tarjagos tovább kocogott Lék felé. Itt elvégezvén a dolgát s átvévén egy létániányi megbízást, megint Szerdahelynek fordult a szekérrel.

S alighogy kijutott a faluból, megint úgy akarta a véletlen, hogy abonyi embert ért utól. Ezt is felinvitálta magához a kocsira s Zálme Léb megint csak rákezde:

— Látja ezt a háromfontos cipómat?... — és úgy végezte szent lelkesedéssel és ujjongva —: ugy-e, derék Isten a zsidó Isten, a mi Istenünk?

Másnap, harmadnap is így tett, hogy kedveltté tegye Istent mind az emberi teremtmények körében, negyednap azután az a meglepetés érte, hogy magához hívatta a rabbi. Rabbi Áron Smul Aszód, a szerdahelyiek szentéletű nagy papja.

S még nagyobb nézett a tarjagos, mikor ott találta a rabbinál az abonyi katolikus plébánost. Mit akar ez a rabbitól s mit akar a rabbi tőle?

— Panasz van maga ellen — kezdte rabbi Áron Smul magyarul. — Az a panasz van maga ellen, hogy a falu népét a zsidó hitre téríti. Holott megtilt a mi vallásunk minden térítést.

A tarjagos nem tudta, ember-e ő, vagy aszszony?

— Én? — kérdezte. — Én térítettem a zsidó hitre a parasztokat?

— Igenis, maga — szólt a plébános. — Jöttek hozzám többen is és elmondták, hogy maga őket megkörnyékezte, hogy térjenek meg.

— Én? Tekintetes főtisztelendő plébános úr? Én, aki tudom, hogy ezt nem szabad?

— No, ha tagadja, hát állíthatok tanukat. Jöjjön be, Darás, jöjjön be, Méhes — szólt be a szomszédos szobába.

S mikor bejöttek a tanuk, ezek bizony a szemébe mondták, hogy igenis, úgy van, térítgetni akart a Lébi úr. Milyen derék Isten a zsidó Isten s a többi.

A tarjagos fejében most már gyertya gyult.

— Mondtam én maguknak, csak fél szóval is, hogy hagyják ott a hitüket és térjenek át?

— Ezt éppen nem — volt a válasz. (A plébános arca itt megennyhült.) — Csak magasztalta a zsidó Istent, milyen derék ő.

— Tetszik hallani — szólt itt közbe a tarjagos. — Csak szabad nekem, mint zsidónak, ma-

gasztalnom a zsidóhitűek Egyistenét! — Majd merészet fordulva, így folytatta —: Egyébiránt, főuram, nemhogy térítettem volna a hívőit, sőt a lelkükre kötöttem, hogy a főtisztelendő plébános urat becsüljék meg. Nem megmondtam kendeknek — villant rá a szeme a két tanura —, hogy a termésük tizedét és az elsőt, amit ellik az állat, a papjuknak adják, hogy jól éljen?

— Nem tagadhatjuk, így mondta — volt a beismerés.

A plébános ekkor már nevetett. Jóízűen, megengesztelten kacagott.

— No, ilyen félreértés, főrabbi úr — mondta. — No, ha így térített, akkor visszavonom a panaszt. S én is aláírom, hogy derék Isten az Istenük.

Mikor a plébános elment, rabbi Áron Smul így szólt Zálme Lébhez:

— Az együgyű jámbort jobban kedveli a Legfelsőbb, mint a tudatosan vallásos embert, mégis kötelessége minden zsidónak, hogy tanuljon. Mert, ha van is mellette hit: a tudatlanság tévútra vezetheti, ahogy magát is vezette, reb Zálme Léb és majdnem hogy bajba nem keverte.

Attól a naptól fogva nem tette reb Zálme Léb, a tarjagos, hogy kedveltté tegye Istent az emberi teremtmények körében. Amit veszély nélkül megtehetett Ábrahám, nem teheti meg ugyanazt egy falvakat járó kis zsidó.

*A pozsonyi neolog zsidó templom.
Die Neologe Synagoge in Pressburg.*

Hogy is vagyunk azzal a „hatvanéves magyar-zsidó költészet“-tel?

— Pörbeszállás Komlós-Kredens Aladár cikkével. —

Mint a szabad véleménynyilvánítás fóruma, helyt adunk *Somlyó Zoltán* e vitairatának, ha nem is értünk vele mindenben egyet. És természetesen, készséggel fogunk helyt adni az eleven kérdés további megvitatásának is. (Szerk.)

A *Mult és Jövő* decemberi számának hasábjain terjedelmes cikket talál az olvasó a hatvanéves magyar-zsidó költészetéről. Én magam örömmel kezdtem a cikk olvasásába, miután tudomásul vettem, hogy e cikk az IMIT-ben mint felolvasás hangzott el a közelmúltban, valamint azt is, hogy szerzője zsidóvallású magyar irodalmi kritikus, tehát kétszeresen érdekelt s így kétszeresen fel is készült műíró, akiről fel lehet tételni, hogy a napjainkban oly elhanyagolt magyar és zsidó irodalmat a legbensőbb lelkiismerettel s a legmélyebb lelkesedéssel ismeri s a kritika szavait nemcsak pincettának, bonckésnek tekinti, hanem egyébnek is: a lelkiismeret szavainak, az igazság szavainak, a benső meggyőződés szavainak, végezetül: emberi és írói tisztességgel.

Ismerve Komlós és egyben Kredens Aladár eddig megjelent magyar anthológiáit és a magyar irodalomról szóló termetes kritikai munkáit, melyeknek egyikében például alapos tájékozottsággal „erdélyi“ költőnek tesz meg engem, aki sajnos, sohasem jártam Erdélyben, ismerve továbbá egy olyan esetet is, amikor egy általa szerkesztett vastkos magyar versanthológiából csupán azért hagyta ki egy ma élő, a legismertebbek közé tartozó magyar lírikus nevét és verseit, mert az illető valami csekélyke honoráriumot kért egy olyan anthológiában közlendő verseiért, amely anthológiának bolti ára lesz, amely anthológiához sem papírt, sem szedést, sem könyvkötői munkát senki emberfia ingyen nem szállított s amely anthológia szerkesztését végezetül szintén nem ingyen végezte a szerkesztőség, mondom: ismerve mindeme körülményeket, örömem mellé némi bizalmatlanság is járult. Mert, ha a mai viszonyok között, egy ilyen megtépett ország irodalmát: a magyar irodalmat oly mostohán és oly félvállról kezeli, mit várhat akkor tőle a magyar-zsidó irodalom, amelynek, sajnos, nincsenek eléggé erős és eléggé hatalmas védői és — kritikusai?!

Alig olvastam el a cikk első két hasábját, máris arra a megállapításra kellett jutnom, hogy — enyhén szólva — a magyar-zsidó irodalom főfőszemmértékhitelítőjeként állítja magát oda Komlós Aladár akkor, amikor, úgylátom, még a kellő súlymérték birtokában sem képes helyesen mérni.

A hatvanéves magyar-zsidó irodalomról írván, azzal kezdi cikkét, hogy Kiss Józsefről e cikk keretei közé nem férhető essay-t ír. Ugy hiszem, ez nem lehet célja egy ilyen méltatásnak, hisz Kiss

József óta a magyar-zsidó versköltészetben és írásban annyi minden történt, hogy ily szempontok szerint egy ilyen cikk terjedelmének meg kell haladnia a *Mult és Jövő* egy egész vastkos számának terjedelmét! De hiábavaló dolog a Kiss József ragyogó verseibe bárminő programot is belemagyarázni! Kiss József sokkal nagyobb költő volt, semhogy bárminő költői „programja“ is lett volna! Csupán tehetsége volt, amely program nélkül is mindent jelent, míg a program tehetség nélkül legtöbbszörre gikszeretekhez vezet...

Amit a Kiss József után következő zsidó költőkről ír, azt oly módon teszi, hogy nem lehet tudni, mily szempontot jelent szerinte az a körülmény, hogy: magyar-zsidó költő?! Vajjon csupán azt a külső tényt, hogy az illető zsidónak született, vagy azt-e, hogy az illető verseiben, írásaiban megnyilvánul-e a zsidó hang? Gellért Oszkár költészetét veszi sorra, aki életében le nem írt egy zsidó érzést tükröző sort. Őt állítja oda példának ama tételhez, hogy: „...többen megszakítják fajukkal való kapcsolataikat is!...“ S hogy fájlalja egyik versében, hogy Jézus korán, legényfővel ment el, mielőtt fia született és a földi életet megszentelhetette volna... Nagyon szép megállapítás ez! Ám: a hatvanéves magyar-zsidó költészetéről írva, nem arról várunk adatokat, hogy a magyar-zsidó költők mennyiben hajlottak a kereszténység felé. Hisz akkor terjedelmes tabellát is mellékelhetett volna a szerző a cikkéhez — a legutóbbi hatvan év alatt kitértekről... A példából elindulva, a legjobb költő lehet valaki, ha nincsenek is zsidó érzései (mint ahogy Gellért Oszkár az is!), de akkor nem indokolt egy ilyen témájú cikkben a vele való foglalkozás!

A cikk hemzseg a ténybeli és felfogásbeli hibáktól. Nem óhajtván túlságosan sokáig időzni ennél a pontnál, figyelmeztetnem kell Komlós Aladárt, hogy például Szép Ernő „hontalan érzékenysége, önbizalmatlanságból eredő öniróniája“ cseppet sem zsidó vonás és általában: e költőnk kevésbé zsidó mentalitású költő, mint akár a legkeresztényebb fajvédő költő. Csak éppen, mert nem tud őszinte lenni, látszani szeretne annak. De az önbizalmatlanság nem zsidó vonás, kérem tanár úr; megtalálja-e ön Salamon királyban, vagy Heinében, vagy Morris Rosenfeldben, vagy, hogy a maiakról is szóljak: Pataiban ezt a vonást? Inkább az ellenkezőjét! A zsidót, amint ön jól tudhatja, addig korbácsolták, addig vádolták, addig úzték, addig közösítgették ki, amíg akarata megerősödött, önbizalma megacélozódott!

De menjünk tovább. A cikk Feleki Sándornak éppen csak a nevét említi meg. Hogy Feleki Sándor is él és zsidó költő. Holott Feleki harminc éve zsidó költő és hervadhatatlan poémákat adott a

magyar-zsidó költészetnek. Ugyanezt teszi Peterdi Andorral, akinek zsidó verseit ön valószínűleg már iskoláskorában olvasta. De hogy lehet az, micsoda kritikusi lelkiismeret diktálja önnek, hogy Kiss Arnoldnál is megelőgszik nevének pusztá említésével?! Vajjon, ha a magyar-zsidó költészetéről van szó, nem lát ön semmi érdemet, semmi tisztességet abban, ha valaki négy évtizeden át önfeledten, a pap és az ember legmélyebb alázatával és odaadásával ajándékozta géniuszát és lelkét a zsidó költészetnek, míg végül azt kapja jutalmul, amit az ön kritikusi tolla nyújt a kitűnő zsidó rabbi-költőnek, Kiss Arnoldnak?!...

Azokról a költőkről, akiket Komlós Aladár megemlékezésre sem talált érdemesnek, ezuttal nem is szólok. Még reákerül a sor erre is. De hogyan bánik azokkal, akiket felsorol!

Több magyar-zsidó költőről írva, megemlíti a cikk Patai József nevét is, megjegygezvén, hogy „legfőképp az ő verseiben éledt fel a zsidó élet egy-egy jelenete, akinek költészetében már a zsidó öntudat mai nagy újjászületésének hajnalpirja is visszatükröződik...“ Olvasva ezt a cikket és a Patai József költészetének ilyhangú jellemzését, nem a hajnal, inkább a szégyen pirja önt el. Az olvasónak is meg kell bocsátania és a *Múlt és Jövő* szerkesztőjének is, hogy éppen ebben a lapban foglalkozom ezzel a dologgal. De egyrészt szervesen a cikkhez tartozik, másrészt — bocsánat —, e cikket én írom és nem a *Múlt és Jövő* költő-szerkesztője...

Ha a kritikus alaposan ismerné a legújabb idők magyar-zsidó költészetét, vagy, ha csak a cikke érdekében is elég behatóan informálódott volna, tudnia kellene: kije Patai József a zsidóságnak, a magyar-zsidó költészetnek? Tudnia kellene, hogy a Patai-versek a magyar-zsidó renaissance-ot jelentik. Azt a zsidó szellemet, amely a zsidó felszabadulás buja kertjében fakadt. Azt az új hangot, amely a zsidó kétségbeesést, mint főmotívumot művészi eszközei közül kiselejtezte, hogy helyébe a ma hangját, a mai orkesztert hangszerelje. Nem tudom: ismeri-e Komlós Aladár Bialikot? A Bialik költészetével lehetne egyszíntre állítani a Patai zsenijét, ha az ő költészetének forró és örökké zuhogó lirája nem volna még lüktetőbb, még emberibb:

„Bábel vizénél ültem én és sírtam,
Hol bús füzeket hárfák csüngenek,
Fogoly leviták aggatták a fákra
S olykor viharzó, zordon éjszakákba
Meg-megpendítik kóbor bús szelek.

Bábel vizénél ültem én és sírtam
És zokogtam a fájó éneken...
És egy kábult fekete pillanatban
A legszomorúbb hárfát leragadtam
S szomorú dalát tovább pengetem.“

Van-e megrázóbb, felismerhetőbb, parancsolóbb költői stigma ennél a tíz sornál? Érti-e Komlós, hogy mit jelent ez a két strófa? Kíérzi-e belőle azt a végzetszerű sorsot, amelyet csak a legkiválóbbak kaphatnak? Érzi-e belőle, hogy nem egy pusztá nevet revelál e tíz sor, hanem a zsidóság egész multját és jelenét?...

A kritikus, aki a hatvanéves magyar-zsidó költészet beszámolójának gyönyörű feladatát tűzte ki maga elé, oly könnyen, könnyelműen bánt el a témájával, mint macska az egérrel. Nem érezte meg a többi között egy kiváltságos költő ragyogó géniuszát, amely ilyen verssel ajándékozott meg bennünket:

„Én is hiszem, hogy vándorol a lélek,
Ha a testből kiűzi a halál.
Hogy bolygva repdes világról-világra,
Míg újból testbe száll.

Ujjongtak egykor, kik ma szenvednek tán
És véreztek, akik ma boldogak.
Létünk egy régi megszakított élet
Bús folytatása csak.

Az én lelkem vad kóbor viharokkal
Bolyongott szentelt cédrusok hegyén.
Ott, hol a Jordán sír zokogva, — egykor
Proféta voltam én.

Vigyorgó vészek rémes jelenésit
Láttam egy korhadt pálmafa alatt
S a sötét zengő éjbe szélöveltem
Villámló szavamat.

S a rémült Karmel és a hervadt Sáron
Visszazúgták a véres szózatot:
„Ledől a szentély, pusztul Jeruzsálem!“
És Júda kacagott.

S kiáltok most is a szomorú éjbe,
Míg messziről enyészet réme int.
„Ledől a szentély, pusztul Jeruzsálem!“
S Júda kacag megint...

Ennél művészibben nem is lehet már a prófétaság szomorúságát kifejezni. Ebből a versből harsogva, parancsolva, kérve, panaszkodva zeng ki a zsidó fájdalom, a vátesz lelke látványától fátyolos tekintettel vérző szívet lobogtatja meg, mint vésztes lobogót és a sorsa az, hogy a kis ember, a megkezdett sötét úton bajban botorkáló kis zsidó sem a szívet, sem a vésztes lobogót nem látja meg. Vagy, ha meg is látja, nem törődik vele...

Vagy — ime, márványba kívánczó négy verssor:

„Látjátok feleim szemeteikkel,
Törékeny, törpe minden kincs, vagyon,
És apák, fiúk, testvérek, barátok,
Oh, ezért ütitek egymást agyon!“

Adynak sincs sok ilyen négy sora.

És még négy világraszóló sor:

„Jobb élő kutya, mint halott oroszlán,
 Ice valóság, mint köből remény.
 Hideg bibornál jobb a meleg foszlány
 S a valóság a legszebb költemény.”

Nem jogos önérettel dalolja-e Patai:

Magyar dalok repülnek Judeába,
 S köszöntik hárfás héber énekek,
 Sir-hasírim lelke lobog dalomban,
 Szívem az Örök nép szívébe dobban,
 S feltámadásra vele ébredek...

Hátra volna még a rendkívül nagyszerű Emőd Tamás, akinek szintén csak a nevét említi meg a cikk. Ezennel felszólítom Komlós tanár urat, fáradjon el sietve a köruti kabaréba és hallgassa meg ott Emőd Tamás „Pesti diák” című magyar-zsidó

versét, amely után szem nem marad szárazon. És, ha Emőd Tamás csupán ezt az egyetlen zsidó témájú verset írta volna, akkor is megkövetelném, hogy Komlós tanár úr külön oldalon könyvelje el!

Illik-e magamról is írnom? Illik-e szemére vetnem kritikusunknak, hogy megfélekezett arról a keserves huszonöt évről, amelyet a magyar-zsidó költészetnek áldoztam? ... Ugy érzem, nem illik. Mint ahogy nem illett méltatlankodnom nemrég, amikor egy előkelő nagy humanista hittestvérünk, a zsidó hitközség elnöke, nem tudta, hogy zsidó vagyok ...

Hiába, senki se lehet próféta a saját hitközségében! És ebbe bele is lehet nyugodni. De abba nem, hogy zsidó a zsidóval úgy bánjon el, ahogy Komlós Aladár a magyar-zsidó költőkkel bánik ...

Somlyó Zoltán.

Irsai István szignettjei.

Fent a szimfónikus zenekar, egy telavivi „kóstoló” és a „Gdud meginé haszafa”, a héber nyelvet védő légió, lent a héber színház és mozgó szignettje.

A „Nir“ (Barázda) szignettje.

Ejn-Gedi (Gödölyeforrása) szanatórium szignettje.

Wagonett és szerszámgyár szignettje.

Irsai István: Egy romantikus divat Erec-Izraelben*)

Az egész világ még mindig a háborúutáni gazdasági depresszió betege. Erec Izrael — az embrionális állapotban lévő ország — pedig az ötödik „aliah“ konjunkturája után még sokkal súlyosabb két esztendőtt állt ki, mint az évszázados alapokon nyugvó európai országok. Mégis, míg az európai gazdasági élet kérelhetetlen, rideg kenyérharcában minden — még pár esztendő előtt vegetáló — romantikacsökevény is elhullott, addig az ereci kereskedelemben és iparban, társadalomban egy divat ütötte fel a fejét, melynek romantikus színezete sehogy sem illik a rádió és rakétaautó századához.

Ez a divatobjektum pedig a „szemel“ סמל

Magyar szót, ami teljesen fedné az értelmét, nem találok, sőt internacionális terminust sem. Megközelítjük az értelmét, ha a címer, szignett, védjegy, embléma, ex libris szavak fogalmakörére gondolunk. Nagyon rokon az ex libris-szel, mely rendszeren szintén tulajdonosának foglalkozását, gondolatkörét szimbolizálja.

A „szemel“ ugyancsak egy rajzocska, mely rendszerint konkrétumok ábrázolásával — associative — absztrakt fogalmakat próbál kifejezni.

A népnek, melynek ősi törvénykönyve gondolatritmusokban van megírva, a népnek, mely a prófétákat termelte ki magából, a kabbala népének vérében van a szimbolizmus, mely a dekonjunktura nyomasztó atmoszférája dacára feltör és eget kér. Helytelenül is használtam az elébb a „divat“ szót. Nem divat az, ami ennyire lelki szükséglete a kalmárnak, orvosnak, földműves-, munkás-kvucáknak, színháznak, a krízis gondteli napjai dacára.

* Irsai István, a Palesztinából hazatért kiváló iparművész, a legkeresettebb embléma-rajzoló a Szentföldön. A Keren Kajemeth legszebb rajzai is az ő munkái. (Szerk.)

A technika az egész világon megölte a romantikát s így annál élesebben válik ki a mechanizált népek káoszából a Ma Vikingjének, a Chalucnak romantikus alakja.

A szántó föld romantikáját kikezdte a cséplőgép és megölte a traktor, de míg a hatökrös gazda mégis csak szebb látvány az eke szarva mögött, mint a traktor volánja mellett, addig a honalapító Chalucból kisugárzó ősi romantika még a racionális agrár-technika csodáit is be tudja vonni a romantika patinájával.

Ugy hiszem, evvel a néhány felvilágosító szóval sikerült jelen számban közölni néhány „szemel“ értelmét és célját annyira megvilágítanom, amennyi szükséges ahhoz, hogy a szemlélő annak nézze, lássa azokat, aminek készültek.

Irsai I.: A palesztinai gyáriparosok szövetségének „szemel“-je.

Stefan Zweig: Az örök út

Fragmentum a „Jeremiás“ utolsó, ötödik részéből.

(Nagy tér, háttérben a Templom, félig összedülve, elpusztítva. A téren mindenfelé menekülők, cók-mókkal; lökik, taszigálják egymást. Kaldeus katonák sétálnak a tömegben, mely utat nyit nekik. Jobbról palota. Éjjel holdsütés...
A jelenet alatt hajnalodik.)

1. HANG: Mit tolakodtok? Ez a mi helyünk...

2. HANG: Mindig Ruben fiai akarnak az elsők lenni...

EGY ÖREG: Ne civakodjatok, hadd menjen Ruben elől, így parancsolja a törvény.

1. HANG: A Törvény elégett...

2. HANG: Nem, ez nem lehet... Isten szava nem éghet el.

3. HANG: Hát a Szentély, nem égett-e el? ... Hát az oltár nem omlott-e össze?

1. HANG: Hát nem hagyta elsülyedni a szent várost? ...

TÖBB HANG EGYSZERRE: Igen, igen...

1. HANG: Hát nem taszított bennünket a rabszolgaságba? ...

TÖBB HANG EGYSZERRE: Igen, igen.

2. HANG: Megtörte szövetségünket, megsemmisítette küldetésünket...

TÖBB HANG EGYSZERRE: Ne káromoljátok... ne káromoljátok...

2. HANG: Nem félünk többé tőle...

(Lárma, nevetés a palotából. Fáklyafénynél kitámolyognak a kaldeus katonák. A közepén egy magas, fehérbe öltözött alak, akit előre löknek; a szerencsétlen támolyog, szinte összeesik.)

EGYIK KAPITÁNY: Ne essél le, te, Izrael oszlopa.

MÁSODIK KAPITÁNY: Lökj csak előre. Nem tud táncolni, mint Dávid király... nem mond zsoltárokat.

HARMADIK KAPITÁNY: Hagyjátok... Hadd igya ő a sötétet, mi meg isszuk a borát.

(A kaldeusok nevetve visszavonulnak... Az egyedülhagyott megáll a lépcső közepén.)

1. HANG: Ki ő? ... Miért taszították el? ...

2. HANG: Ugy áll, mint egy szikla, feketén...

(Egyesek a lépcső felé mennek.)

AKI LEGKÖZELEBB VAN (felordít): Cedékia!

A HANGOK ÖSSZEVISSZA: A király... Cedékia... kit megvakítottak!

CEDÉKIA (bizonytalanul, tompán): Ki szólított engem?

A HANGOK ÖSSZEVISSZA: Senki sem szólított... Átok reád!... Isten ítélete... Mi lett Ciónból? ...

ÖREG: Hallgassatok... Az Ur felkentje ő... megvakították ellenségeinek... Tisztelet a királynak... tiszteljétek a Tűrőt...

CEDÉKIA (egyikhez, ki mellé állott, hogy

vezesse): Kik azok, kik ellenem szólnak? Izrael fia-e az, ki ellenségemmé lett? ...

A VEZETŐ: Uram, szerencsétlenek ők.

CEDÉKIA: El... vezess el innen... a templomba. Hadd rejtőzzem el gyűlöletük elől, nem akarom hangjukat hallani, gyűlöletük sebeimet égeti... a templomba...

A VEZETŐ: Uram, nincs többé templom...

CEDÉKIA: Elesett a templom... hadd essem el én is... oh jaj; ki öl meg engem, a vakot... Menj, mondd meg, hívd őket, kik engem káromolnak, hadd vessenek ők életemnek véget.

ÖREG: Térjete ki a király elől... Tisztelet az Ur felkentjének... Mit marcangoljátok ti egymást, amikor ellenség fojtogat...

CEDÉKIA (tehetetlenségében szinte sírva): Vezessetek el innen... elvették szemem világát... most a koronát is letépik a fejemről... rejtsetek el, rejtsetek el előlük...

EGY ASSZONY: Itt pihenj le, királyom.

(Messziről kúrthangok.)

1. HANG: Oh jaj... a kürt... a kürt...

2. HANG: Nem, nem kürt, cimbalmok és dobok...

(A hangok közelebb jönnek.)

3. HANG: Nézzétek... nézzétek, a mieink közelednek...

(Kis csoport jön, közepén Jeremiás.)

A KÖZELEDŐK KÖZÜL: Hosanna!... Örökké áll Jerusolájim... oh boldog visszatérés, oh boldog hazatérés... Áldott a vigaszt-adó, áldott a vigasz! Hosanna... Örökké fog állani Jerusolájim...

EGYIK: Nézzétek csak, nem Jeremiás-e az, kit így körülfoznak? ...

1. HANG: Igen...

2. HANG: De nem...

3. HANG: Jeremiás arca sötét volt, ezé meg ragyog...

1. HANG: Mégis ő...

BARUCH (Jeremiás tanítványa): Hallgassátok, Testvérek a vigasztalást, táplálkozzatok Isten szavaival és az Élet kenyerével...

2. HANG: Éles a szava, mint a penge... sőt hint sebeinkre...

BARUCH: Nem! Hallgassátok meg őt... Felemelte a szívünket... Oh engedjétek meg, hogy vigasztaljon benneteket, Ti, Istenben Testvéreim!

3. HANG: Csodát hirdet és csoda kell nekünk...

1. HANG: Vigasz kell szívünknek...

2. HANG: Fel tudja-e kelteni a halottakat...? Fel tudja-e építeni a cédrusvárat? ...

3. HANG: Ne hallgassátok meg... Oh jaj...

BARUCH: Mester... nézd a civódásukat... tedd egyé szívüket, tedd termékennyé lelküket, emeld fel, emeld fel Istenhez gyászukat!

JEREMIÁS (kilép a kísérői közül): Testvéreim! A sötétben is érzem a közelségteket és lel-

ketek teli sötétségét... De, Testvéreim, miért estek kétségbe, miért panaszkodtok?

1. HANG: Halljátok a káromlót... még azt kérdi, hogy miért panaszkodunk...

2. HANG: Sót hint a sebeinkre... kicsúfolja könnyeinket...

JEREMIÁS: Oh, hallgassatok rám, Testvérek! Hallgassatok reám! Hát minden elveszett, hogy Ti panaszkodtok?... Nézzétek és érezzétek: Tietek az Élet.

3. HANG: Oh jaj, de milyen élet!

JEREMIÁS: És én mondom Tinéktek, kié az Élet, azé az Isten is. Halottaké a hallgatás, de az Élők reméljenek... Oh, Testvéreim! Ne panaszkodjatok és ne sopánkodjatok, míg szót lehel a szátok. Ne nyissátok ki szátokat a felháborodásra és ne dugjátok be füleiteket a vigasz elől.

1. HANG: Miért sujt bennünket az Isten, miért épp bennünket, kik kiválasztottjai vagyunk...

JEREMIÁS: Hogy felismerjük Öt, azért küldi a megpróbáltatást... A mi Istenünk, Őseink Istene. Rejtett Isten ő, csak szenvedéseink szükségében ismerünk rája, csak a megpróbáltatásban mutatja meg Magát annak, akit kiválasztott.

HANGOK: Igen, igazat beszél... jó az Isten, vigaszt ad szava...

JEREMIÁS: Csak a megpróbáltat választja Ő ki, csak a szenvedőt szereti.

2. HANG: Oh, szavaknak igazsága... a mi örökségünk a szenvedés...

3. HANG: Isten megvált bennünket, miképpen megváltotta őseinket...

JEREMIÁS: Kelj fel hát, népem, sirámidből, vedd, mint a botot, a hitet kezvedbe és kilábalsz szükségedből, mint ahogy az ezer Ős ezer esztendejét végigjártad. Boldogok a legyőzettek és mi legyőzöttünk. Őmiatta áldott a mi legyőzetésünk. Boldogok, mert mindent elvesztettünk, hogy Őt megtaláljuk... Áldott a gyötrelmünk, áldott a megpróbáltatásunk... Királyok, kik rajtunk uralkodtak, eltűntek, mint a füst, népeknek, kik lenéztek bennünket, szétszórta és eltaposta magját... Városok, melyekben szenvedtünk, rókák odui lettek... De Izrael él, él és el nem vénül az idők során, hisz ereje a szenvedés és ha esne is, akkor lépcsőre hág... Emlékezzetek, oh, emlékezzetek Micrájimra, a szolgaságra, az első megpróbáltatásra. Áldjátok a gyötrelmet, Ti meggyötörtek, áldjátok a megpróbáltatást, Ti nehéz próbára tetek. Áldjátok Istent, ki bennünket örökkévalóságra kiszemelt...

1. HANG: De mi lesz velünk? Rólunk tán megfeledkezett?

JEREMIÁS: Sohasem fog bennünket elfelejteni. Emlékezzetek, emlékezzetek, ha sujt bennünket, vagy ha porba aláz: a szenvedés csak a szeretet jele. Hajoljatok igába, Testvérek, áldjátok sorsotok, mely ezt elrendel. A szenvedés próba, a próba világosság s ha mélyre bukunk, akkor

vagyunk csak Istenhez közel. Ez vezet hozzá az égi magasba. Testvérek, fel tehát! Fel, Őt elérni! Fel, Testvéreim hát! Vonuljunk Isten felé.

HANGOK (*extázisban*): Igen, a vándorút... Szenvedjünk mi is, mint őseink. Oh, kivonulás és visszatérés... menni akarunk mind... mind...

CEDÉKIA (*ki még a lépcsőn fekszik*): Oh jaj, oh jaj! Ki fog vezetni engem, ne hagyjatok itt, ki emel fel engem?

JEREMIÁS: Kinek a hangja ez?

EGY HANG: Ott van a lépcsőn... Isten haragja büszkeségére lecsapott.

JEREMIÁS: Miért nem közeledik? Miért vonul meg oldalt?

EGY HANG: Látod, a csillagai kialudtak... Lépése tétova... Nem tudja többé az utat. Vak. A megvakított...

JEREMIÁS (*közelebb lép, rémulten*): Cedékia! Királyom!

CEDÉKIA: Te vagy az, Jeremiás, ki felém közeledik?

JEREMIÁS: Én vagyok, királyom, szolgád, híved: Jeremiás. (*Térdre borul a király előtt.*)

CEDÉKIA: Oh jaj nekem, csúfot ne űzz belőlem, ne taszíts el, ahogyan én eltaszítottalak. Szavad hamuvá égetett. Te hatalmas, most kiméld meg. Ne lökj el, ne hagyj magamra a borzalom órájában.

JEREMIÁS (*a király lábánál*): Nálad vagyok.

CEDÉKIA: Királyom. (*A semmiségbe tapogat.*) Hol vagy? Nem érzlek!

JEREMIÁS: A lábaidnál, szolgád, alattvalód!

CEDÉKIA (*reszketve*): Ne űzz gúnyt belőlem a nép előtt, ne hajolj meg a meghajlott előtt. A szent olaj vér lett homlokomon és a korona por...

JEREMIÁS: Te a fájdalom Királyává lettél és királyibb sohasem voltál... Cedékia! Uram, Királyom: keményen állottam előtted, míg Tied volt a hatalom, erő, de Isten meghajlottja előtt, meghajlok, a szenvedésnek első szolgálja, én. Elsőnek ittál a keserűség poharából, első valál a szenvedésben. Így légy első népünk sorsában is, Te, a szenvedések Királya, megpróbáltatások felkentje, Jisrael örökkévalósága! Vesd fel hát homlokod s Te, ki már csak Istenre tekinthetsz, vezesd népedet... (*A néphez.*) Ime, látva lássad, szenvedések népe, Istennek népe Te, Isten meghallgatta óhajod és vezért küldött. Neked való vezért, kit a fájdalom megkoronázott, s megcsúfolt minden ember. Ki lehetne, ki lehetne boldog legyőzöttek, búsabb királya más? Isten elzárta előle a földi fényt, hogy be, égi országába jobban lásson. Oh, Testvérek! Dávid ivadékaiból ki volt hasonló hozzá, a szenvedők királyához?

CEDÉKIA: Hová vezetsz engem? Mi lesz velem?

JEREMIÁS: Emeljétek fel Őt, ki porba hullott, s kit bántottatok, gondos szeretet övezze azt.

Borítsatok rája királyi palástot s újítsátok meg rajta a hatalom jegyét.

(A királyt mély tisztelettel levezetik, megszólalnak a kürtök, a tömeg felemelkedik. A tömeg szinte extázisban.)

1. HANG: A kürtök... a kürtök... Isten szólít bennünket... a megpróbáltatás napja ez...

2. HANG: A nap közeledik Jerusolájim felé... Készítsétek fel az állatokat! Készítsétek fel a sziveteket!

3. HANG: Isten szólít bennünket... A kivonulás...

1. HANG: A betérés és a visszatérés... Oh, Jerusolájim! Oh, Jerusolájim!

JEREMIÁS (A nap első sugarai ráesnek, megvilágítva, erős fényben, karjait felemelve, hangja egyre hatalmasabb):

Fel, ti kitaszítottak! Fel, ti legyőzöttek!
Készen az útra! Vándornép, Istennép, Világ
[kiválasztottja,

Emeld fel szived!

(A tömeg nagy izgalommal hallgatja. Jeremiás tovább beszél a város felé.)

Utoljára villan Jerusolájim orma
könnyeteknek tükrén! Utoljára villan
a szent hegynek csúcsa! Emeljétek egyszer
égő szemetek s igya fel az otthon
elveszett képét, igya fel az ormot,
igya a falat, igya az örök város
tornyát. Igya viszontlátás szomját,
igya, oh igya Jerusolájimot!!

EGY HANG: Száradjon el karom, ha elfelejtelek, Jerusolájim... Ción, Ción, Oh, szent város!

JEREMIÁS (extázisban búcsúzik Jerusolájimtól):

Mégegyszer boruljatok jámboran a földre,
mégegyszer félős kezekkel érintsetek meg
[Atyáitok sírját!
Föld! Oh, Föld! Kit elhagylak én, Te vérrel
[áztatott föld!

Te könnyel áztatott föld!
Nézzétek, mily jámboran fogom meg szerető
[kezemmel.

(Jeremiás tépi a földet és úgy nyeli le.)

Föld, Te föld, hálomba foglak!
Föld, te föld, hass rajtam át!
Keserű agyag, szorult torokkal
[magambafojtalak,
hogy keserűséged a testemben lelkem és
[beleim megperzseljék,
hogy örökké gondoljak Te reád, hogy örökké
[részesed legyek.
Föld! Te szent Anyaföld, ajándékozz meg
[örök vágyódással, örök tüzzel.
örök éhséggel és örök vággyal, utánad, Ción,
[Te elveszett haza.

(A tömeg a földre borul s mint Jeremiás, tépi a földet és lenyelik.)

1. HANG: Oh, drága föld, atyáink szent rőge...

2. HANG: Hass im belénk... Fojtsd lelkünket magadba...

3. HANG: Oh, elveszett anya... atyáink sírja...

1. HANG: Föld. Föld... Te Szent!

JEREMIÁS (fölemelkedik a földről):
Most, hogy így megetted a keserű vágyódás
[kenyerét

és magadba ittrad az égető képet:

Vándornép, Istennép: kelj végre fel!

Hagyd a halottat, övék a béke,

hagyd a falakat, fel sohase állnak,

de Te feltámadsz örökkön örökre

a mélységedből Istenedhez!

Fel, Vándornép! Istennép! Készülj az útra.

Nézzél a távol-előre, de vissza ne nézz

[sohasem.

Akik maradnak: övék az otthon,

de vándorlóké az egész világ!

Fel, Ti meghajlottak, fel, Ti legyőzöttek,

emeljétek homlokotokat, szembe a hajnal,

az örök pirkadás felé, a vándorló időknék

[elébe!

Isten az utat, melyen Ti jártok,

tudva teríti elétek! Vándornép, Istennép,

[fel a világba!

(A tömeg indul, felszedi cók-mókját.)

EGYIK: De mondd, vezér, hirdesd... látjuk mi még Jerusolájimot?

JEREMIÁS:

Ki szolgálja nem lészen szolgálagnak,

annak belülről mindig megragyo a képe.

Szivének mélyén, nappalán, éjjén.

Hatalmasan ragyo annak fel Ción

s szebben ragyo, mint mi megismerők.

Oh, ki remél, szivében annak él, él

örökké, s ki hisz: látja egyre

a régi szent várost, Jerusolájimot!

1. HANG: Mi hisszük, mi hisszük...

2. HANG: Mindig nézni fogunk...

3. HANG: A hit a mi Jerusolájimunk!

EGYIK: De mondd, Vezér, ki fogja nekünk felépíteni újra?

JEREMIÁS:

A vágy mélysége, a börtön éje,

és a fájdalom, mely megtanít majd rája,

s lelketek, mely körüllebegi áldva,

magatok lesztek építőmesterek!

Gyászotokból fal emelkedik majd,

és minél mélyebbre sujt az idegen nép,

annál szebben emelkedik Isten felé a fal,

annál szebb lesz újra Jerusolájim!

HANGOK: Hadd, hadd építsük hát fel fájdalomból Jerusolájimot...

AZ EGYIK: De mondd, Vezér, megmarad-e majd akkor?

JEREMIÁS:

Elporlad a kő, s földi fala összeomlik,
előregszik az ország
s idők folyása elsodorja a várost.
De mit a lélek fájdalomtól épít,
Az megmarad isteni örökkéig...

HANGOK: Örökké állni fog Jerusolájim!

AZ EGYIK: De mondd, Vezér, hol fogjuk megtalálni, hol látja lelkünk meg Jerusolájimit?

JEREMIÁS:

Bárhon állítsátok fel önmagatokban, bárhon az idegenben, iszonyból, mit tüzesen óhajtott: akkor a vágyad le, a földre vetíti.

Akkor megvalósul minden vágyak álma és a föld bármelyik részén,
hol vágyatok szivetekbe zárta,
felétek borul fényesen a fal koronája.
Ki izzik a vágytól, örökké látja az

[Jerusolájimit!

HANGOK: Mindenütt meg fogjuk találni... Mienk örökké Jerusolájim!

(Ujra megszólalnak a kürtök, egész világos van.)

JEREMIÁS:

Vándornép, Szenvedésnek népe, Jákobnak — ki egykor áldást nyert Istenétől — szent

[nevében.

Emelkedj fel és indulj most világgá,
készülj és menj, úttalan, örök, végtelen

[utadon!

Hajítsd magad meghajolva készen,
népek és idők mély sötétjébe le.

Vándorold vándorlásod, szenvedd meg

[szenvedésed,

fel Istennép, kezd meg a Te csudálatos

hazatérése az örökkévalóságba, menj, menj [a világon által!

(A tömeg megindul... Elöl viszik mély tisztelettel Cedézia királyt... Ahogy kivonulnak, lassan, inkább zümmögve, úgy, hogy hallani lehessen a beszédet, az Al Naharot Babelt éneklék. Mialatt a kivonulás tart, az épületből megint kijönnek a kaldeus hadvezérek.)

ELSŐ KAPITÁNY: Nézd... Nézd... Mint a táncosok, úgy vonulnak el... mintha mámor szállta volna meg őket... Hát nem győztük őket mi le? Hát őket meg nem gyaláztuk-e... Miért nem panaszkodnak?

MÁSODIK KAPITÁNY: Valami titok lehet rajtuk... mely így megváltoztatja őket, valami láthatatlan, mi így elragadja...

HARMADIK KAPITÁNY: Igen, ők a Láthatatlanban hisznek... Ez az ő titkuk...

ELSŐ KAPITÁNY: Hogy lehet látni azt, ami láthatatlan; hogy lehet hinni abban, mit szemünkkel felfogni nem tudunk... Valami titkuk lehet, mint a mi álmfejtőinknek... meg kellene ezt a titkot tanulni tőlük.

MÁSODIK KAPITÁNY: Ezt a titkot nem lehet megtanulni... ebben csak hinni lehet. És ők mondják, hogy ez az Isten...

1. CSOPORT (szinte énekelve ahogy elvonul): Vándorlunk im a fájdmak szent útján, próbát próbára téve, fájdmaknak útján... Mindig legyőzve, mindig leverten, megfojtottak, de mindig felszabadultak, mi szétdaraboltak és mindig egészek, minden népeknek csak játéka, gúnyja...

2. CSOPORT: Mi, egyedül hontalanok e földön, minden örökkévalóságig tart a mi utunk. Megmaradtak végtelen serege így indul útjára az Isten felé! Mert Ő minden Kezdet, és Ő maga a Vég. Mert Ő lesz lelkünkben otthon és mi felolvadunk a láthatatlanban! Mi, elveszett nép, halhatatlan lélek.

ELSŐ KAPITÁNY (teljes fényben úszik minden; felkelt a nap): Nézd... Nézd, hogy marsolnak a napba... Valami fény ragyog ezen a népen. Pirkadás van a homlokukon... Hatalmas lehet az ő Istenük...

MÁSODIK KAPITÁNY (nevetve): Az ő Istenük? Hát nem törtük-e darabokra az oltárakat, hát nem győztünk-e felettük?

ELSŐ KAPITÁNY: A Láthatatlant legyőzni nem lehet... Egy embert meg lehet ölni, de Istent nem, ki lelkében él... Egy népet le lehet tiporni, de Szellemét soha!

Fordította: Székely Béla.

Juda Oppenheimer sírköve a pozsonyi temetőben.
A háttérben a Chaszam Szofer feleségének sírköve.
Das Grab Juda Oppenheimers in Pressburg.

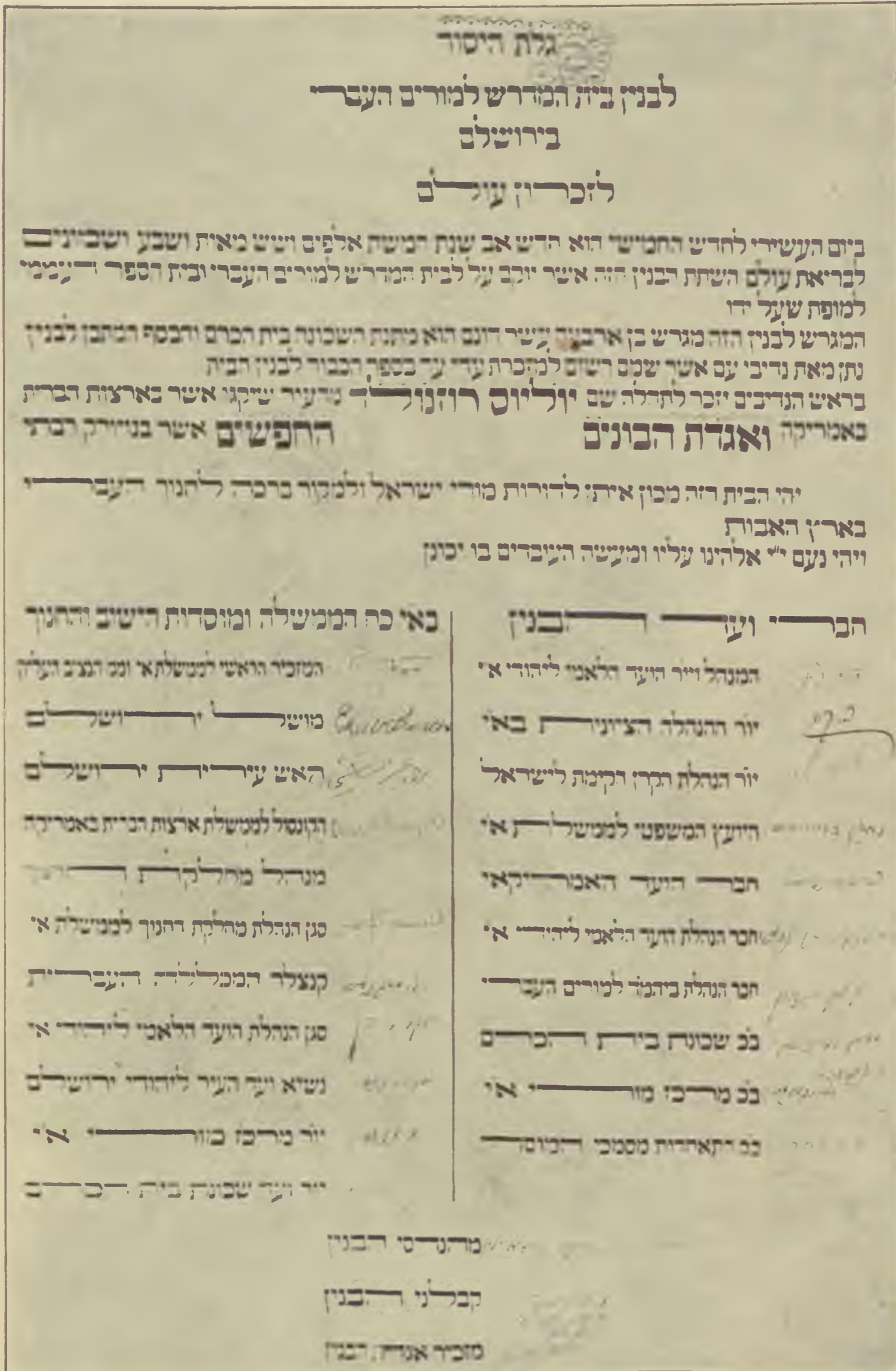
Dávid Yellin (Jeruzsálem): A mi héber tanítóképzőnk

Készséggel teszek eleget a megtisztelő felhívásnak, hogy a mi héber tanítóképzőnk ügyét a zsidó renaissance diadaláért küzdő *Mult és Jövő* hasábjain ismertessem. A jeruzsálemi héber tanítóképző nem csupán egy zsidó iskola, hanem az egész szentföldi zsidó iskolaügynek mintegy szimbolikus képviselője. Mikor az első héber iskolák

mintegy 40 évvel ezelőtt alakulni kezdtek, amikor az első kísérletek történtek arra, hogy a különböző országokból bevándorolt szülők gyermekeit a különböző anyanyelvvel bábeli zűrzavarából egységes héber kulturának keretébe fogják össze, mindjárt érezhető volt a hiány olyan tanítóknak, akik a korszerű pedagógiai követelményeknek megfelelnek, akik a héber nyelvben való járatosságuk mellett a világi tantárgyak oktatásának is meg tudják adni a szükséges színvonalat. A legtöbb tanító akkor „autodidakta” volt, akitől nem lehetett követelni, hogy modern eszközökkel tanítani tudjon pl. rajzot, éneket, tornát, kézügyességet, kertészetet stb. Tehát mindjárt felmerült a héber tanítóképző szükségességének gondolata. De ennek megvalósítására csak a „Hilfsverein der deutschen Juden” áldozatkészsége révén került a sor. 1914-ben kitört az ismeretes „nyelvháború”, mely a héber tanítási nyelv győzelmével végződött és akkor átment ez az alapítás is a cionista szervezet főhatósága alá és azóta viseli a „héber tanítóképző” nevet. A „Bét-hamidras lemórim haivri” egyik legértékesebb központja lett Jeruzsálem szellemi életének.

A világháború alatt a török kormány zsidóellenes politikájának egyik célpontjává tette a tanítóképzőt. Tanítványait vagy kiutasította vagy besorozta katonáknak, a tanárok nagyrészt száműzetésre ítélte. Természetes, hogy később tanítványaink nagy lelkesedéssel jelentkeztek mint önkéntesek a palesztinai honfoglalásra, majdnem valamennyien hősiiesen harcoltak a zsidó légióban. A háború után visszatért a normális élet. Új tanítványok jelentkeztek most már maturált ifjak a középiskolákból, sőt kész tanítók és egyetemet végzettek a külföldről. A képző színvonala egyre emelkedett.

Tanáraink Dávid Yellin igazgató, Biblia tanár, a „Vaad halason” (a héber nyelvfejlesztő bizottság) elnöke, a zsidó archeológiai társaság elnöke, a zsidó nemzeti tanács elnöke, a héber egyetem docense, Bencion Dünaburg helyettes igazgató, akit a petrogradi egyetem avatott, a zsidó történelmet és héber irodalmat tanítja, dr. J. Epstein (lausannei egyetem) a pszichológiát, dr. Mohilower (königsbergi egyetem) a jeruzsálemi héber gimnázium igazgatója, a pedagógiát és pedagógiai történelmet, A. M. Brachjáhu (berni egyetem) a talmudot, Ch. A. Sutte (jüdische Hochschule, Berlin) héber nyelvet és gyakorlati tanítást, J. Avisohar (genfi

Az alapkő-okirat. Megemlékezik a Julius Rosenwaldról és az amerikai szabadkőművesekről („aguáath habonim hechofsim”). „Legyen e ház szilárd alapja Izrael tanítói nemzedékeinek és áldás forrásává a héber nevelésnek az ősök országában.” Az aláírók között szerepel Palesztina és Jeruzsálem kormányzója, az arab polgármester, a brit konzul, a cionista szervezet elnöke, a héber egyetem rektora, stb.

Dávid Yellin felolvassa az alapkö-okiratot.

Dávid Yellin liest die Grundstein-Urkunde.

A jeruzsálemi héber tanítóképző építés közben.

Das hebräische Lehrerseminar in Jerusalem.

egyetem) kémiát és természettudományt, dr. A. J. *Braver* (bécsi egyetem) földrajzot és világtörténelmet, *Chevroni* dr. (zürichi egyetem) matematikát, *Ladijensky* (odesszai egyetem) fizikát, dr. A. *Másie* (zürichi egyetem) iskolahigiénéért, dr. J. *Rawlin* (frankfurti egyetem) arab nyelvet, J. *Meyohas* a „vaad hair“ jeruzsálemi városi tanács elnöke, arab irodalmat, J. *Morris* (liverpooli egyetem) angol nyelvet, J. *Aluph* (kopenhágai testnevelési főiskola) tornát, J. *Charlam* (petrogradi császári konzervatórium) éneket, S. *Schur* (wieni képzőművészeti főiskola) rajzot és kézügyességet.

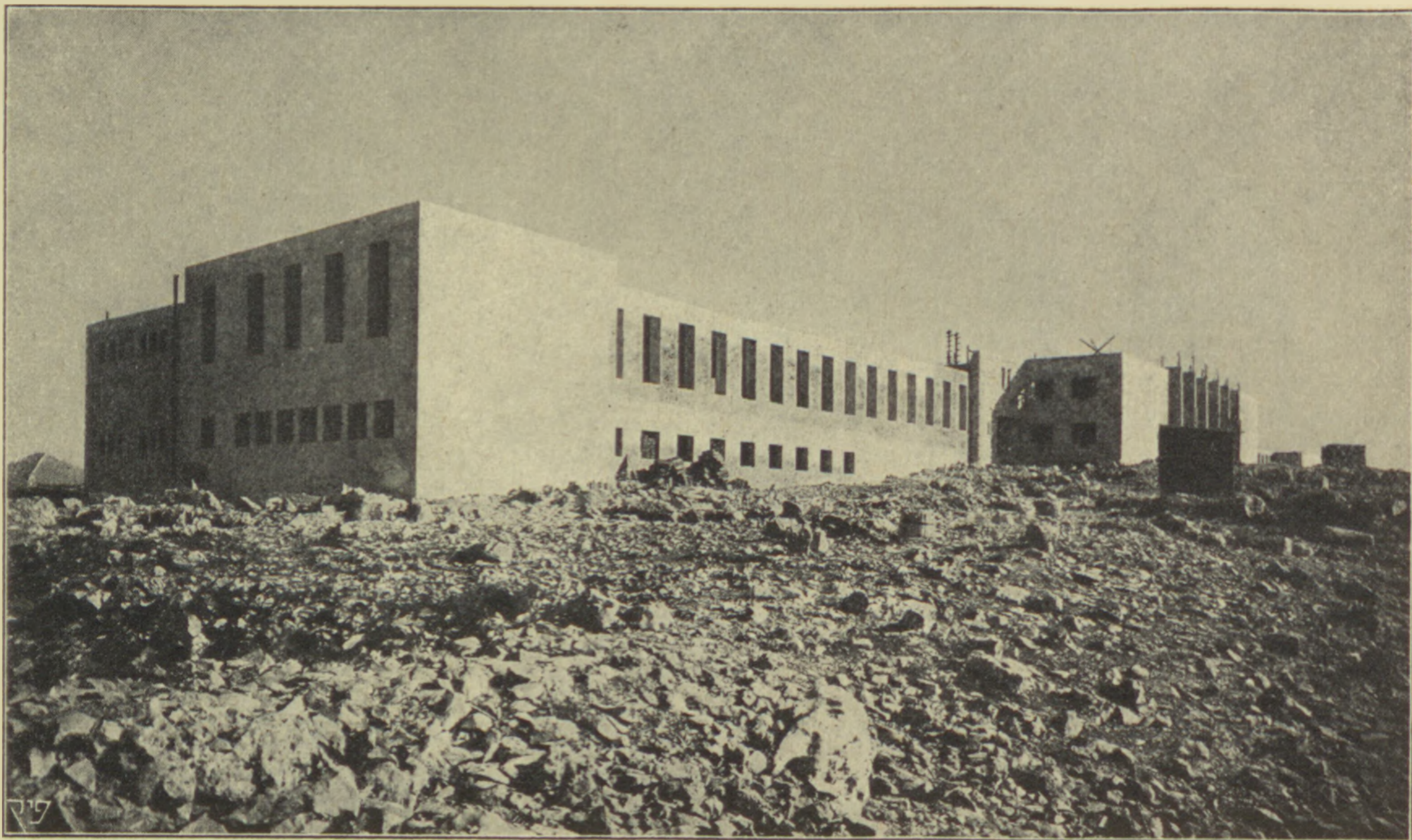
Ez a tanári kar, amely Európa legelső egyetemeiről került össze, (valamennyien minden tárgyat héber nyelven adják elő), mutatja az intézet magas színvonalát. Nem csoda, hogy a végzett növendékeinket hívják nemcsak Palesztinában, hanem a külföldre is, Angliába, Németországba, Amerikába, Braziliába, Kinába, Szíriába, Egyiptomba, Tunisba, Délafrikába és tanítványaik mindenütt előkelő helyet foglalnak el a kulturális élet közepeiben. Sokan közülük pedig magas állami hivatalokat töltenek be.

A belső fejlődéssel párhuzamosan kellett fejleszteni az intézet külsejét is. Ezt célozza az új épület, amely a „Béth-hakerem“, jeruzsálemi új villanegyed leggyönyörűbb pontján emelkedik. — Az épület két hatalmas szárnyból áll. Lent nagy étterem, olvasó és dolgozó termek, fönt az emeleten öt-öt osztály, minden szárnyon. Közöttük a 13 méter széles és 21 méter hosszú tornaterem, amely nagy ünnepségek rendezésére is alkalmas. Tanári szobák, igazgatói iroda, rajzterem,

orvosi vizsgáló, kémiai, biológiai és fizikai laboratóriumok, könyvtár, zeneterem és természetesen keleti stílusú szép imaterem. Az udvaron játékhelyek, különböző sportterek a tanítóképző és a vele kapcsolatos gyakorló elemi iskola részére.

A gyönyörű épületet az intézet amerikai barátainak köszönhetjük. Julius *Rosenwald* egymaga 75.000 dollárt adományozott, a newyorki „szabadkőművesek páholya“ 30.000 dollárt. Jol *Rosenblum* 5000 dollárt, M. *Weinstein* 5000 dollárt csak a tornaterem kiképzésére. Az épület teljes felszereléséhez azonban még igen tekintélyes összegekre van szükség. Azonkívül fenn kell tartani a „kölcsonalapot“, amely a tanulókat rendszeres „kölcson“ összegekkel látja el, mert „támogatásra“ szoktatni a jövő generáció nevelőit nem akarjuk. A kölcsonöket, ha állásba jutnak és módjukban van, visszafizetik. Addig azonban sok ezer dollár kell évente a sürgős szükségletek fedezésére. Azonkívül be kell rendeznünk az iskolai mintamezőgazdasági üzemet, amelynek céljaira a Keren Kajemet 30 dunam földet bocsátott rendelkezésünkre. Itt sajátítják el a tanítók azt a gyakorlatot, melyre a vidéki életben feltétlenül szükségük van. Végül ki akarjuk építeni a felsőtanfolyamot új kurzusokkal és középiskolai tanárképzővel.

A zsidó renaissance kulturális lendületéhez tartozik intézetünk méltó fejlődése. A jövő palesztinai zsidó generációnak kell, hogy irányt adjon a „Bét-hamidras le mórím haivri“. És a *Mult és Jövő* hasábjain át szólok az egész világ zsidóságához: akik a zsidó renaissance igazi hivei, azoknak elő kell mozdítaniok ennek a nagyfontosságú jeruzsálemi intézetnek a fejlődését!

A héber tanítóképző egyik szárnya.

Das hebräische Lehrerseminar in Jerusalem.

ZSIDÓ HUMOR

A „JÁMBOR EGYÜGYŰ”.

A szatmári rabbitól származik a következő szellemes magyarázat: Mi az, amit úgy neveznek, hogy „frommer Narr”? — A zsidó hagyomány szerint az Ur isten már az ember születése előtt elrendeli, hogy milyen legyen, okos-e vagy együgyű, bölcs-e vagy ostoba, stb. Már most van olyan együgyű, aki jámborságból azért, hogy az Uristennek rendelését minél tökéletesebben teljesítse, még több együgyűségre törekszik, mint amennyi neki rendeltetett. Ez a „frommer Narr”.

AZ A KÉRDÉS...

A sebeskellemesi rabbi mesélte nagy mesteréről: Aggályosnak tartotta a liba tömését a „véset” (begy) átlukadásának szempontjából és ha ilyen „véset”-et hozott elébe valaki megvizsgálás végett, soha nem bírta reá a lelki ismerete, hogy reámondja még a legtisztább esetben is, hogy „kóser”, hanem csak annyit mondott: „jó”. A hitközségi elnökök, aki szerette a hízott libát, bosszantotta ez és egyszer ő maga vitte el a „véset”-et a rabbihoz. A rabbi felfujta, megnézte, a világosság elé tarotta és miután nem látott rajta semmi makulát, oda szólt szokása szerint, hogy „jó”. Mire a roshakohol mosolyogva felelt: „Rebbe, hogy a hízott liba jó, azt én jobban tudom, mint a rebbe, de én azt jöttem kérdezni — vajjon kóser-e?”

„FELEKEZETI BÉKE.”

A kongresszus 60-ik évfordulója alkalmából a *Mult és Jövő* fölelevenítette a kornak humorából azokat a képeket, amelyek az akkori izraelita reményeket ábrázolták bölcs derűvel. Most felszínre került még egy ilyen humoros rajz, amelyet a kongresszuson állítólag az orthodoxok terjesztettek a „neologok” jövő ideáljának kigúnyolására. Mindenesetre érdekes kortörténeti dokumentum ez a „felekezeti béke” messiási reménységének romantikus idejéből.

„Felekezeti béke” (Gúnykép a kongresszus idejéből. 1868.)

MAGYAR ÉS JÓ!

ALBUS HARANG SZAPPAN

Aki a fehéreneműjét igazán szereti, nem kísérletezik mindenféle csodaszerekkel, amelyek a fehéreneműt legtöbbször tönkreteszik, hanem az évszázadok óta kitűnően bevált és *MAIG IS FELÜLMULHATATLAN* szappant használja.

HARANGSZAPPAN

a legtökéletesebb és legfinomabb mosószappan, melyet a tudomány mai állásánál előállítani lehet

*1/4 kg.-os darabokban
minden üzletben kapható*

Minden darab tisztaságáért

10.000 pengő garanciát vállal az

ALBUS SZAPPANGYÁR

PRÓBÁLJA KI MÉG MA!

HERSELE OSTROPOLER ÉLCEIBŐL.

Hersle Ostropoler egy kis városba érkezett, ahol magidnak, prédikátornak mutatkozott be. Szombaton összegyűlt az egész község, hogy hallgassák a „nagy prédikátort”. És Hersle felállt a szószékre és szólt:

— Raboszáj! — tudjátok, mit akarok nektek mondani?

— Nem! — felelték valamennyien.

— Akkor ugyem fogtok megérteni és fölösleges a prédikációm.

Néhányan erre meggondolták a dolgot és így szóltak:

— Igenis, tudjuk, mit akar mondani!

— Akkor meg kár ismételni! — felelt Hersle.

A község elgondolkodott, majd így szóltak:

— Vannak akik tudják és vannak akik nem tudják.

— Akkor meg nagyszerű tanácsom van — felelt Hersle —, azok, akik tudják, mit akarok mondani, mondják el azoknak, akik nem tudják. És ennek érdekében jöjjön meg a Megváltó napjainkban, ámen.

Oft singt sich Holder József verseskönyve

Holder József.

— Mult és Jövő kiadása. —

„Lieder“. Dalok. Így nevezi Holder József az ő verseskönyvét. És valóban a jidis irodalomban alig jelent még meg ennél tisztább, dalosabb, önmagáért és szinte önmagának éneklő líra. Morris Rosenfeld költészetében túlsúlyban van a gondolati elem, legszubjektivebb verseiben is sűrűn kiütözik a tendencia és a lélek megsebzetten is olykor a pátosz távlatán keresztül zeng felénk. Holder József lírája a minden mellézköngéstől mentes kristálytisza dalolás. „Oft singt sich“. — Nehéz mindjárt ezt a címet is átültetni. „Dalolódik“. Valahogy zeng, mint a regebeli hárfa Dávid király kerevetje fölött, ha az éjjeli szellő fuvalma érinti a hurjait. „Oft singt sich“. — Wie der Vogel singt, lehetne hozzá-

tenni. Vagy mint a falusi fehér havon végigszáguldó szánkó csengetyűje.

*S ha jut a szív a dal nyomába,
Már eltűnt távoit. túl határon, —
Csak messze csattog még a szárnya
S cikázik, csillog, mint egy álom...*

De Holder verseit eredetiben kellene idézni. Abban a becéző, lágy, gyengéd muzsikaszóban, amelyben a „jidis“ szinte utólérhetetlen.

*Di blimlech di junge, di blimlech di kleine,
Sei sennen mir heilik un lib,
Sei sennen di seelen, di weisse, di reine,
Sei treisten mich, wenn ich bin trib.*

És mindegy akármiről énekel, életről vagy halálról, éhségről vagy kenyérről, vízről vagy vérről, tűzről vagy tengerről, mézről vagy méregről, égről vagy földről, bölcsőről vagy koporsóról, mindegy, csak dal legyen, dal legyen, dal és ének, láncszem itt minden a mulandóság láncában, amely olykor lassan, olykor gyorsan forog, de mindegy.

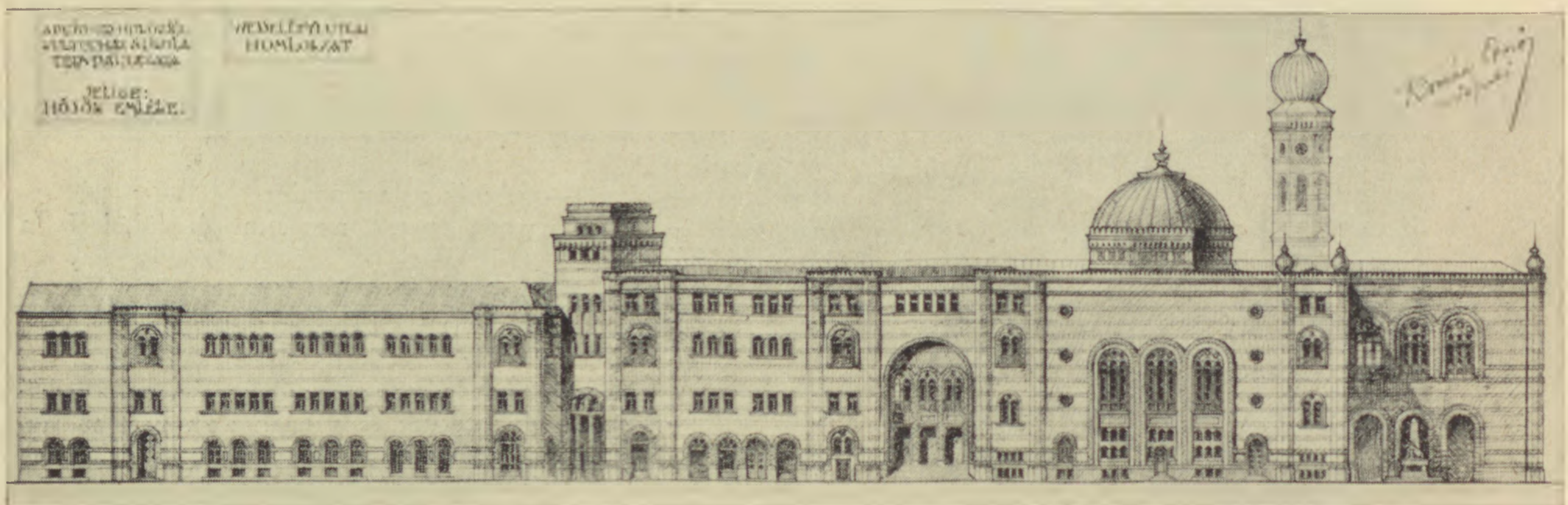
*Der iker is singen, singen sing un sang,
Alz is blois a ring, nor, in Keit jun Untergang...*

Vannak ebben a verseskönyvben dalok, melyek a lélek legmélyéből fakadtak és egy-egy sugarukkal a legrejtettebb mélységekbe világítanak bele. De ezek is igazi dalok, minden világító szándék nélkül, mint ahogy a tútelítettségből kirobbanó villám sem azért cikázik végig, hogy a rejtelmes sötétségre csillogjon reá. Holder József Isten kegyelméből való lírikus, akinek lelke a messze tejutakon bolyong: „A messze tejutakon, Isten küszöbe előtt, fehér galamb vergődik gyémántporban; A messze tejutakon, halld, síró hangok; Oh messze, messze tejutak, még meddig kell bolyongni?“ És ismét úgy érzem, hogy jidisből kellene idéznem:

*Auf die weite milch-wegen
Blondzset um mein Seel...*

Holder József dalainak nagy része megjelent e hasábokon különböző magyar költők fordításában. De a legtökéletesebb fordítás sem adhatja vissza ennek a lírának eredeti finomságait. Érdemes megtanulni a jidis nyelvet Holder József verseiért.

Patai József.

A pesti dohányutcai templom „Hősök temploma, Kulturház és Iskola“ terve.

Román Ernő pályaterve.

TOLLHEGYRŐL

KARÁCSONYFÁKKAL SZALADGÁLTAK AZ UTCÁN jó zsidó családapák, akiknek arcán első pillanatra meglátszott, hogy oly szépen illett volna hozzájuk a lulávvál és eszroggal való sietés a sátorosünnepi zsinagógák felé. De pálmaágak, sátordísz vagy akár chanukai gyertyatartó mégsem való a mutogatásra. Még az imakönyvet is gondosan ujságpapírba bujtatják a kíváncsi szemek előtt. Más a karácsonyfa. Ezt a jó pesti zsidó családapa bizonyos tüntető, kecses mozdulattal lengeti hazafelé. Ime ő sem marad el a többi mögött. És a szomszéd, a házmester vagy a vice meg is jicséri, majd mondván: „Milyen szép! Igazán kár, hogy izraelitának tetszik lenni!“

„GUTGESINNT“ ÉS SULCHAN ARUCH.

A *Budai Izraelita Hitközség Értesítőjé*-nek legújabb száma közli dr. *Kriszhaber Adolf*, hitközségi elnök tartalmas székfoglaló beszédjét, amelyben többek közt szó van a külföldi zsidósággal való kapcsolatterelésről, a Pro Palesztináról, új templomok, iskolák, intézmények létesítéséről, stb. Közben a következő találó passzust olvassuk:

„Az utóbbi időkben bizonyos jelszavak kaptak lábra, különösen a magyar zsidóság kongresszusi alapon álló részében: „Vissza a zsidósághoz“, „vissza a szombat-hoz“ és „vissza a Sulchan Aruch alapjához“, „vissza a konzervatizmushoz“, anélkül, hogy meggondolnák, hogy tulajdonképpen e jelszavaknak lényege mit jelent?“

E napokban azt a kérdést intézték hozzám, hogy vajjon a budai izr. hitközség a Sulchan Aruch alapján áll-e? Erre eszembe jutott néhai id. Albrecht főherceg, a Bach-korszak híres helytartójának csete, aki midőn az ötvenes évek elején először jött az országba és Sopronban különféle küldöttségeket fogadott, az egyik vasmegyei svábokból álló küldöttséghez azt a kérdést intézte „Sind Sie gut gesinnt?“ Erre a küldöttség vezetője nagy önérzettel azt felelte: „Hoheit, mir san' alle gut gesinnt, aber unser Richter und unser Herr Notär, die sind verfluchte Schwarzgelbe.“

Körülbelül mi is így felelhetnénk azoknak, akik azt kérdezik tőlünk, hogy a budai izr. hitközség a Sulchan Aruch alapján áll-e: mi mindnyájan a Suchan Aruch alapján állunk, de a papjaink és a kántoraink azok kerlelhetetlen kóserevők.“

WEIZMANN MINT MAGYAR KIRÁLYJELÖLT.

Hittler „Völkischer Beobachter“ című fajvédő lapja kisütötte, állítólag „jól informált forrásból“, hogy Nagy Emil és Rákosi Jenő felkínálta Szent István koronáját Weizmannnak, a cionista világszervezet elnökének, hogy így a nemzetközi zsidóság hatalmával keresztülvihessék a trianoni szerződés revízióját. — Mégis csak igaz a közmondás, hogy mindennek van határa, csak az emberi butaságnak nem.

Kitűnő minőségű

Hutter szarvas szappan

כשר

Kapható
minden fűszer- és festékkereskedésben.

Gyártja a budapesti orth. hitközség rabbinátságának felügyelete mellett:

Hutter József Szappangyár – Olajipar Részvénytársaság

Budapest, VII., Erzsébet körút 6. Tel.: J. 461-92, 93, 94, 408-92

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

RENDKIVÜLI KEDVEZMÉNY

A „MULT ÉS JÖVŐ“ ELŐFIZETŐINEK.

Hogy a „Mult és Jövő“ olvasóit rendkívüli kedvezményhez juttathassuk, új kiadást rendeztünk

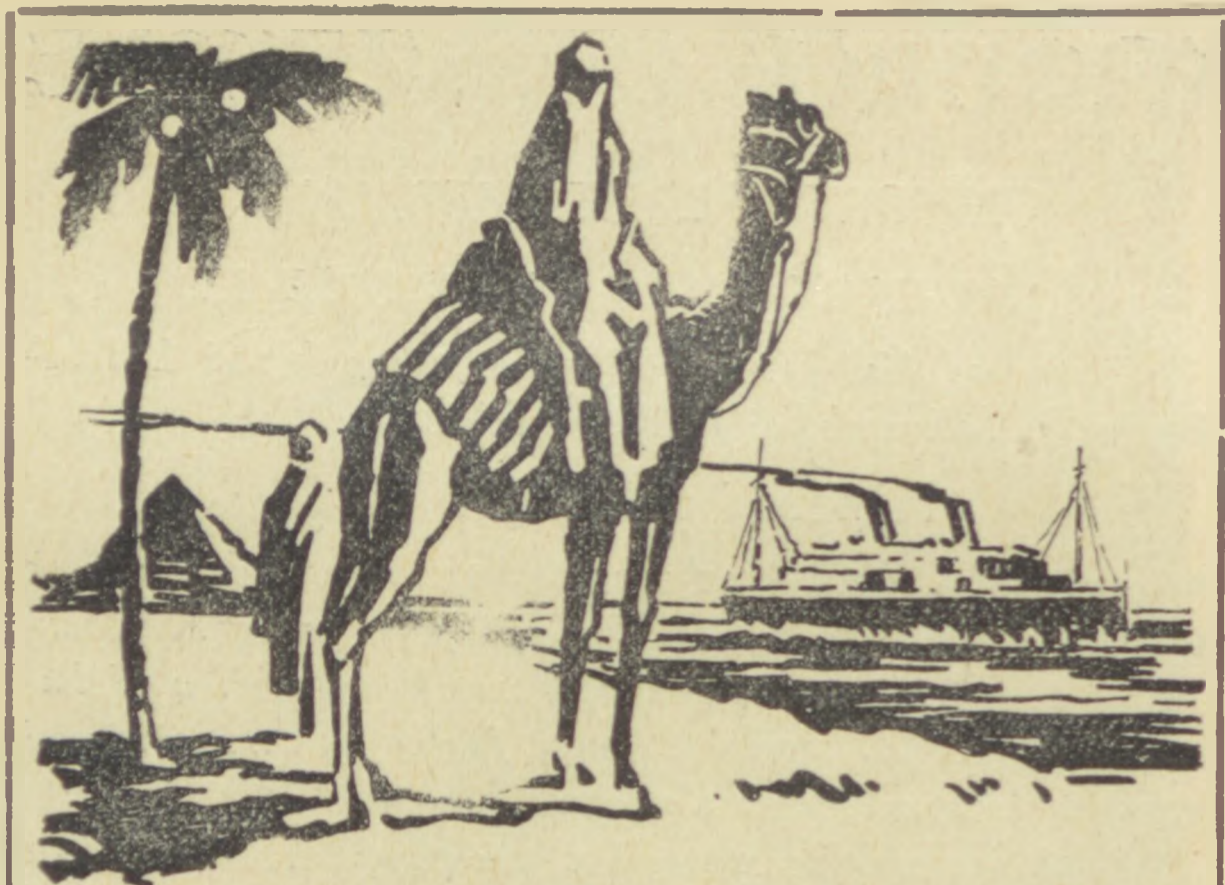
A BIBLIA KÉPEKBEN

című nagy díszműből, amely klasszikus és modern mesterek legszebb 500 bibliai képét adja gyönyörű reprodukcióban, a Biblia megfelelő idézeteivel, a Mózes könyveiből a *Maka beusok* könyvéig. Függelékül Patai József művészettörténeti bevezetése és a művészek életrajza.

Bolti ára szép díszkötésben 24 pengő. Aki a „Mult és Jövő“ egész évi előfizetési díját most egyszerre kiegyenlíti, megkapja a díszművet rendkívüli adományként 6 pengőért és Magyarországon 1 pengő, külföldön 2 pengő portódíjért. Az összeg a mellékelt postabefizetési lapon küldhető be. — A LEGSZEBB ALKALMI AJÁNDÉK. —

ERDÉLYI ELŐFIZETŐINKHÖZ!

Mint már egyik legutóbbi számunkban jeleztük, a bukaresti belügyminisztérium június 28. kelt 522. számú rendeletével megadta az engedélyt, hogy a *Mult és Jövőt* Románia egész területén szabadon terjeszthessük. Erről az engedélyről értesítés ment a minisztériumtól az összes postahivatalokhoz és határhatalóságokhoz, úgy hogy ezzel elhárult minden akadálya annak, hogy a *Mult és Jövőt* Budapestről az itt készülő első kiadás művészi kivitelében küldhessük egyenesen erdélyi előfizetőink címére. Eltűnik ezentul az a komplikáció is, hogy Budapestről Kolozsvárra és Kolozsvárról tovább közvetítéssel menjenek a számok előfizetőinkhez, ami természetesen gyakran késedelmet okozott és olykor példányok elkallódását. Az örvendetes új helyzet folytán közvetlen kapcsolatba léphetünk erdélyi előfizetőink nagy táborával és minthogy *Tibor Dénes* úr a *Mult és Jövő* képviselőjétől megvált, két kipróbált régi munkatársunkat, *Fodor Dezső* és *Fodor Fülöp* urakat biztuk meg azzal, hogy a *Mult és Jövő* erdélyi hiveit felkeressék és bennünket minden szerkesztőségi és kiadóhivatali ügyben képviseljének. *Fodor Dezső* és *Fodor Fülöp*, akik fényképes útlevelükkel igazolják magukat, eddig mint a *Mult és Jövő* szlovenszkói és jugoszláviai megbízottjai és tudósítói szereztek kiváló érdemeket. Most emellett romániai hatáskörükben is teljes joggal képviselik folyóiratunkat. A bármelyiküknek átadott küldeményekért, kéziratokért, tudósításokért, szintúgy előfizetési vagy hirdetési díjakért a *Mult és Jövő* teljes felelősséget vállal. A náluk bejelentett reklamációkra minden példányt díjtalanul, kívánságra ajánlottan pótol a kiadóhivatal. Kérjük a *Mult és Jövő* erdélyi hiveit, hogy kiküldetteink kulturális munkáját az addigi lelkesedéssel és zsidó áldozatkészséggel támogatni sziveskedjenek.

Tengeri utazások Triesztből.

Hetenkénti expresszjáratok

Egyiptom- és Palesztinába,

Körutazások az Adrián és a Földközi tengeren
a legfényűzőbben berendezett

VULCANIA és SATURNIA

óriási óceánjáró motorhajókkal.

Összeköttetések a világ minden részébe.

Cosulich-Lloyd tengerhajózási társaságok irodái:
Budapest, VII. Thököly út 2., IV., Váci utca 27-29.

A PRO PALESZTINA ZÁSZLÓBONTÁSA MISKOLCON a város zsidóságának színe-java előtt folyt le nagy ünnepélyességgel. Magát az ünnepélyt egy nagy bizottság készítette elő, élén héthársi Neumann Adolf kamarai elnökkel, dr. Venetiáner Jakab főorvossal, dr. Kürcz Jakab és dr. Rosenberg Márton ügyvédekkel és a hitközség érdemi elnökével, Feldmann Mórral. Az ünnepély előadói dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsos, a Keren Hajeszod elnöke, dr. Kiss Arnold budai vezető-főrabbi, Gábor Ignác igazgató, a Pro Palesztina főtájkára és dr. Patai József voltak. Az Erzsébet-iskola óriási dísztermét zsúfolásig megtöltötte ünnepelő közönséggel. Dr. Kürcz Jakab üdvözölte a megjelent budapesti vendégeket. Dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsos ismertette a Pro Palesztina célját, vázolván azt, hogy a magyar zsidóság sem vonhatja ki magát azok alól a kötelességek alól, amelyekkel zsidóságának tartozik. Dr. Kiss Arnold költői szárnyalású szavakkal beszélt a zsidó újjáéledésről, Palesztina kulturális értékéről a zsidóságra nézve. Palesztinának újra a zsidóság szellemi középpontjának kell lenni. Gábor Ignác az újjáéledő héber nyelv, az új zsidó irodalom fejlődését ismertette. Majd Alharizi héber verseiből olvasott fel szemelvényeket a saját fordításában. Dr. Patai József legutóbbi palesztinai útján látottakat ismertette. Dr. Venetiáner Jakab hálás szavakkal köszönte

Ā HIMALAJA KYD

TEA

a teakultúra csodája

Magyarországi egyedárusítója

KOTÁNYI JÁNOS

Budapest, VI., Teréz-körút 7. sz.

Telefon: Aut. 225-27.

az illusztris vendégeknek az útmutatást, azt hiszi, hogy a mai est örök nyomot hagynak a miskolci zsidóság lelkében. Este fényes bankett volt, amelyen Miskolc egész elit zsidósága ünnepelte a Pro Palesztina-gondolatot és a Miskolcot látogatásukkal megtisztelő vendégeket, akiknek felköszöntőjük után a miskolci hölgyek nevében dr. Venetiáner Jakabné mondott igen poétikus beszédet, dr. Kürcz pedig annak a kívánságának adott kifejezést, hogy Patai József „Egyszer volt”-ja immár ne abban csendüljön ki, hogy „Egyszer lesz”, hanem végül abban, hogy „Egyszer van”.

ARÁNYI IGNÁC HATVANADIK SZÜLETÉS-NAPJA. A fővárosi zsidó intézmények nagy szeretettel ünnepelték Arányi Ignác kir. tanácsost 60-ik születésnapja alkalmából. Az ünnepelt igen előkelő pozíciót foglal el a telekezeti élet terén. Előjárója a Pesti Chevra Kadisának, a dohányutcai templomnak, évtizedek óta választmányi tagja a hitközségnek, melynek helyettes pénzügyi előjárója. A Magyar Kereskedelmi Utazók Egyesületének alelnöke. Az izraelita hitközség rabbiszemináriuma a „morénu” címmel tüntette ki, az oklevelet dr. Hevesi főrabbi szép beszéd kíséretében nyújtotta át az ünnepeltnek. A Chevra előjárósága nagy szeretettel ünnepelte Arányit, mint előjáróságuk tagját, Adler Gyula elnök és dr. Endrei Henrik főtájkár köszöntötték. A tisztviselői kar nevében Polgár Adolf és dr. Weisz Mór rabbi üdvözölték az ünnepeltet és a társadalom minden rétegéből személyesen és írásban keresték fel jókívánságaikkal.

A „MULT ÉS JÖVŐ” KULTURESTJE RÁKOSPALOTÁN. A rákospalotai Talmud-Tóra elnöksége az ott megépítendő Talmud-Tóra házának mielőbbi megvalósítása érdekében a *Mult és Jövő* támogatását kérte. „Talmud-Tóra kneged kulom”, a Talmud tanítása mindenképp előtt — mondják régi bölcsseink. Szerkesztőnk készséggel tette e szent ügyet magáévá és ennek érdekében egy kultúrest rendezését határozta el, melynek teljes jövedelmét az építendő *Tanház-alap javára engedi át*. A január hó 13-án este 6 órakor rendezendő rákospalotai kultúresten közreműködnek dr. Friedmann Dénes ujjpesti főrabbi, Reisz Gábor, Ábrahámsohn Manó budapesti és Klein Éliás ujjpesti főkántor és még több fővárosi művészi kiválóság. Rákospalota r. t. város tanácsa készséggel bocsájtotta rendelkezésre a városháza impozáns dísztermét. Rákospalota és Ujjpest közönsége nagy várakozással tekint a kultúrest elé.

STERN ÁBRAHÁM BUCSUZTATÓ ÜNNEPÉLYE. Megható ünnepelésben részesítették a pesti izraelita hitközség polgári fuiskolájának igazgatóját, Stern Ábrahámot, aki 50 esztendő működés után most vonult nyugalomba. Az ünnepség a Bethlen-téri izr. polgári fuiskola dísztermében folyt le. Dr. Glücksthal Samu felsőházi tag, a pesti izr. hitközség elnökhelyettese és oktatásügyi előjárója méltatta elsőnek a búcsúzó Stern Ábrahám igazgató érdemeit. Dr. Fuchs D. Rafael, az iskola jelenlegi igazgatója, mondott ezután nagyhatású emelkedett ünnepi beszédet. A kultusz-kormány képviselőjében dr. Nagy Zsigmond osztálytanácsos, a kir. tanfelügyelőség nevében a székesfővárosi tanfelügyelőség vezetője, dr. Padányi Andor min. tanácsos, az Országos Izr. Iroda nevében dr. Eulenberg Salamon udvari tanácsos, a hitközségi testületek megbízásából dr. Munkácsi Bernát tanfelügyelő, az Orsz. Izr. Tanítóegyesület részéről Schichtanz Ármin elnök, a polgári isk. tanáregyesülettől Molnár János főtájkár, végül a volt tanítványok nevében dr. Friedmann Dénes ujjpesti főrabbi emelték ki a hivatott tanítómesternek nemzedékeket érintő hatását. Az ünnepelt barátainak, tisztelőinek üdvözlétét dr. Waldapfel János ny. tanárképzőintézeti tanár tolmácsolta. Végül a jubiláns Stern Ábrahám mondott hálás köszönetet a szép ünnepelésért.

A MONORI IZR. NŐEGYLET a Chanuka-ünnep bezárásául a szegény gyermekek felruházására teaestélyt rendezett, mely alkalommal dr. Pfeiffer Izsák főrabbi a nőegylet hivatásáról és dr. Szilágyi Ferenc hitk. elnök a zsidó nő társadalmi és családi feladatai címen értékes, magas szárnyalású előadásokat tartotak. Popper Lidia általános tetszést aratott szépen előadott szavalatával.

A ZUGLÓI OMIKE tanonc- és segéd-otthona szép Chanuka-ünnepélyt rendezett Tausz Lipót, Fischer József, dr. Steiner Izsó, Tauszig Tibor védnöksége alatt. Közreműködtek dr. Láczer Dénes rabbi és Hirsch Bernát, az Otthon vezető-tanára és az Otthon tagjai.

AZ „ASZORO BETÉVÉSZ“ alkalmából, amelyet, mint legutóbb megírtuk, egyik vallástanítónő „Sára bőjtje“-nek fordított. Blau Henrik, a pápai polgári iskola kitűnő igazgatója közli velünk, hogy „Alles schon da gewesen“, „nincsen új a nap alatt“. Régen történt, a szereplő tanítónő már porlad, de megtörtént valósággal a pápai zsidó iskolában, ahol vagy 50 évvel ezelőtt egyik tanítónő így fordította le az egyik legközismertebb beróchtot:

שדבלי = durch dessen Wort. נדיה = alles, בדיברי = entstanden ist. (Akinek szavára — minden — keletkezett.)

A „ZSIDÓ SZEMLE“ ZENE- ÉS KULTURESTIE nagy sikerrel folyt le. A közönség lelkes ovációkkal fogadta a szereplőket, dr. Schönfeld József és Beregi Ármin tartalmas előadásait. Szekeres Ferenc, Tordai Judith, Kuttner Irén, Kenéz Lili, Somló Ernő, Gellért Lajos, Laurisin Lajos, Kelemen Erzsébet, Fehér Arthur, Revere Gyula művészi produkcióit. A hallgatóság ünnepi hangulatban távozott a Zeneakadémiáról.

HÁZASSÁG. Klein Bernát úr. Sátoraljauihely e napokban nőül vette Ehrenfeld Blanka kisasszonyt Budapestről.

AZ IMIT DECEMBERI ESTJÉN dr. Bakonyi László igen érdekes és tanulságos visszaemlékezéseket olvasott fel az 1868-iki kongresszusról. Kiss Arnold verseiből szavaltak Fehér Arthur és Fenyő Rózsá, a közönség viharos tapsai közt. Földes Imre egy novellát és egy mesét olvasott fel, nagy hatással. Dr. Szemere Samu stílusos bevezető és befejező szavakkal adott méltó keretet a magas színvonalú estnek.

LÖW IMMÁNUEL HÉBER FÖLIRATA MEZEY FERENC SIRKÖVÉRE. A napokban tartotta ülését a Mezey Ferenc síremlékének fölállítására alakult országos bizottság, dr. Kálmán Ödön, uipesti hitközségi elnök vezetése alatt. Löw Immanuel nem jöhetett fel az ülésre, de Patai Józsefhez intézett levelében „névtelen maradás reményében“ egy igazi niut-stílusban megírt tömör sírfeliratot küldött be, amely méltó arra, hogy a zsidóság nagy harcosságának élete foglalatiát hirdesse az utókornak:

נהל עדות ארץ הגר ידיו חמות אנרות שגור
נגד רשע הרבו הגר ובעט סופר ארצה מגר
זהב וכסף לא אגר מיום שהברו פה סגר
דמע עמו ארצה נגר

HAIÁLOZÁS. Súlyos csapás érte lapunk korrektorát, Deutschländer Györgyöt. Neje a múlt hónapban 44 éves korában műtét következtében elhunyt.

Bloch Samuné, Óbecsén, múlt hó 16-án meghalt. A nemesszivű asszonyt a város őszinte részvéte mellett temették el.

Hajszálakat arcról, karról utónyomok nélkül kiirtja, összes szépség hibák kezelését biztos sikerrel végzi: **Pollák Sarolta**, Andrassy-út 38., I. em. (Párisi áruházal szomben). »Miracle« hajeltávolítószert (e téren a legtökéletesebb), valamint „Miracle“ szepítőszerek szétküldése utasítással. 25 éves működés. (Prospektus.)

Dr. Oetker's RECEPTKÖNYV

148 színes képekkel illusztrált receptet tartalmaz
Kérje a fűszerkereskedésben!
Ára 30 fillér.

Ha a fűszeresnél nincs, forduljon közvetlenül hozzánk:
Dr. OETKER A. gyárhoz, Bpest, VIII, Conti-utca 25

DR. KOHN ZOLTÁN: IBN DAUD PLATONIZMUSA. Pécs, 1927. Ábrahám Ibn Daud a spanyol-arab fénykorszak egyik kiváló alakja, csillagász, történetíró és filozófus a XII. században. Csillagászati művét kortársai nagyrabecsülték, történeti műve vitákat a karaitak ellen, míg filozófiájának főproblémája a szabadakarat kérdése, melyet széles bölcsészeti alapvetés után próbál megoldani. A filozófia történetírói Ibn Daudot arisztotelikusnak veszik, mert ő is hangsúlyozza az alapvető különbséget a forma és a materia között, szerinte is érzékfölötti ismereteinket a cselekvő ész útján nyerjük, stb. Dr. Kohn azonban megdönti azt a felfogást, amely szerint Ibn Daud teljesen arisztotelikus, kimutatja, hogy Ibn Daud gondolkodását teljesen átszövik a platói filozófia elemei és így a jellegzetesen arisztotelesi gondolatokon túl Ibn Daudnál a platói hatás van túlsúlyban. Ezt a bizonyítást dr. Kohn a tárgyban való szerető elmélyedéssel, nagy szorgalomra valló tudással és jelentős elmével végzi és így plasztikusabbá teszi Ibn Daud bölcsészeti alakját. Szerző érdemes és szép munkát végzett, eredményei megérdemelnék, hogy a filozófiatörténet művelőinek hozzáférhetőbb nyelven is közzététessenek.

Dr. Molnár Ernő.

**A legnagyobb
garancia
tökéletesség
megbízhatóság
fokú megelégedés**

Sfernberg

HANGSZERPALOTA **60**
VII, RÁKÓCZI-ÚT

**Áldozat:
Megterhelés:
Kockázat:**

a legkisebb

**Zongora Piano Grammofon
Minden hangszer!**

KOVÁCS ISTVÁN. Első nyilvános hangversenye alkalmából méltatta a *Mult és Jövő* a fiatal zongorista rendkívüli kvalitásait. Ujabban Berlinben adott önálló koncertet, ahol a sajtó a legmagasabb elismerés hangján méltatta művészetét. „Dem Zuhörer, der davon etwas versteht, wurde Angst und Bange. Man dachte an das unheimliche können Rosenthals!“ (*Deutsche Allg. Zeitung.*) „Man kann ihm schon jetzt unter die besten seines Faches einreihen.“ (*Der Tag.*) „Ein Meister im Meistersaale!“ (*Signale*) etc. etc. Nemrég az a kitüntetés érte, hogy a berlini magyar nagykövet meghívta a gr. *Apponyi* tiszteletére rendezett estjére és az illusztris vendégek a legnagyobb elragadtatással hallgatták a fiatal zsidó művész játékát.

ROTTER ZSIGMOND NEGYVEN ÉVES KERESKEDŐI JUBILEUMA alkalmából tisztelői és barátai a Kereskedelmi Csarnokban díszvacsorára gyűltek össze, amelyen a jubilánst meleg ünneplésben részesítették. A felköszöntőt *Márkus Jenő* mondta. Utána *Papp Dezső* ny. államtitkár, *Halász Elemér* előljáró, *Sándor Pál*, az OMKE elnöke, *Eppinger Károly* a Kereskedelmi Csarnok, *Vértes Emil* a Fővárosi Kereskedők Egyesülete, dr. *Beck Salamon* a Budapesti Kereskedelmi Testület, dr. *Balkányi Kálmán* az OMKE dr. *Szalai József* a Lipótvárosi Kaszinó nevében köszöntötték az ünnepeltet.

A VEREIN FÜR JÜDISCHE GESCHICHTE UND LITERATUR meghívására dr. *Friedmann Dénes*, ujbpesti főrabbi december hó 24-én előadást tartott Wienben. *Krausz Sámuel* dr. professzor szeretettel köszöntötte az előadót, aki „Hauptrichtungen der jüdischen Literatur“ címmel a zsidó irodalom főbb irányait ismertette nagy tetszés mellett.

ארוחה כשר

„CERES“ ételzsír

a szokott kiváló minőségben minden fűszer-, csemege- és élelmiszerüzletben **kapható.**

HUTTER JÓZSEF
Szappangyár-Olajipar Rt.
Budapest, VII. ker., Erzsébet-körut 6. sz
Telefon: J. 461-62, 93, 94 J. 408-92

Bekötési tábla az 1928. évfolyamhoz!

Nyolcoldalas teljes tartalomjegyzékkel

Ára 3 pengő és portó.

Megrendelhető a *Mult és Jövő* kiadóhivatalában

DR. HANTKE BUDAPESTEN. Dr. *Hantke Arthur*, a Keren Hajeszod jeruzsálemi főirodájának igazgatója európai útján néhány napot Budapesten töltött, ahol nagyfontosságú tárgyalásokat folytatott a Palesztina-munka vezetőivel. Báró *Kohner Adolf*, az Országos Iroda elnöke és a Pro Palesztina Szövetség díszelnöke, *Baracs Károly* udv. tanácsos, a Pro Palesztina elnöke, a Keren Hajeszod elnöke, *Makai Ernő*, a Belvárosi Takarékpénztár vezérigazgatója, nagy szeretettel fogadták az illusztris vendéget, akinek dr. *Friedmann Ignác* kormányfőtanácsos nagy fogadóestélyen alkalmat adott arra, hogy a szentföldi építőmunka újabb eseményeiről nagy, előkelő társaság előtt számolhasson be. Dr. *Hantke* előadása számos új hívet szerzett a Palesztina-ügynek. A társaság nevében dr. *Deutsch Ernő* igazgatófőorvos mondott köszönetet a vendégnek és a vendéglátó házigazdának. December 8-ikán a cionista szervezet helyiségeiben tartott előadást dr. *Hantke*, akit dr. *Ostern Lipót*, dr. *Kahán Niszon* és dr. *Schönfeld József* köszöntötték.

A „REMÉNY“ zsidó ifjúsági lap legújabb száma dr. *Molnár Ernő* szerkesztésében, szép tartalommal jelent meg. Megrendelte-e már a „Remény“-t gyermekének? Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest IV., Magyar-utca 3. Előfizetési díja fél évre 4 pengő. Mutatványszám díjtalan.

A PESTI ZSIDÓ FIUGIMNÁZIUM évente megisméltendő irodalmi délelőtti jelentik a sokoldalú irodalmi tájékozottságot, a klasszikus műveknek klasszikus formában való előadását. A jelenlegi VIII. osztálynak a Capitol film-palotában lefolvt Chanuka-matinéja sem maradt el a többiek mögött. Ünnepi beszédnek *Löw Immanuelnek* most megjelent „Hetven beszédei“ egyik egyéni veretű remekét hallottuk, a „Hellas és Judá“-t, nemrég elhunyt bátyja, *Löw William* szintén szerepelt *Patai „Egyszer volt“-jának* mesteri angol fordításával. A *Lessing-Mendelsohn* jubileum aktualitásának adózott a „Bölcs Náthán“-jelenet. A szenzáció erejével hatott a magyar szombatosság nagy tudónányú vezérének, *Péchi Simonnak* „Imája fegyver ellen“; szintoly mély rezonanciával a *Kramer Imre* hangszerelte néhány *szefard*-dal, melyet *Camhi Avramné* szivességéből eredeti spanvol nyelven és hangnemben énekelhetett el „az osztály pacsirtáia“. Természetesen szóhoz jutottak az osztály poétái is. *Bánde Györgynek* igaz hazaszeretettől és valóságos ragaszkodással telt életképe az idegenbe szakadt diákjaink életéből, valamint hangulatos *Epilógusa* könnyekig megrázták a jelenlevő mamákat. „Az iglói diákok“ előadási jogát *Farkas Imre* szívesen engedte át. A betanítás és rendezés súlyos munkáját elejétől végig dr. *Fürst Aladár* tanár végezte, aki fáradozásai jutalmául, az osztály Tóra-olajia javára immár megrendelte a jeruzsálemi Becalel-iskolánál azt a Széfer-tórárt, a hozzávaló teljes ezüstszereléssel és művészi fatokkal együtt, mely előreláthatólag a gimnázium templomának egyik legérdekesebb, legbecesebb dísze lesz.

KELLEMES UJÉVI MEGLEPETÉS. T. olvasóinknak egy művészi kivitelű 1929-iki naptárt, mely különösen sorsjegytulajdonosoknak fontos, — teljesen ingyen és bérmentve küld *Leopold Gyula* igazgató, Budapest, Erzsébet-körut 39. Aki ezen gyönyörű naptárra — minden kötelezettség nélkül — reflektál, írjon még ma címére egy levelezőlapot.

JUBILEUM. Ünnepeles keretek között zajlott le december 9-én a Nagyszalontai Izr. Nőegylet 50 éves jubileuma. Egész napot betöltő, fényes ünnepsége volt ez, nemcsak a szalontai, hanem az egész környékbeli biharmegyei zsidóságnak. Dr. Nébel Ábrahám főrabbi méltatta gyönyörű szavakkal az egylet történetét és pozícióját. *Sebestyén Sándor* felolvasta az egylet rövid történetét, méltatva a vezetőség érdemeit. Képviseletük magukat az összes környékbeli egyletek és testületek, valamint az egyházak, a hatóság és a katonaság. Özv. *Sternthal* Farkasné, ki még mai napig is elnöknője az egyesületnek és néhai *Sternthal* Bernátné, alakították 1878-ban az egyletet, mely immáron 50 éves multra tekinthet vissza. A szegedi árvíz, valamint a környékbeli tűzvész károsultaknak küldött többször segítyt. A háború folyamán egy 20 ágyas kórházat tartott fenn. Megalapította a még ma is fennálló, de már állami polgári leányiskolát. Évenként több vagón fát oszt ki a szegények között. Működésükkel kiváló érdemet szereztek: özv. *Sternthal* Farkasné, *Lakatos* Gyuláné, *Czinczér* Mórné, *Sebestyén* Sándor, dr. *Nébel* Ábrahám és dr. *Bleyer* Mór.

A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI IZR. HITKÖZSÉG december hó 26-án választotta meg új vezetőségét. Hitközségi elnök: dr. Szemző Miksa; alelnök: Steiner Ferenc; iskolaszéki elnök: Reich Ede; pénzügyi elnök: dr. Goldmann Mór; gazdasági elnök: Weisz Miklós; templ. gondnokok: Biró Gábor és Kertész Sándor; iskolai gondnokok: dr. Klein László és Nagy Ernő; pénztárnok: Bárány Béla; ellenőr: Klein Miksa; képviselők: dr. Ambrus Endre, Balassa József (fak.), Blum Adolf, Czukor László, dr. Dániel Jenő, dr. Erdős Jeromos, Friedmann Hermann, Gádor Pál, Gál Ármin, dr. Halász Manó, Keleti Adolf, Mandl Izidor, Mannheim Lipót, Miskolczi Ármin, dr. Müller Ferenc, Popper Lipót, Roth Ignác, Salgó Samu, Schwimmer Lajos, Singer Andor, Novák József, Szécsényer Mór, dr. Weisz Adolf, Wollner Károly.

A KASSAI ANYAHITKÖZSÉG TEMPLOMAI-BAN chanuka szombatián csak a „Keren Kajemet“ részére lehet adományokat felajánlani. Legutóbb dr. Grün Lajos és *Juhász* Mór, a Palesztina-munka kassai úttörőinek az aranykönyve való bevezetésére 1320 csehkoronát ajánlottak meg a Tóra előtt. A zsidó renaissance szellemében folyt le a szombatesti nagy chanuka-ünnepély is, amelyet dr. *Enten* Manó főrabbi vezetése alatt a gimnáziumi ifjúság rendezett. Közreműködtek: *Halper* Arthur, *Halper* Éliás, a templomkórus, *Weinberger* Vilmos, *Mandel* Imre, *Mermelstein* Farkas, *Lefkovics* Károly, *Klein* Jenő, *Friedländer* Imre, *Fejér* István, *Goldberger* Sándor, *Engländer* Márta. A Hatikvát az egész közönség együtt énekelte a kórusal.

SZÓSZÉKTAKARÓT adományozott *Polacsek* Lajosné úrnő Nyirbátorban, az ősi anyahitközség zsinagógájának, férje néhai szüleinek emléke van rajta megörökítve. Az átadás alkalmával dr. *Lemberger* Ábrahám főrabbi méltatta ezen cselekmény kegyeleti nemességét és buzdította a híveket hasonló példás törekvésekre. A szószéktakaró, mely remek, díszes munka, a hírneves *Schlesinger* József budapesti cégnél készült.

SCHUNDA V. J.

hangszergyár és hangszerület

m. kir. udv. szállító
Budapest, IV., Gr. Károlyi-u. 5.
és Magyar utca 18.

Operaház, Zeneművész. Főiskola,
Nemz. Zenede, Filharm. Társaság,
színházak nagymozik, leventék,
cserkészek stb. szállítója.

Alapított 1847. „A. B. C.“ Szöv. kiz. szállítója. Tel.: Aut 843-79
Bármely hangszer, alkatrészek, hurok és szakszerű javítások kaphatók. Továbbá zongorák, pianinok és harmóniumok eladása, becserelése, bérbeadása, hangolása és vétele.

**Legkedvezőbb részletfizetési feltételek mellett is!
A lehető legjobbat a legjutányosabb áron!**

A RIMASZOMBATI W. I. Z. O. gyönyörű Chanuka-estélyt rendezett, mely szép erkölcsi és anyagi sikerrel végződött. Chanuka élőkép vezette be a tartalmas műsort, melyben a gyermekek angyal-kara énekelte a Moasz curt. Dr. *Vajda* András, losonci ügyvéd, a Makkabeusokról tartott színvonalas előadást, majd dr. *Halász* Arthurné ének-számaival aratott nagy sikert. A műsort befejező pontja a „Jákob álma“ című élőkép kitűnő rendezése volt. Az élvezetes est megrendezése *Fischer* Bertalanné, a „Wizo“ elnöke érdeme.

A GÁLSZÉCSI HASOMER KADIMAH december hó 15-én nagyszerű előadást rendezett, *Salamon* Károly, id. *Klein* Vilmos és *Markovits* Ede vezetése mellett. A „Juda Makábi látomásai“-ban elsőrangú alakítást nyújtottak *Schlesinger* Gyula, *Silber* József, *Guttman* Ernő, *Ecker* Miksa, *Róth* Dezső, *Klein* Hermann, *Birnbaum* Évike. Igen hatásos képet mutatott a nyolc gyermekből álló chanuka-gyertya: *Grünberger* Rózsika, *Klein* Imrécske, *Davidovics* Imrécske, *Kemény* Dezsőke, *Weinberger* Misike, *Fischer* Jánika, *Guth* Pistike, *Klein* Imrécske és *Birnbaum* Chájemke. *Friedmann* Frida héberül, *Freireich* Rózsika és *Weinberger* Jucika szlovákul szavaltak nagy tetszés mellett. Közreműködtek még nagy sikerrel *Lamm* Tivadar, *Guttman* Ernő, *Schlesinger* Gyula, *Ecker* Miksa, *Róth* Dezső, *Klein* Hermann, *Silber* József, *Klein* Ernő és *Maderer* Henrik. Utolsó számul *Schlesinger* Gyula, az elhunyt gálszécsi fő-rabbinak, a *Mult és Jövő* legutóbbi számában megjelent „Én élni akarok“ című versét szavaltta el hatásosan.

ARANYSZŐKE lesz, ha Eisner-féle Eau Radieuse-t használ, 1 pengő 60 fillér. Barna vagy fekete hajat nyer az Eisner-féle dió kivonattól, 1 pengő 60 fillér. *Eisner-drogéria*, Budapest VI., Andrásy-út 37.

NEIGER כשר ÉTTERMEI

A magyar zsidóság találkozó helye.

Speciális ételek. Figyelmes kiszolgálás.

Lakodalmak részére külön díszterem

Polgári árak.

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRUT 4. SZ.

GYENES ANTAL

vizvezeték, csatornázás
és központi fűtési vállalata

Egylakásos központi melegvízfűtés, berendezés.

Specialista rituális fürdők *מקוה* berendezésében.

DEBRECEN, ARANY JÁNOS UTCA 27.

TELEFON: 9-37.

PATAI JÓZSEF ELŐADÁSAI NAGYVÁRADON, KASSÁN, EPERJESÉN, MISKOLCON, SOPRONBAN. December havában az idén is igen számos meghívás érkezett főszerkesztőnkhez, különösen chanukai előadások tartására. Természetesen csak annyinak tehetett eleget, amennyit a 8—10 nap alatt a nagy távolságok mellett győznie lehetett. Az előadásokat mindenütt óriási érdeklődés kísérte.

Nagyváradon a zsidó intézmények vezetőségéből alakult negyven tagú küldöttség és nagy tömeg fogadta a vasutállomáson *Patai Józsefet*, akinek előadása a város legnagyobb termében, a Haymann-színházban folyt le. A színház előtti téren ezrek tolongtak, akik már nem tudtak belépőjegyhez jutni. Egy-egy ötszemélyes páholyban pedig huszan feszengtek állva. Bevezetésül *Leitner-Lukács Zoltán* méltatta *Patai József* működését. „Uj Mózesként jött és mutatta az Igéret földjét. Máról holnapra délibábos oázist varázsolt elő és mint távoli tengerek gyöngyhalásza, buvárként hozott fel az irodalmi oceanból gyönyörű gyöngyöket és így szólott a magyar zsidósághoz: Tudjátok-e testvéreim, hogy a világirodalom nagy óceánja a mi gyöngyeinket is magában rejti? — Mikor az asszimiláció a tetőfokon állott, jött *Patai József* és az ámuló magyar zsidóságnak egy gyönyörű szépművészeti és irodalmi lapot adott kezébe, hogy megismerje a zsidó kultúra halhatatlan kincseit, megcsillogtatta a régi zsidó költők gyöngyszemeit és a modern nagyokét. És e nagy misszióját két évtized alatt teljesíti lankadatlanul *Patai József*. Neve fogalom, működése korszakos és fölbecsülhetetlen értékű megindítója, lelki előkészítője zsidó népi renaisszanszünknek. Modern igehirdető ő, aki apostolként rója a nehéz utat, szeretettel ekézi a magyar zsidó lelkek szikkadt ugarát és sokszor ezernyi veszéllyel dacolva — gondoljunk csak a kaoszos időkben betiltott hetilapjára — áll a zsidóság imbolygó hajójának kultúrárbócán és messzi szabad tengerre látó szemével irányítja boldogabb rév felé hajónkat. Mester ő, akinek egész új írógeneráció állott már mögéje. Lapja a *Mult és Jövő* a legszebb és legtartalmasabb zsidó folyóirat világviszonylatban is. Ez vitte szerteszéjjel a magyar nyelvű zsidóság hírét és kultúrfokát az egész művelt világba. Szentföldi útjáról írt gyönyörű és eredeti könyve a legszebb apoteózis annak a heroikus munkának, melyet népünk úttörő harcosai az ős-újhonban végeznek. Hosszú időbe telne, ha eddigi munkálkodását a tudósét, a költőét, a műfordítóét részletesen akarnók felsorolni. A kiválók legkiválóbbja ő, aki a zsidóság történetében aranybetűkkel talál majd méltatásra, üdvözljük szeretettel és köszönjük, hogy előttünk közénk.” Zúgó tapsorkán közepette lépett a függöny elé *Patai József*, akinek az új héber költészetéről és a zsidó renaissanceról szóló egyórás szabad előadását feszült figyelemmel hallgatta a hálás közönség. Az előadás végén szünni nem akaró óvációkkal, többszörös „vastaps”-sal ünnepelte a vendéget a túlszűfolt színház hallgatósága.

Az esten, melynek nagystílusú rendezése a nagyváradi cionista ifjúsági egyesületek érdeme, *Goldberger Erzsébet* bájos prólógot mondott, *Keller Ernő* héber dalokat énekelt, *Fink Zsigmond* zongorakiséréte mellett. *Rosenblüth Alice* megkapó költői elbeszélést, *Sternné Kovács Erzsébet* Halévy- és Meyerbeer-áriákat és megzenésített *Patai*-verseket adott elő nagy sikert aratva. A zongorakiséréte *Guttmann Miklós*, az ismertnevű zongoraművész látta el. művészi táncpantomimet mutattak be *Schulhof Anci*, *Arányi Magdus*, *Winkler Rózsi*, *Schwarz Lili*, *Grosz Emma*, *Spitz Magda* betanította *M. Antalffy Margit*, zongorán kísért *Ehrlich Anna*. Valamennyien megérdemelt forró tapsokat kaptak. Végül bemutatásra került *Losonczy Gábor* kitűnő színpadi rendezésében *Mezey Bélának*, a *Mult és Jövő*-ben meg-

jelent „Két vándor” című mélyértelmű történeti egyfelvonásosa, melynek szereplői *Friedländer Félix*, *Urén László*, *Rác Böske*, *Haas Béla*, *Eisner M.*, *Stern Zoltán*, *Krausz József*, *Izsák Gyula*, *Schwarz József* voltak.

A *kassai* kultúrest szintén a város legnagyobb termében folyt le, amelyet zsúfolásig töltött meg a közönség. Előző szombaton dr. *Enten Manó* kassai főrabbi az új nagytemplomban tartott nagyszabású péntekesti beszédjében méltatta *Patait* mint „*Józsefet az álmodozót*”, aki a zsidó nép nagy álmait szövögeti költő-lelkében. A kultúresten tartalmas megnyitó beszédet mondott *Winkelsberg Ignác* nérnök, a cionista szervezet társelnöke. *Patai József* „A zsidó ünnepek a Szentföldön és a diaszporában” címen tartott előadást, majd az új makkabeusok munkáját méltatta szentföldi utazásainak tapasztalatai alapján. Utána *Halper Eliás* főkantor és a templomi énekhar Chanuka-dalokat adott elő. *Krausz Ilonka* eredeti héber verset szavalt lelkes tapsok mellett. *Singer Lajos* operaénekes héber műdalokat és operáriákat adott elő mély átérzéssel, *Winkelsberg Ignác* kitűnő zongorakiséréte mellett.

Eperjesen az egész estét dr. *Patai József*nek két részben megtartott kétórás előadása töltötte ki, amelyet a zsúfolásig megtelt terem közönsége feszült figyelemmel hallgatott végig. Dr. *Révész Arthur* meleg üdvözlő megnyitójában kifejtette, hogy ha már *Patai József* eleget tett az annyiszor ismételt meghívásnak, hogy *Eperjesen* is hirdesse az ígét, úgy vélte a rendezőség, hogy ezen az estén senki másnak nem lehet szava, mint *Patai József*nek. — Másnap *Patai dr. Austerlitz* és dr. *Neuwirth* elnökök, dr. *Ferbstein* alpolgármester, *Bárkány* építész és dr. *Sebesi Ernő* kíséretében meglátogatta az új eperjesi zsidó múzeumot. A múzeum, amelynek ismertetésére még visszatérünk, máris igen értékes gyűjteménynek van birtokában.

Sopronban a Kaszinó nagytermében rendezte a lelkes ifjúság hagyományos kultúrestjét, a legfényesebb külsőségek közt. Megnyitóul *Lantos Jakab* igazgató üdvözölte a vendégművészeket, melegen méltatta *Patai Józsefet*, akit immár harmadszor lát vendégül a soproni zsidóság. *Patai* előadása után *Hajós Magda* finom hegedűjátékával aratott nagy sikert, *Klier Nelly* graciózus táncszámával, *Ascher Oszkár* az ünnepezt szavalóművész *Jehuda Halévi*, *Bialik*, *Patai*, *Ady* és *Karinthy* költeményeinek nagyszerű interpretálásával váltott ki osztatlan lelkesedést.

Miskolcon a Pro Palesztina-estet megelőzően, a zsidó polgári leányiskola igazgatóságának meghívására, az intézet Chanuka-ünnepeén mondott ünnepi beszédet *Patai*. Egyenesen a vasutállomástól kellett a pódiumra sietnie, ahol dr. *Serbu Adolf* igazgató köszönetét fejezte ki „azért a nagy-nagy áldozatért, amelyet mindannyiunkra melegen sugárzó szíve diktált, azért a nagy örömeért, amelyet tanítványainknak okozott, a feledhetetlen emlékéért, mit nekik lelkéből ad, mikor szemtől szembe hallhatják a költőt, akinek verseit minden iskolai ünnep alkalmával annyiszor szavalják. Büszkék vagyunk arra, hogy *Patai József* iskolánkat érdemesnek találta arra, hogy ünnepélyén megjelenjen és szóljon hozzánk.” A Chanuka-est egész programja egyébként hű képet adott az iskola szelleméről, mely önérzetes, gerinces ifjúságot törekszik nevelni. Ájtatos *Mincha*-ima vezette be, utána a *Hiszkegy*-(karének), majd *Salamon Gabriella Patai* Chanuka-ját szavalta, nagy hatással, *Wolfgang Salamon* főkantor ünnepi gyertvák gyújtása és az énekhar *Moóz-Cur*-ja és *zsoltáréneke* után *Ehrenfeld Klára* szavalt zsidó verseket. *Burger Judit Patai* „Egyszer volt”-ját adta elő igaz átérzéssel, *Fodor Vera dr. Serbu* igazgató poetikus epilógusát mondotta el meghatóan. Az ünnep befejezéséül az egész ifjúság a *Hatikvát* énekelte el.

Lohr Mária-Kronfusz vegytisztító és kelmefestő

Telefon: József 302—37 Gyár és központ: VIII., BAROSS UCCA 85. Telefon: József 302—37

TAUB JAKAB, LOVASBERÉNYI FÖRABBI HALÁLA általános részvétet keltett. Temetésén megjelent Krécsy kanonok és Cziráky gróf, akinek családja adományozta a hitközségnek a templom, iskola és rabbilak telkét és mintegy „kegyura” volt a zsidó egyháznak. Gyászbeszédet mondtak veje dr. Katz Márton rabbi és vallástanár, dr. Hevesi Ferenc székestehérvári főrabbi, Heinrich orthorabbi, vitéz Komáromi János ref. lelkész és dr. Szego Miklós a községkerület nevében.

A BUDAI HITKÖZSÉG DECEMBERI KULTUR-ESTJE a budai Vigadó nagytermében folyt le nagy sikerrel. Dr. Kertész Manó, a tudományos, művészeti és irodalmi osztály elnöke meleg szavakban méltatta dr. Szemere Samu eddigi elnök érdemeit, majd vázolta a jövőendő kulturális programot és üdvözölte az est illusztris előadóját, dr. Hevesi Simon vezető-főrabbit, aki egy óráig tartó filozófiai előadásával mindvégig lebilincselte a hallgatóság figyelmét. „Kételem, tehát hiszek”. Ebben kulminált a magas színvonalú fejtegetés, amely a hitet tette úgyszólván a lét alapjául. *Shula Doniach*, palesztinai zongoraművésznő, briliáns játékaival aratott nagy sikert, *Palágyi Lajos*, a nagynevű költő legújabb verseit olvasta fel lelkes ovációk közt. Dr. Kertész Manó elnök a közönség köszönetét tolmácsolta az előadónak.

HITKÖZSÉGI VÁLASZTÁSOK SUBOTICÁN. A hitközség másfél százados fennállása óta ez volt az első eset, amikor a község tagjai egyhangú akarattal járultak az urna elé. Ez az egyhangú választás dokumentálása annak az osztatlan tiszteletnek és szeretetnek, amellyel a község tagjai dr. Klein Adolf személyét övezik, aki megszakítás nélkül huszonöt éve elnöke a subotikai hitközségnek. Az ő céltudatos vezetése emelte a hitközséget a fejlődés olyan fokára, hogy már a világháború előtt vezető szerepet vitt országos mozgalmakban és különösen az autonomista megmozdulás az, amely ismertté tette a szabadkai hitközséget e. dr. Klein Adolf nevét, aki e mozgalom megindítója és vezére volt. A világháborút követő válságos időkben minden iránytű segítsége nélkül egyedül bölcs belátása, szinte államférfiai higgadtsága és intuiciója vezette a hitközség hányatott hajóját abba a biztos révbe, amelyben most az egész jugoszláviai zsidóság részvételével hálásan ünneplheti nagy elnökének negyedszázados elnöki jubileumát.

A GÖDÖLLŐI IZR. HITKÖZSÉG szép ünnepség keretében avatta fel a templom falába vésett emléktáblát, mellyel *Hersch Sámuel* díszelnök és neje 8000 pengős adományát örökítették meg. *Diamant László* hitközségi elnök üdvözölte a nemes adakozókat, dr. *Eisenberger Géza* főrabbi méltatta *Hersch Sámuel* díszelnök és neje nemes cseickekétét. Ifjúsági szavallatok és Chanuka-énekek után *Somló Adolf* hitközségi pénztárnok ünneplése következett, 50 éves hitközségi pénztárnoki jubileuma alkalmából.

FŐÜGYÉSZI KINEVEZÉS. Pestvármegye főispánja, dr. *Antal* Endre ujbpesti ügyvédet, tb. vármegyei tiszti főügyésszé nevezte ki. A kinevezéssel a főispán az ügyvédi kamarai egyik kiváló tagját, Ujbpest város közéletének kiemelkedő egyéniségét, a demokratapárt elnökét és több társadalmi egyesület vezető tagját tüntette ki. Dr. *Antal* Endre az ujbpesti izr. hitközség előjárója és a „Dr. Venetianer Lajos Közművelődési Egyesület” társelnöke, aki minden felekezeti ügyben nagy buzgalommal vesz részt.

MINDEN NEMESÉN ÉRZŐ ZSIDÓHOZ! A katasztrofális általános gazdasági helyzet borzasztó hatása jesiváinkra csak most bontakozik ki teljes egészében. *Itt a tél minden szigorával és növendékeink nagy részének nincs még a legszükségesebb ruhaneműje sem.* Lerongyolódva, fűtetlen szobában tanulnak. Ezen segíteni kell! *Tennünk kell valamit! Azonnal!* Ifjaink egészségéről van szó. Zsidó Testvérek! Mindenkinél akad valami nélkülözhető ruházati tárgy. Szükség van mindennemű alsó és felső ruhára, valamint lábbelire. *Adjcn mindenkinek valamit.* Küldemények (lehet bérmentetlenül is) címe: *Tomché Jesivósz ruhaosztálya, Győr.* Különösen a zsidó textilesek, fehérnemű-ruha- és cipőgyárosok és kereskedők figyelmébe ajánljuk e szent ügyet. *Aki akar adni, tud adni. — Aki tud adni, köteles adni!*

A BUDAI HITKÖZSÉG JANUÁR 20-IKI KULTUR-ESTJÉN dr. *Büchler* Sándor, a tudós keszthelyi főrabbi és egyetemi tanár olvas fel londoni kutatásai eredményeiről, *Patai* József legújabb verseit mutatja be.

A BUDAI IZR. HITKÖZSÉG ORVOSI RENDELŐ-INTÉZETE hagyományos bálját 1929. évi január hó 26-án, szombat estére tűzte ki. Az előkészítésén a rendelőintézet főorvosi kara kettőzött buzgalommal fáradozik, mert az est tiszta jövedelme a jövő év elején megnyitandó szeretetház javára fordítatik. *Meghívók és jegyek a bálbizottság irodájában, II., Fő-utca 12, 1. em. 8. és II. Batthyány-utca 1. szám alatt kaphatók.*

UJ HÉBER HETILAP indul meg Jeruzsálemben dr. *Blank* Illés szerkesztésében. A lap címe *Jeruzsálem* lesz és elsősorban tudományos és irodalmi kérdésekkel és természetesen a palesztinai honépítés ügyével fog foglalkozni. Az előfizetési díj egész évre 14 pengő. Cím Jeruzsálem P. O. B. 493.

SZÉKELY JENŐ ÜZLETE

IV., Petőfi Sándor-utca 9.

Menyasszonyi kelengyék, gyermek- és férfi fehérneműek. Intézeti és iskolafehérneműek, ruhák, cipők, paplanok, matracok
Kötött áruk nagy választékban

SIRKÖVEK

TELEFON: J. 359—61.

מצבד

PFEIFER ÉS HESZKY

KÓFARAGÓMESTEREK

BUDAPEST, X. KERÜLET, KOZMA UCCA 7.

UJTEMETŐ, VILLAMOS-MEGÁLLÓ.

Városi üzlet: VII. kerület, Károly király út 5.

PATKÁNY, EGÉR, mezei egérrítő, „RATINOL“
Biztos hatású i tószér. Gyökeresen irt. Más állatra, emberre ártalmatlan. Prospektus ingyen! Ratinol Laboratórium Budapest VII. Murányi-u. 36. Romániában beszerezhető: Ratinol Képviselet Arad Str. Grigorie Alexandrescu 47.

הגדלה FALATOZÓMAT הגדלה

megnagyobbítottam

melyben forró virstli, felvágottak, hideg és meleg sülték minden időben kaphatók!

Kitűnő házikoszt házhoz is szállítva!

Alkalmi ünnepélyek rendezését vállalom

UNGAR B., V., LIPÓT-KÖRUT 4.

Telefon: Aut. 288 - 31.

Templomi himzéseket

készít művészi kivitelben
olcsó árak mellett

HERZ EMMA aranyhímző-műterme

Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 3. sz., I. emelet

Telefon: Aut 856-23

Sirkövek Írókészletek Kapcsolótáblák

SCHIFFBLATT MÓR

BUDAPEST, VI., CSENGERY-U 41.

Telefon: Lipót 978-46.

BUTOR

Hálószobák, ebédlők, uriszobák, szalonok,
előszoba-, konyhaberendezések
legolcsóbban.

Rubin Károly

Budapest, VII., Wesselényi-utca 47. szám.

Erzsébet-körut mellett

SIRKÖVEK

TELEFON:
J. 414-92

a legolcsóbb árban kaphatók

BOROS ÉS KOHN sirkóraktárban
Budapest, VII., Károly-körut 17. Orczy-ház.

SIRKŐ

és építési anyag

Löwy-nél

Budán

Fő-utca 88 (saját ház)

TELEFON: AUT. 515-81.

Leszállított árban!

Fekete svéd gránitok nagy
választékban megerkeztek.

Fürdőszoba- és vízvezetékberendezéseket,
épület- és bádógosmunkákat készít

WIESEL ADOLF

Budapest, VI., Vilmos-császár út 47. sz.

Telefon: Aut. 291-20.

SIREMLÉKEK

bel- és külföldi márványokból

legolcsóbb árban, részletfizetésre is kaphatók

EICHBAUM MÓR SIRKŐGYÁROS

V., POZSONYI-UT 1-3.

Tervrajzok díjtalanul.

Telefon: Aut. 246-74

Zongorát legolcsóbban

REMÉNYINÉK

VI. Király-utca 58

"VERS LE JOUR" "DANS LA NUIT"

NYÁRI ÉJSZAKÁK BUJA
HARMONIAJA.....
REGGELI HANGULATOK
HAMVAS ÖSSZHANGJA
E KÉT WORTH KREACIO
FORRADALMAT JELENT
A MODERN NŐ KI-
FINOMULT IZLÉSÉBEN.

PARFUMS DE
WORTH

7. RUE DE LA PAIX PARIS

KIS ÜVEG ÁRA 9 P. KIS ÜVEG ÁRA 8 P.

VEZÉRKÉPVISELET: **KANITZ IVÁN**
IV., GERLÓCZY U. 11.

ZSOLDOS

Előkészít polgári- és középiskolai
magánvizsgákra, érettségire.

Budapest, VII., Dohány-utca 84.

Telefon: József 424-47.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Révay-u. 14.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.

7126 Korvin Testvérek Grafikai Intézete Budapest.

Felelős nyomdavezető: Polgár J.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

Komáromi Harisnyaház

Budapest, VI. ker., Nagymező-utca 14. szám.

ŐSZI UJDONSÁGAINK

Selyem- és flórharisnyák, zoknik, divatkeztük, kombinék.

Pulloverek és Jäger-alsóruhák.

SIRKÖVEK

a legolcsóbb
árban
kaphatók,
מצבות

ADLER J. sírkőraktárában

Bpest, VII., Károly-körút 7. Tel.: J. 364-20. Szombaton és ünnepnap zárva.

ארמח כשר

Vénus ételzsir

Snyders győri orth. főrabbi ur hechserevel ellátva

és

Vénus ételolaj

kiváló minőségben minden fűszer-, csemege- és élelmiszer-üzletben kapható.

Gyártja:

OLAJMŰVEK RT.

Kohn Adolf és társa, Győr—Budapest V., ZOLTAN-UTCA 16.

Telefon: AUT. 208-22 és 257-68

Gyermekek

ne tanuljatok otthon az asztalnál, hanem Szóts szabadalm. házi iskolapadjánál.

E lapra való hivatkozással ingyen kapja a házi iskolapad előnyeiről Dr. Lóránd Leó. híres gyermekorvos értekezését sok ábrával illusztrálva.

Szóts, Rákóczi-út 10. Sip-utca sarkán.

CSÁNGÓ HENRIK

BŐRÖNDŐS

CSAK MUZEUM-KÖRUT 5. SZÁM

TELEFON: JÓZSEF 403-45

A cím fontos! Flóközlet nincs! Hasonnevű céggel nem azonos

ספרים מליתיים Héber és magyar könyvek

az ország összes iskolái részére is kaphatók.

Héber könyveket legmagasabb árban vesz

MÜLLER könyvkereskedő, Laudon-utca 2

Weisz Mór Budapest, VII., Dob-utca 22

Következő gyártmányok kaphatók. Albert- és Consum-keksz, teasütemény, pliskóta, kétszersült ☉ Telefon József 423-65.

ארמח. כשר

תחת השגחת בית דין צדק דקהל יראים בודאפעסט.

Ágyterítők, függönyök

LÖWY ARTUR kézimunkaüzleteiben

Budapest, VII., Király-utca 15. és V., Lipót-körút 25.

Teljes függönykészlet és felszerelés,

mely áll 1 fehér Stor-függönyből 150-250 cm, 1 színes művészfüggöny, 2 szárny, 1 drapéria, 1 tartósan rezelt függőytartó rud teljes felszereléssel

17 pengő

SIRKÖVEK BUDÁN,

a Farkasréti zsidótemetővel szemben

Margittánál, 59-es villamos végállomás

Szombaton és ünnepnapon zárva.

Bundacipő 24.80

elsőrendű meleg bélés — dús prémezés

Autócipő, sétacipő

és egyéb szőrmés cipő

legfinomabb kivitelben
külön tervek és modellek szerint

külön-
leges-
ségek

GULIWER CIPŐHAZ, RÁKÓCZI-ÚT 1.

Tábla- és tükörüveg

NAGYKERESKEDÉS

IFJ. WEISS GYULA

TELEFON:

AUT. 101—12 és 101—13.

BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 29.

GRÓF JENŐ

speciális
betegkocsi
gyártó

Budapest, VIII., József-u. 54. Telefon: J. 328—14.

HÁLÓSZOBÁKAT

EBÉDLÖKET, URISZOBÁKAT, SZALON- ÉS CLUB-
GARNITURÁKAT, KONYHA- ÉS ELŐSZOBABEREN-
DEZÉSEKET LEGMÉRSEKELTEBB ÁRBAN SZÁLLIT

SÁNDOR IGNÁC BUTORÁRUHÁZA

BUDAPEST, VI. KER., DESSEWFFY-UTCA 18—20.

EZÜST

diszmnárú,
evőeszközök

gyári árban

Schleifer ezüstárugyár

VII., Kazinczy-utca 14. Telefon: J. 435-28.

Ami a szülőket legjobban érdekli!

Leány- és fiuruha,
Leány- és fiukabát

LITZMANN IRMA

Budapest, VI., Király-utca 18

JAKOBI G. LAJOS

URI SZABÓ

Telefon:
Aut. 153-94.

BUDAPEST, VI.
PODMANICZKY-UTCA 6

BILUSKA GERŐ

minden rendszerű órákat legtökéletesebben
javít.

Biluska Gerő óraműves, Budapest, VI., Ó-utca 28.

HÓCIPŐ

Hó- és sárcipő-javítás

NEUMANN GÉZA

Budapest, VI., Nagymező-utca 50 és
VIII., Rákóczi-út 51.

Eredeti francia kölnivizek,
minden illatban, mely kiválik
az összes kölnivizeknél.

Egy liter ára bármely illatban 20.— P.

Főraktár:

GÁSPÁR TESTVÉREK

DROGÉRIA

Budapest, VII., Erzsébet-lőr út 42. sz.

REMÉNY

zsidó ifjusági folyóirat

Szerkesztő: Dr. Molnár Ernő

XV. évfolyam

Előfizetési díj félévre 4 pengő.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST, IV., MAGYAR-UTCA 3.

Zsidó ifjusági regények, elbeszélések, szavalóversek,
szindarabok, sakk. rejtvény, cserkészlet stb.

Rothauser Divatáruháza

Budapest, VI., Nagymező-utca 44. sz.

Harisnyák, keztyűk, kötött és
szövött áruk nagy választékban.

Rövidáruk a legolcsóbb napi
árban.

Korvin Testvérek Grafikai Intézete, Budapest, Révay utca 14.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára